

Przewodnik dla nauczyciela

Lokomotywa. Klasa trzecia
Edukacja artystyczna

Autorzy:

Katarzyna Rymar, Dariusz Rymar (plastyka)

Iwona Kulis (muzyka)

Opieka merytoryczna i edytorska: Małgorzata Dobrowolska

Konsultacja merytoryczna: Agnieszka Żelewska (plastyka)

prof. dr hab. Piotr Sutt (muzyka)

Redaktorzy prowadzący: Jacek Foromański (plastyka)

Elżbieta Bagińska-Stawiarz (muzyka)

Opracowanie redakcyjne: Aleksandra Grygo, Elżbieta Pałasz, Magda Szpyrko-Ankiewicz

Projekt graficzny i okładka: Jarosław Zakrzewski

Skład: Maria Chojnicka

Ilustratorzy zeszytów ćwiczeń: Marcin Bruchnalski, Joanna Czernichowska-Olechnowicz, Przemysław Liput, Ewa Poklewska-Koziełto, Grażyna Rigall, Anna Sędziwy, Maciej Trzepałka, Elżbieta Wasiuczyńska, Agnieszka Żelewska

UWAGI WSTĘPNE

Przewodnik jest przeznaczony dla nauczycieli korzystających z zeszytów ćwiczeń do edukacji artystycznej z serii *Lokomotywa*. Publikacja zawiera szczegółową tematykę dni i propozycje zajęć dydaktycznych z zakresu edukacji plastycznej i muzycznej.

Główną część przewodnika stanowią szczegółowe plany zajęć, w ramach których będą realizowane treści zeszytów ćwiczeń *Lokomotywa 3. Plastyka. Zeszyt ćwiczeń dla klasy trzeciej szkoły podstawowej* oraz *Lokomotywa 3. Muzyka. Zeszyt ćwiczeń dla klasy trzeciej szkoły podstawowej*. Ponadto w zaproponowanych planach zajęć przewidziano wykorzystanie nagrań utworów muzyki klasycznej i materiałów dźwiękowych niezbędnych do przeprowadzenia zajęć muzycznych.

SPIS TREŚCI

Oznaczenia	4
PLASTYKA	
Wstęp do zajęć plastycznych	6
Ogólny plan zajęć	7
Szczegółowe plany zajęć	10
MUZYKA	
Wstęp do zajęć muzycznych	44
Ogólny plan zajęć	45
Szczegółowe plany zajęć	49

OZNACZENIA

Plany szczegółowe zajęć zostały podzielone na fragmenty oznaczone następującymi ikonkami:

- – praca z zeszytem ćwiczeń *Plastyka 3*
- – praca z zeszytem ćwiczeń *Muzyka 3*
- – praca bez zeszytu ćwiczeń
- – zabawa ruchowa
- – należy skorzystać z wycinanki z zeszytu ćwiczeń *Plastyka 3*
- – propozycja dodatkowa (do zrealizowania, gdy pozwala na to czas i poziom klasy)
- – należy skorzystać z wycinanki z zeszytu ćwiczeń *Muzyka 3*
- – należy przygotować dodatkowe materiały przyniesione przez nauczyciela lub uczniów
- – należy skorzystać z nagrania
- – dodatkowe informacje dla nauczyciela, które można wykorzystać podczas zajęć

Propozycje poleceń zamieszczone w przewodniku zostały sformułowane w drugiej osobie liczby pojedynczej rodzaju męskiego. Dla uproszczenia przekazu w niektórych wypadkach podano – w nawiasach kwadratowych – oczekiwane odpowiedzi uczniów.

Znak ►► lub ►► poprzedza grupę pytań do zadań w zeszycie ćwiczeń.

PLASTYKA

WSTĘP DO ZAJĘĆ PLASTYCZNYCH

Edukacja plastyczna w klasie trzeciej stanowi kontynuację działań podejmowanych w klasach pierwszej i drugiej. Systematyczne zajęcia odbywają się raz w tygodniu, ale umiejętności i wiedza plastyczna są wykorzystywane także podczas realizowania zagadnień z innych edukacji. Jeżeli uczniowie wykonują czasochłonne prace plastyczne, warto umożliwić im kontynuowanie zadań w dogodnym czasie.

Dział *Tworzymy* obejmuje kurs działań twórczych, dzięki któremu uczniowie zapoznają się z podstawowymi technikami plastycznymi, środkami wyrazu plastycznego oraz terminami plastycznymi. W trzeciej klasie, analizując dzieła sztuki, możemy już posługiwać się pojęciami dotyczącymi barwy, kształtu, linii czy faktury. Uczniowie tworzą prace plastyczne na płaszczyźnie i w przestrzeni, stosując różnorodne materiały, narzędzia i techniki.

Dział *Podziwiamy* służy przygotowaniu uczniów do percepcji i recepcji sztuki, pozwala w przyszłości określać uczniowi swoją przynależność kulturową, sprzyja kontaktom z dziełami sztuki, zabytkami. Zadania zgromadzone w tym dziale pozwalają zdobyć umiejętność rozróżniania dziedzin działalności plastycznej człowieka oraz wybranych dzieł architektury polskiej i europejskiej.

Dział *Prace na różne okazje* zawiera propozycje prac okolicznościowych (ozdób, laurek, upominków itp.). Ponadto w trakcie wykonywania tych zadań uczniowie rozwijają zdolności manualne i umiejętności techniczne.

Zeszyt ćwiczeń zawiera też gotowe elementy do wybranych prac – szablony, wycinanki, papier akwarelowy itp. Do wykonania niektórych zadań uczniowie będą musieli przygotować dodatkowe materiały plastyczne, a nauczyciel może urozmaicić przebieg zajęć własnymi środkami dydaktycznymi, prezentacjami multimedialnymi, wyjściem do biblioteki czy muzeum.

W *Przewodniku dla nauczyciela* zawarte są propozycje 30 zajęć plastycznych, obejmujące wszystkie działy – *Tworzymy*, *Podziwiamy* i *Prace na różne okazje*. Zajęcia zostały rozmieszczone w ramowym rozkładzie roku szkolnego. Rozkład ten nauczyciel może oczywiście modyfikować, szczególnie gdy w ciągu roku szkolnego pojawi się możliwość zorganizowania wyjścia do pracowni artystów zajmujących się omawianymi dziedzinami, drukarni, biblioteki. Jednak treści przygotowujące ucznia do ekspresji przez sztukę – zawarte w dziale *Tworzymy* – powinny być omawiane z zachowaniem kolejności przedstawionej w książce. Przewodnik dla nauczyciela, oprócz omówienia zagadnień zawartych w zeszycie, zawiera również propozycje ćwiczeń pozwalających kształtować u uczniów wybrane umiejętności z zakresu sztuki i przygotowujących do jej odbioru – naukę analizowania obrazów oraz zabawy i ćwiczenia ułatwiające wprowadzanie pojęć plastycznych. Wszystkie zadania mają pokazać uczniom, że do rysowania, malowania czy rzeźbienia można się odpowiednio przygotować, by wykazać się kreatywnością i stworzyć ciekawą, a zarazem starannie wykonaną pracę. Wiele ćwiczeń ma charakter zabawy, ponieważ w nauce plastyki najważniejsza jest radość z tworzenia.

Warto zadbać, aby kontakt ze sztuką był dla dzieci interesujący i inspirujący. W tym celu w przewodniku zawarto specjalnie oznaczone informacje dla nauczyciela, np. propozycje analizy prezentowanych dzieł czy wiadomości z historii sztuki dotyczące treści zamieszczonych w zeszycie ćwiczeń. W zależności od stopnia zainteresowania i możliwości rozwojowo-poznawczych uczniów nauczyciel może z nich korzystać przy omawianiu tematu pracy lub w celu bardziej wnikliwego omówienia danego zagadnienia, może też przedstawić ciekawostki dotyczące dzieła lub jego twórcy.

Dzięki wiedzy i umiejętnościom nabytym poprzez systematyczny kurs plastyczny w poprzednich latach nauki teraz możemy już nie tylko liczyć na większą samodzielność uczniów w zakresie gromadzenia materiałów plastycznych i potrzebnych eksponatów, ale też na twórcze podejście zarówno do realizacji treści programowych, jak i do tworzenia zaskakujących swoim poziomem prac plastycznych.

OGÓLNY PLAN ZAJĘĆ

	Dział	Zapis do dziennika	Materiały ucznia	Materiały do przygotowania
	Tworzymy			
wrzesień	Malowidła na ścianach jaskiń	1. Wprowadzenie do sztuki prehistorycznej. Tworzenie rysunków przypominających malarstwo naskalne	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 4–5	$\frac{1}{4}$ arkusza papieru pakowego, czarny lub brązowy tusz, pędzel lub patyczki do szaszłyków, kolorowa kreda, lakier do włosów
	Pismo obrazkowe	2. Poznanie wybranych znaków pisma obrazkowego. Rysowanie kolorowymi tuszami. Wykonanie Bramy Marzeń	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 6–7	przykład hieroglify dla każdego dziecka (odbitka ksero), tusz w różnych kolorach, patyczek do szaszłyków, cienki pędzelek, kalka techniczna
	Rysujemy węglem	3. Poznanie techniki rysowania węglem. Rysowanie martwej natury	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 8–9	węgiel rysunkowy, węgiel kamienny; blok rysunkowy; elementy do ułożenia martwej natury – przedmioty o regularnych kształtach: koszyk, wazon, miska
październik	Pastele	4. Analiza obrazów E. Degasa <i>Tancerki</i> oraz M. Cassatt <i>Różowa wstążka</i> . Wykonanie portretu przy użyciu pasteli	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 10–11	blok rysunkowy, pastele suche lub olejne, lakier do włosów
	Z konturem czy bez?	5. Kontur w dziele plastycznym – malowanie farbami plakatowymi. Wykonanie kopii wybranego obrazu	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 12–13	blok rysunkowy, czarny cienkopis, farby plakatowe, pędzel
		6. Wykonanie pracy plastycznej <i>Mój spacer</i> . Malowanie farbami plakatowymi z zastosowaniem barw kontrastowych	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 14–15	blok rysunkowy, ołówki, farby plakatowe, pędzel
	Akwarele	7. Analiza dzieł sztuki. Poznanie techniki malowania farbami akwarelowymi	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 16–17 Materiały dodatkowe: kartka papieru do wykonania akwareli	różne rodzaje farb; akwarele, pędzle różnej grubości, zdjęcia własnej miejscowości; kolorowy blok techniczny
listopad	Fresk	8–9. Poznanie sposobu ozdabiania ścian budowli. Wykonanie fresku przy użyciu masy solnej i farb	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 18–19	miska, szklanka soli, szklanka mąki, pół szklanki wody (lub gotowa masa solna), wałek do ciasta lub szklana butelka bądź stoik, blok techniczny, linijka, farby plakatowe, pędzel

Podziwiamy				
W pracowni artysty grafika		10–11. Wykonanie grafiki techniką kolografu	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 28–29	blok rysunkowy, 2 kartki z bloku technicznego, kawałki kartonu i tektury falistej, nożyczki, klej, farby plakatowe, gruby pędzel, tkaniny o wyrażonej strukturze (np. firanki, żakardy)
Prace na różne okazje				
Świąteczny wianuszek		12. Wykonanie wiszącej ozdoby świątecznej z wykorzystaniem szablonu	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 42–43 Materiały dodatkowe: tekturowy pierścień oraz szablon gwiazdek	srebrny i czerwony papier, skorupki orzecha włoskiego, wstążka ok. 1 m (najlepiej w kolorze czerwonym, złotym lub srebrnym), klej typu Magic, nożyczki
W jaki sposób zapakować prezent?		13. Nauka celowego, oszczędnego gospodarowania materiałami plastycznymi. Ozdabianie prezentów	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 46–48	pudełko, arkusz szarego papieru, ozdobny sznurek, rafia lub wstążka, ażurowe serwetki, elementy dekoracyjne, elementy wycięte za pomocą ozdobnych dziurkaczy, przezroczysta taśma klejąca, klej, nożyczki
Prezent dla kogoś bliskiego – podkładki pod filiżankę		14–15. Wycinanie, przeplatanie papierowych paszków i ich mocowanie	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 44–45 Materiały dodatkowe: 1–4	nożyczki, szeroka przezroczysta taśma klejąca, klej do papieru
Podziwiamy				
Grafika użytkowa		16–17. Omówienie funkcji wybranych materiałów graficznych. Wykonanie plakatu informującego o spotkaniu z wybranym pisarzem dla dzieci	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 30–31	przykłady grafiki użytkowej: plakaty, prospekty, foldery, etykiety, wizytówki, ulotki reklamowe, bilety, banknoty, znaczki, okładki książek, ilustracje, gazety itp. blok rysunkowy, pół arkusza szarego papieru, papier kolorowy, czasopisma, farby plakatowe, gruby pędzel, kredki, pisaki, nożyczki, klej
W pracowni projektanta przedmiotów użytkowych		18. Wykonanie projektu dowolnego przedmiotu	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 32–33	czasopisma dotyczące wystroju wnętrz; zdjęcia, reklamy przedstawiające przedmioty codziennego użytku; kilka przedmiotów użytkowych, np. parasol, abażur, poszewka na poduszkę, koc; blok rysunkowy, ołówek, kredki, pisaki
W pracowni projektanta mody		19–20. Poznanie etapów przygotowywania kolekcji mody. Wykonanie projektu ubrania na wybraną okazję przy wykorzystaniu techniki kolażu	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 34–37	dwa arkusze papieru; wycinek z czasopisma z modą; blok rysunkowy, kawałki różnych tkanin, koronki, ozdobne sznurki, wstążki, guziki, cekiny, nożyczki, klej, ołówek, kredki, pisaki
Prace na różne okazje				
Kartka na Święta Wielkanocne		21–22. Wykonanie kartki techniką wycinanki i wydzieranki. Wypisywanie życzeń, adresowanie kartki	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 49 Materiały dodatkowe: 5	ołówek, kredki, pisaki, papier kolorowy, klej, nożyczki

Tworzymy				
kwiecień	Czy obraz zawsze jest gładki?	23–24. Poznanie pojęcia <i>faktura</i> . Stworzenie portretu zwierzątka – nadanie powierzchni pracy faktury z wykorzystaniem różnych materiałów	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 22–23	blok techniczny, plastelina, cukier, ryż, sól, ziarna, drobny makaron, patyczek do szaszłyków, widelec; materiały i tkaniny o różnych fakturach
	Malowanie na wilgotnej kartce	25. Wykonanie farbami akwarelowymi pracy plastycznej <i>Kolorowa wiosna</i>	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 20–21 Materiały dodatkowe: kartka papieru do wykonania akwareli	farby akwarelowe, pędzle różnej grubości, czarny pastel
maj	Mozaika	26–27. Poznanie sposobu tworzenia mozaiki. Wykonanie projektu z kolorowego papieru	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 24–25	blok techniczny, papier kolorowy, klej, ołówek, linijka
	Obrazy wyczarowane nożyczkami	28. Nadawanie tytułów dziełom Henriego Matisse’a. Wykonanie kompozycji z kolorowego papieru	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 26–27	blok rysunkowy, papier kolorowy, klej, nożyczki
Podziwiamy				
czerwiec	Europejskie za- bytki	29–30. Poznanie wybranych budowli europejskich i ich umiejscowienie na mapie. Wykonanie przewodnika turystycznego	Plastyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 38–41 Materiały dodatkowe: 1–2	blok techniczny, ołówek, kredki, klej, nożyczki, prospekty reklamowe miejscowości, zdjęcia, mapy, wycinki z czasopism itp., polityczna mapa Europy; albumy i przewodniki przedstawiające wybrane budowle architektury europejskiej

SZCZEGÓŁOWE PLANY ZAJĘĆ

TWORZYMYS

Malowidła na ścianach jaskiń

1 **Wprowadzenie do sztuki prehistorycznej** V 1.1a; 1.1c; 1.1d; 2.1; 2.2; 2.6; 3.1; **Tworzenie rysunków przypominających malarstwo naskalne**

 Materiały: s. 4–5 1/4 arkusza papieru pakowego, czarny lub brązowy tusz, pędzel lub patyczki do szaszłyków, kolorowa kreda, lakier do włosów

 Poznanie okoliczności powstania pierwszych dzieł sztuki i rozmowa na ten temat – zeszyt ćwiczeń, s. 4
Uczniowie oglądają reprodukcje malowideł naskalnych zamieszczone na s. 4, a nauczyciel (lub wybrany uczeń) odczytuje tekst. Następnie nauczyciel zadaje pytania dotyczące pierwszych prób tworzenia sztuki przez człowieka.

- ▶▶ Jak wyglądało życie ludzi wiele tysięcy lat temu?
- ▶▶ Jakimi narzędziami posługiwał się człowiek i jakie materiały wykorzystywał?
- ▶▶ Jak myślisz, dlaczego człowiek tworzył malowidła na ścianach jaskiń?

Ćwiczenie A

Uczniowie rozpoznają na malowidłach zwierzęta. Próbuje ustalić, dlaczego właśnie takie dzieła wykonywał człowiek pierwotny. Nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów informacjami dotyczącymi życia człowieka pierwotnego. Opowiadając o pierwszych próbach twórczości artystycznej – w postaci malowideł naskalnych – wyjaśnia, że były to prawdopodobnie działania podejmowane bez intencji pozostawiania kolejnym pokoleniom dzieł sztuki.

 Za początek sztuki można uznać malowidła naskalne pozostawione przez człowieka pierwotnego. Mimo że rysunki te liczą wiele tysięcy lat, zachowały się w świetnym stanie ukryte przed niszczycielską siłą przyrody w jaskiniach, górach lub głęboko pod ziemią. Nie mamy pewności, jaką funkcję pełniły te malowidła ani do czego służyły. Zapewne wykorzystywano je do obrzędów i ceremonii, być może pełniły rolę swoistej „encyklopedii plemiennej”.

Sztukę jaskiniową zaczęto badać pod koniec XIX w. wraz z odkryciem malowideł w jaskini Altamira w północnej Hiszpanii. Wielkie znaczenie miało odkrycie dokonane w 1940 r. w grocie Lascaux (czyt. lasko) we Francji. Znajdujące się tam malowidła naskalne zostały uznane za wybitne dzieła, a samą jaskinię często określa się mianem prehistorycznej Kaplicy Sykstyńskiej. Jaskinia została odkryta przypadkowo przez czterech nastolatków, którzy weszli do niej w poszukiwaniu zaginionego psa. Warto wspomnieć, że człowiek pierwotny wykorzystywał fakturę ściany skalnej do zdynamizowania przedstawień zwierząt w ruchu.

Ćwiczenie B

Uczniowie wymieniają nazwy kolorów: żółty, brązowy, czerwony, czarny, pomarańczowy. Są to naturalne barwy skał, gleby, minerałów ukrytych w ziemi itp. Nauczyciel może przypomnieć uczniom, że w klasie drugiej mogli usłyszeć określenia barw typu: ochra, sjena palona, sepia, ugier, umbra dla nazwania odcieni brązu i żółci – ciemnobrązowego, jasnopomarańczowego itp. Prosi uczniów o powtórzenie tych nazw i poszukanie odpowiadających im barw na zdjęciach malowideł.

 Wykonanie pracy zgodnie z instrukcją – zeszyt ćwiczeń, s. 5

Zanim uczniowie przystąpią do wykonywania pracy, warto porozmawiać o ich wakacyjnych wspomnieniach i wysłuchać kilku konkretnych propozycji. Następnie – zgodnie z podaną instrukcją – organizujemy warsztat pracy i realizujemy kolejne etapy.

Praca plastyczna

Po nadaniu kartce szarego papieru nieregularnego kształtu (1) uczniowie malują na niej kontury osób, przedmiotów, elementów otoczenia oraz odtwarzają wybraną wakacyjną sytuację. Wykorzystują do tego cienki pędzel (lub patyczki do szaszłyków) oraz czarny albo brązowy tusz (2). Następnie wypełniają kształty kolorową kredą – może to być kreda do rysowania na betonie, ale równie dobrze kolorowa kreda szkolna (3). Dla utrwalenia rysunku można spryskać go lakierem do włosów i pozostawić do wyschnięcia (4).

Dodatkowym efektem, który warto zastosować, jest zginięcie wykonanej już pracy. Otrzyma się w ten sposób fakturę zbliżoną do faktury skały, kamienia.

Ekspozycja prac

Przy dużej liczbie uczniów możemy wykorzystać tablicę i stworzyć ogromne malowidło naskalne, przypinając prace jedna obok drugiej lub – przez zakrycie niezarysowanych kawałków szarego papieru – nawet jedna na drugiej. W ten sposób stworzymy całą historię, którą miały do przekazania dzieci. Ciekawy efekt przestrzenny dadzą prace zawieszone za pomocą klamerek na sznurku rozpiętym w sali.

TWORZYM

Pismo obrazkowe

2

Poznanie wybranych znaków pisma obrazkowego

© V 2.1; 2.2

Rysowanie kolorowymi tuszami. Wykonanie *Bramy Marzeń*

Materiały: **P** s. 6–7 przykład hieroglify dla każdego dziecka (odbitka ksero) ■ tusz w różnych kolorach, patyczek do szaszłyków, cienki pędzelek, kalka techniczna

Indywidualna próba odczytania hieroglifów

Na zajęcia nauczyciel przygotowuje zestaw pojedynczych hieroglifów, tak by każde dziecko (lub para dzieci) otrzymało jeden znak. Następnie prosi uczniów, by przyjrzeni się obrazkom i spróbowali powiedzieć, czy mogą coś oznaczać, a jeśli tak, to co. Po wysłuchaniu propozycji uczniów nauczyciel opowiada o zastosowaniu pisma obrazkowego, sposobach jego zapisywania i odczytywania.

i **Pismo obrazkowe** – na początku było to pismo ideograficzne, czyli jeden znak odpowiadał danej rzeczy lub czynności. Takim pismem pozostało do dziś pismo chińskie, które jest bardzo skomplikowane, przez co trudne w nauce. Pismo egipskie uległo uproszczeniu, więc te same znaki mogły wyrażać różne rzeczy i czynności. Dla wyjaśnienia, o jaki typ rzeczy czy czynności chodzi, używano tzw. operatorów.

P Odczytanie informacji dotyczących pisma obrazkowego, analiza ilustracji przedstawiającej hieroglify – zeszyt ćwiczeń, s. 6

- ▶▶ Odczytaj tekst i obejrzyj zamieszczoną obok ilustrację.
- ▶▶ W jaki sposób dawniej ludzie przekazywali sobie informacje? [\[za pomocą rysunków; używając pisma obrazkowego\]](#)

Nauczyciel może przypomnieć dzieciom, że w klasie pierwszej, kiedy zaczynały naukę czytania, używały znaków graficznych w postaci piktogramów (np. *rysuje, podlewa, wycina*).

Ćwiczenie

Uczniowie czytają polecenie i odpowiadają na pytania. [\[przejście dla pieszych – na ulicy; uśmiech, zadowolenie, radość – w e-mailach, SMS-ach; miejsce dla osób niepełnosprawnych – np. toaleta, podjazd; zakaz palenia – w kawiarniach i restauracjach, sklepach, aptekach, na poczcie\]](#)

- P** Analizowanie uczniowskich prac tworzących wspólną kompozycję pt. *Brama Marzeń* – zeszyt ćwiczeń, s. 7

▶▶ Spróbujcie odczytać, jakie marzenia mieli uczniowie, którzy wykonali wspólną pracę pt. *Brama Marzeń*. [wyjazd do ciepłych krajów, w góry; wakacje w Egipcie; łowienie ryb; plażowanie, wygrzewanie się na słońcu; jazda konną; czytanie; gra na komputerze itp.]

- P** Wykonanie pracy plastycznej *Brama Marzeń* według instrukcji – zeszyt ćwiczeń, s. 7

Praca plastyczna

- ▶▶ Wymień materiały, które posłużą do wykonania pracy.
▶▶ Odczytaj instrukcję wykonania pracy.

Nauczyciel ponownie wraca do przykładów pisma hieroglificznego (s. 6) i zwraca uwagę uczniów na to, że pojedyncze znaki umieszczano obok siebie. Poleca wykonanie prac w podobnym układzie. Najpierw za pomocą linii prostych dzielimy kalkę na dwie lub trzy części, tworząc poziome lub pionowe pasy, w których będziemy umieszczać poszczególne znaki.

Ekspozycja prac

Po wykonaniu prac uczniowie opowiadają o swoich marzeniach zapisanych za pomocą hieroglifów – piktogramów. W zależności od warunków pomieszczenia nauczyciel postanawia, w jaki sposób wyeksponować prace uczniów: zgodnie z sugestią zamieszczoną w zeszycie ćwiczeń – wokół drzwi (przyklejone przy użyciu masy mocującej) lub na arkuszu szarego papieru. Można też połączyć te dwie formy i nakleić pojedyncze prace na pasy szarego papieru, a następnie umieścić je wokół drzwi lub też stworzyć bramę z pasów w innym dogodnym miejscu sali.

TWORZYM

Rysujemy węglem

3

Poznanie techniki rysowania węglem

© V 1.1a; 1.1b; 1.1c; 2.1; 2.6

Rysowanie martwej natury

- Materiały: **P** s. 8–9 węgiel rysunkowy, węgiel kamienny ■ blok rysunkowy ■ elementy do ułożenia martwej natury – przedmioty o regularnych kształtach: koszyk, wazon, miska

Rozmowa na temat węgla rysunkowego – jednego z pierwszych materiałów rysunkowych

Nauczyciel pokazuje uczniom dwa rodzaje węgla – węgiel kamienny i węgiel rysunkowy. W miarę możliwości warto zaprezentować dzieciom również kawałki nadpalonych patyków z ogniska czy zwęglonych kawałków drewna kominkowego. Następnie prosimy uczniów, by nazwali te materiały i opowiedzieli, skąd pochodzą, jakie jest ich przeznaczenie. Prosimy też wybranych uczniów, by pozostawili ślady tych materiałów na kartce.

- ▶▶ Czy każdym węglem można rysować? [Trudno rysować węglem kamiennym, można nim raczej brudzić kartkę, ale nie można rysować konturu, robić kresek itp.]
▶▶ Jak myślisz, dlaczego tak jest? [Węgiel kamienny to rodzaj skały, a węgiel rysunkowy jest specjalnie produkowany do rysowania.]

Zwęglone drewno to najstarsze narzędzie rysunkowe, było stosowane do tworzenia rysunków od początku dziejów sztuki. Węgiel rysunkowy powstaje przez spalanie cienkich gałązek, np. wierzb, lipy czy winorośli przy ograniczonym dostępie powietrza. Jest wykorzystywany przez artystów do rysunków wielkoformatowych i prac niewymagających utrwalania szczegółów, mogą to być portrety, martwe natury. Często węgiel jest używany w połączeniu z pastelami lub kredą, niektórzy malarze stosują go do szkicowania.

Następnie nauczyciel pokazuje uczniom sposoby postępowania się węglem – końcówka służy do rysowania kresek, bokiem pokrywamy większe powierzchnie, dodatkowo możemy rozcierać ślady węgla palcem po kartce.

P Analiza obrazów rysowanych węglem – zeszyt ćwiczeń, s. 8

- ▶▶ Odczytaj informacje na temat rysowania węglem.
- ▶▶ Jak myślisz, dlaczego jest to jedno z najdawniejszych narzędzi rysunkowych?
- ▶▶ Przyjrzyj się obrazom. Czym się różnią? [Pierwszy to pejzaż, a drugi portret. Jeden jest czarny, drugi brązowy.]

Ćwiczenie

- ▶▶ Obejrzyj dokładnie obrazy – pejzaż i portret. Odczytaj polecenie i odpowiedz na pytanie. [Artysta uzyskał płamę, zappełnił większą powierzchnię, ukazał chmurę, miejsca zacienione. Pejzaż stał się tajemniczy, mroczny, a portret – lekki, zwiewny.]

P Wspólne układanie kompozycji do rysunku, indywidualne wykonanie pracy plastycznej – zeszyt ćwiczeń, s. 9

Praca plastyczna

Nauczyciel wraz z uczniami układa kompozycję z przedmiotów zgromadzonych w sali lekcyjnej (lub przyniesionych). Ważne jest, by przygotowana kompozycja była dobrze widoczna dla wszystkich uczniów. Można wykorzystać krzesło (lub dodatkową ławkę) i przykryć je jednolitym materiałem bez deseni, unikając drapowania, by nie mnożyć uczniom trudności.

Zadaniem uczniów jest narysowanie węglem tej kompozycji, z uwzględnieniem zależności – co znajduje się na pierwszym planie (z przodu), co z tyłu, co widać w całości lub częściowo, co jest duże, mniejsze, najmniejsze.

Ekspozycja prac

TWORZYMYPastele

4 Analiza obrazów E. Degasa *Tancerki* oraz M. Cassatt *Różowa wstążka* Wykonanie portretu przy użyciu pasteli

© V 1.1a; 1.1b; 1.1c; 1.1d; 2.1; 2.6; 3.2;

Materiały: **P** s. 10–11 blok rysunkowy, pastele suche i olejne, lakier do włosów

Przed tymi zajęciami nauczyciel ustala z uczniami, w jaki sposób pozyskać modela, oraz prosi o przyniesienie na zajęcia elementów garderoby, które mogą uatrakcyjnić wygląd modela (nakrycia głowy, szale, chustki, parasole, okulary itp.).

Do roli modela można zaprosić dziecko z innej klasy przebywające w świetlicy lub kogoś z rodziców. Nauczyciel wyznacza ucznia będącego opiekunem zaproszonego gościa i ustala z nim zasady.

P Odczytanie informacji dotyczących rysowania pastelami, analiza obrazów – zeszyt ćwiczeń, s. 10

- ▶▶ Co jest specjalnego w pastelach? Czym się różnią od innych kredek? Co przypominają prace wykonane pastelami?

i Pastel suchy to kredka wykonana ze sproszkowanego malarskiego pigmentu z dodatkiem spoiwa – żywicy lub gumy. Pastele miękkie – o okrągłym przekroju – są kruche, można je rozcierać, mieszać na podłożu, mają wyraziste kolory bez połysku, dają efekty malarskie. Pastele twarde – o kwadratowym

przekroju – nadają się do wykonywania szkiców, podkreślania kształtów, można je ostrzyć. Pastele olejne – mają intensywne kolory i są tłuste, dlatego dobrze trzymają się podłoża.

Pastele można nakładać techniką suchą, czyli bezpośrednio na papier, metodą rozcierania lub warstwowania. Z tej ostatniej metody korzystała Mary Cassatt, wykonując pastelami rysunek, którego reprodukcję zamieszczono w zeszyt ćwiczeń. Najpierw wykonywała ona lekki szkic węglem lub ołówkiem, delikatnie zaznaczając kontury, a następnie nakładała pierwsze warstwy pasteli szybkimi, lekkimi ruchami. Kolejny etap pracy polegał na spryskaniu papieru fiksatywą, czyli płynem, który zapobiega rozmazywaniu się pasteli. Następnie artystka nakładała kolejną warstwę pasteli.

►► Obejrzyj rysunki wykonane pastelami. Co przedstawiają? [pierwszy – tancerki, drugi – małą dziewczynkę siedzącą na krześle]

►► Na którym z rysunków widoczna jest kreska? [Na portrecie dziewczynki – jakby rysunek był niedokończony.]

►► Czy tancerki narysowano w ten sam sposób? [Nie, artysta posłużył się plamą, widać efekt nakładania, rozcierania pasteli.]

►► Odczytaj tytuły rysunków oraz nazwiska ich autorów.

i **Edgar Degas** (1834–1917) to przedstawiciel francuskiego impresjonizmu, chociaż często łamał zasady przyjęte przez przedstawicieli tego nurtu, np. używał kolorów ziemistych, czerni i szarości lub wzmacniał kształty konturem. Początkowo malował sceny rodzajowe i historyczne. Później chętnie przedstawiał codzienne życie prostych ludzi i ich czynności: praczek, myjące się kobiety. Z czasem zainteresowania artysty zwróciły się w stronę teatru oraz tańca, który stał się ulubionym motywem jego prac.

Malarz stworzył serię pasteli na papierze pt. *Tancerze*. Często jego dzieła to swoiste fotografie utrwalające ulotne chwile, ponieważ artysta zrezygnował z klasycznej kompozycji i pozowania.

Mary Stevenson Cassatt (1844–1926) to przedstawicielka impresjonizmu, na której twórczość miał szczególny wpływ Edgar Degas. Znana jako portrecistka kobiet i dzieci, malarka scen z życia codziennego i macierzyństwa. Najchętniej jako narzędzie wykorzystywała pastele, uprawiała też grafikę.

W swoich obrazach i rysunkach używała stylu, który zawdzięczała impresjonistom, a który pozwalał na uchwycenie ulotnych momentów i niezwykłych efektów świetlnych. Pastele kładła szerokimi, szybkimi ruchami, pozostawiając miękkie, niewyraźne krawędzie, dzięki czemu uzyskiwała efekt ruchu. Wrażenie jednej spójnej barwy było efektem nakładania jednego koloru na drugi.

Ćwiczenie

Nauczyciel prosi o wskazanie na rysunkach miejsc, w których kolory przechodzą jeden w drugi. To elementy twarzy, ciała na jednej i drugiej pracy, a także włosy, sukienki tancerek, sukienka dziewczynki – efekt uzyskany poprzez nakładanie bieli, różu i niebieskiego.

P **Oglądanie namalowanych przez dzieci portretów kobiety w czerwonym berecie; analiza szczegółów** – zeszyt ćwiczeń, s. 11

►► Przyjrzyj się portretom zamieszczonym w zeszyt ćwiczeń. Co zauważasz? [na każdym jest namalowana ta sama osoba – kobieta w berecie]

►► Które elementy garderoby zostały wyeksponowane na tych rysunkach? [czerwony beret/kapelusz, szary szal]

►► Jakie inne charakterystyczne cechy wyglądu powtarzają się na każdym rysunku? [czerwone usta, długie włosy, grzywka]

P **Rysowanie modelu i elementów garderoby** – zeszyt ćwiczeń, s. 11

Uczniowie i nauczyciel odpowiednio ustawiają modela, sadzają go na krześle, fotelu itp. Ważne jest, by model miał na sobie dosyć duże, widoczne elementy garderoby. Model może wybrać to, co najbardziej mu się spodoba, ale bez wyraźnych wzorów, ponieważ trudno będzie je zaznaczyć na rysunku, a uczniowie powinni się skupić na samej postaci.

Zanim uczniowie zaczną rysować, nauczyciel powinien się zorientować, jakimi pastelami dysponują – prace wykonane pastelami olejnymi nie wymagają utrwalania lakierem do włosów.

Ekspozycja prac, nadawanie tytułu rysunkom

- ▶▶ Jak nazywamy taki rodzaj przedstawienia osoby na obrazie, rysunku? [portret]
- ▶▶ Jak nazywałby się taki rodzaj obrazu, gdyby na nim znalazł się jego twórca? [autoportret]

Nauczyciel prosi uczniów, by zaproponowali tytuł obrazu. Może on zawierać nazwę elementu garderoby, który został wyeksponowany przez modela.

TWORZYM

Z konturem czy bez?

5 Kontur w dziele plastycznym – malowanie farbami plakatowymi Wykonanie kopii wybranego obrazu

Ⓟ V 1.1a; 1.1b; 1.1c; 1.1d; 2.2; 2.6; 3.3

Materiały: **P** s. 12–13 blok rysunkowy, czarny cienkopis, farby plakatowe, pędzel

Rozmowa na temat linii na rysunku i na obrazach

Nauczyciel odwołuje się do zajęć w klasie pierwszej (dział *Co potrafi linia?*). Przypomina, że linia wytycza kształty i dlatego jest podstawą wszelkich działań plastycznych.

i Pierwotni malarze, łącząc linię (kontur) i kolor, tworzyli obrazy ludzi, zwierząt i obiektów spotykanych w otaczającej rzeczywistości. Także w epoce starożytnej dostrzeżono, jak wielkie znaczenie ma linia dla twórczości artystycznej – była ona bardzo ważna na przykład dla artystów, którzy ozdabiali sławne wazy greckie. Na wielu antycznych naczyniach widać postacie, zwierzęta, okręty czy budowle wyrysowane niezwykle precyzyjną linią. Linie – układające się w koronkowe wzory roślinne lub geometryczne – wykorzystywano też w zdobieniu fasad budynków, wnętrz i przedmiotów codziennego użytku.

Zawiłą i wyrafinowaną linią posługiwali się artyści secesyjni. Specyficzne potraktowanie linii jest wyróżnikiem wielu nowoczesnych malarzy, którzy odkryli, że zespoły linii tworzą rytmy budujące wrażenie spokoju lub ruchu, mogą wprowadzać nastrój pogodny, radosny, smutny lub przynębiający.

W XX w. powstał nowy kierunek w sztuce o nazwie *op-art* (z ang. *optical art*). Artyści tego nurtu bardzo chętnie posługiwali się odpowiednio zestawionymi, dającymi złudzenia optyczne liniami.

P **Odczytanie informacji dotyczących konturu, wskazywanie go na obrazach** – zeszyt ćwiczeń, s. 12
Dzieci samodzielnie odczytują tekst informacyjny. Należy się upewnić, czy dobrze zrozumieli znaczenie słowa *kontur*.

i **Kontur** – rodzaj linii, która wyznacza kształt przedmiotu na płaszczyźnie; obrys, zarys.

Ćwiczenie

Na obrazie Tadeusza Makowskiego *Plaża* uczniowie wskazują postacie dzieci, uproszczone sylwetki rysowane kreską oraz namioty. Na obrazie Pabla Picassa *Dziecko z gołębiem* uczniowie powinni zauważyć kontur wokół postaci dziewczynki, elementów jej sukni (kokarda z tyłu), gołębia, piłki, a także kreskę, która wyraźnie oddziela podłogę od ściany.

i **Tadeusz Makowski** (1882–1932) urodził się w Oświęcimiu, zmarł w Paryżu. Studiował w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Na początku XX w. wyjechał do Paryża i pozostał tam na stałe. Początkowo tworzył pod wpływem kubistów. Ze szczególnym upodobaniem malował scenki z życia dzieci. Dziecięcy świat pociągał go swoją odrębnością, szczerością i wyobraźnią, w której fantastyka łączyła się z realizmem. W ostatnich latach życia w jego twórczości zaczęły dominować bardziej dramatyczne treści (*Szewc*, *Skąpiec*). Dzieła Tadeusza Makowskiego stały się znane w Polsce dopiero po jego śmierci. Był jednym z najbardziej oryginalnych twórców pierwszej połowy XX w. Stworzył własny, odrębny świat na granicy baśni i rzeczywistości.

Obraz *Plaża* to niewielkich rozmiarów dzieło znajdujące się w Muzeum Narodowym w Warszawie. Na pierwszym planie widoczna jest grupa dzieci ustawionych w szeregu, brodzących w wodzie. Kształty postaci są obrysowane widocznym czarnym konturem, a ich uproszczona forma, charakterystyczna dla postaci kubistycznych i wzmocniona podstawową paletą barw, podkreśla prostotę przedstawionych postaci, ich dziecięcy charakter. Groteskowa, komiczna stylizacja sylwetek przypomina konwencję dziecięcych rysunków, ale także prehistoryczne malowidła naskalne. Uproszczone postacie na drugim planie, zarysowane jedynie schematyczną kreską, wypełniają przestrzeń, dynamizują dzieło. W oddali widoczne są namioty.

(na podstawie: *Tadeusz Makowski. Wielcy malarze, ich życie, inspiracje i dzieło*, nr 97, Eaglemoss Polska 1998)

Pablo Picasso (1881–1973) to wybitny, światowej sławy hiszpański malarz i rzeźbiarz. Już we wczesnym dzieciństwie zdradzał wielkie zdolności rysunkowe i malarskie. Jego pierwszym nauczycielem malarstwa był ojciec, potem artysta kształcił się w Hiszpanii, a następnie w Paryżu, gdzie zamieszkał. Pierwsze lata XX w. to tzw. okres błękitny w jego twórczości, kiedy na obrazach w zimnej niebieskiej tonacji pojawiają się samotne i smutne postacie (*Tragedia*, *Prasowaczka*). Potem następuje okres różowy, w którym artystę fascynuje temat cyrku i cyganerii (*Akrobatka na kuli*, *Arlekin*, *Rodzina kuglarzy*). Kolejny etap twórczości to odejście od klasycznego, figuratywnego przedstawiania twarzy ludzkiej, rezygnacja z modeli i malowanie wyłącznie z wyobraźni, czego uwieńczeniem jest powstanie obrazu *Panny z Awinionu* (1907), który zwiastuje narodziny nowego nurtu w sztuce – kubizmu. W 1937 r. Picasso maluje słynny obraz *Guernica*, będący protestem przeciwko okrucieństwu wojny. Picasso tworzył też rzeźby i ceramikę – również przeniknięte jego wielką i niepowtarzalną osobowością. Obraz Pabla Picassa *Dziecko z gołębiem* (National Gallery, Londyn) powstał w 1901 r., na początku okresu błękitnego. Jak większość dzieł tego okresu, ma on melancholijny nastrój. Obraz jest monochromatyczny, z widocznym czarnym konturem, malowany impasto – grubo nałożoną farbą.

P Wprowadzenie pojęcia kopii – zeszyt ćwiczeń, s. 13

Dzieci czytają wypowiedź papugi Sylaby oraz oglądają prace swoich rówieśników.

- ▶▶ Co to jest kopia? [[dokładne odtworzenie oryginału dzieła sztuki](#)]
- ▶▶ Czy spotkaliście się z tym słowem w innych sytuacjach? [[np. podczas pracy z komputerem, przy wykonywaniu odbitek ksero](#)]
- ▶▶ Jakiego rodzaju mogą być kopie? [[np. kolorowe, czarno-białe, na papierze, na płótnie, w komputerze](#)]

P Analiza obrazu Tadeusza Makowskiego *Plaża* oraz obrazu Pabla Picassa *Dziecko z gołębiem*. Wykonanie kopii jednego z obrazów według instrukcji – zeszyt ćwiczeń, s. 13

Praca plastyczna

Nauczyciel prosi uczniów, by – w zależności od wybranego obrazu – odpowiednio ułożyli kartkę z bloku (1). Następnie każdy uczeń dokładnie analizuje wybrany przez siebie obraz, zwracając szczególną uwagę na rozmieszczenie elementów oraz proporcje między nimi. Wszystko to jest niezbędne, by dobrze wykonać kontur (2) – przy rysowaniu cienkopisem wszelkie poprawki są niemożliwe ze względu na dobrze widoczną czarną kreskę, którą trudno zamalować farbami.

Należy również przyrzeć się kolorystyce – u Makowskiego barwom podstawowym na ubraniach kąpiących się dzieci oraz barwom pochodnym w tle i na pozostałych elementach obrazu. W obrazie Pabla Picassa występują szarości, kolory złamane, które można uzyskać przez mieszanie barw na dodatkowej kartce lub przez nakładanie najpierw barw jasnych, a na nie – delikatnie – barw ciemniejszych (3).

Ekspozycja prac

Ważne jest takie wyeksponowanie prac, by uczniowie mogli zobaczyć wszystkie kopie wykonane przez koleżanki i kolegów. Można poprosić uczniów, by wyłonili wśród siebie osoby, które najwierniej odtworzyły obrazy Tadeusza Makowskiego i Pabla Picassa – w bardzo zbliżony sposób narysowały konturem postaci, w odpowiednim miejscu na kartce rozmieściły pozostałe elementy, zastosowały barwy najbardziej zbliżone do użytych w oryginałach.

Ⓟ V 1.1a; 1.1b; 1.1c; 2.2; 2.6; 3.3

Malowanie farbą plakatową z zastosowaniem barw kontrastowych

Materiały: **P** s. 14–15 blok rysunkowy, ołówek, farby plakatowe, pędzel

Nauczyciel przygotowuje dla uczniów krzyżówkę i poleca ją rozwiązać.

				1.	K	O	P	I	A			
			2.	P	O	R	T	R	E	T		
		3.	P	A	N	O	R	A	M	A		
4.	A	R	C	H	I	T	E	K	T			
		5.	W	I	T	R	A	Ż				
		6.	P	E	J	Z	A	Ż				
				7.	S	Z	T	A	L	U	G	A
			8.	D	ł	U	T	O				

- 1) Wierne odtworzenie istniejącego już dzieła sztuki
- 2) Obraz przedstawiający wizerunek konkretnej osoby
- 3) Szerokie malowidło rozpięte na ścianie okrągłego pomieszczenia
- 4) Osoba tworząca plany domów, budynków, obiektów
- 5) Ozdobne okno wykonane z kolorowych kawałków szkła
- 6) Obraz przedstawiający krajobraz
- 7) Drewniany stelaż, na którym artysta stawia obraz w trakcie malowania
- 8) Narzędzie pracy rzeźbiarza

Krzyżówkę można narysować na tablicy i rozwiązywać wspólnie (nauczyciel odczytuje głośno kolejne objaśnienia, a uczniowie podają rozwiązania) lub można wydrukować krzyżówki dla każdego indywidualnie.

▶▶ Jak brzmi hasło? [kontrast]

P Wyjaśnienie pojęcia *kolory kontrastowe*. Analiza obrazów. Poszukiwanie barw kontrastujących – zeszyt ćwiczeń, s. 14

Dzieci czytają wypowiedź papugi Sylaby. Należy się upewnić, czy dobrze rozumiały znaczenie słowa *kontrast*. Następnie oglądają zamieszczone reprodukcje obrazów P. Picassa i J. Mehoffera, a jedna osoba głośno odczytuje tekst informacyjny.

i Kontrast to w kompozycji plastycznej zestawienie ze sobą elementów wyraźnie się różniących – barw, kształtów. Służy on podkreśleniu, zaakcentowaniu wybranych elementów dzieła. Zestawienia kontrastowe mogą być łagodne lub agresywne, zależnie od wielkości przeciwstawionych sobie plam barwnych lub sposobu ich połączenia, np. kontrast słabnie, jeśli plamy barwne rozdzielimy konturem. Najsilniejsze kontrasty koloru daje zestawienie czystych barw nasyconych – im dalej od siebie leżą na kole barw, tym kontrast jest większy.

Ćwiczenie

Uczniowie wymieniają nazwy kolorów na obu obrazach [biały, biały-różowy, niebieski, żółty, brązowy, czerwony, zielony, granatowy, brązowy, żółtozielony]. Nauczyciel może zapytać dzieci, które z tych kolorów są podstawowe, a które pochodne. [niebieski, żółty i czerwony to kolory podstawowe, pozostałe – pochodne] Można powiedzieć uczniom, że na obrazie Józefa Mehoffera są barwy, których nie można zaliczyć ani do podstawowych, ani pochodnych – to biel i czerń, czyli kolory neutralne (achromatyczne). Dzieci powinny zauważyć, że ciemna postać kobiety kontrastuje z żółtym tłem obrazu.

i **Paul Gauguin** (1848–1903) – francuski malarz, postimpresjonista, z wykształcenia bankowiec. Malarstwem zajął się najpierw amatorsko. Podróżował do Panamy i Martyniki, gdzie poszukiwał rajszych widoków, czystości linii, monumentalności brył, twardych kontrastów barwnych. W poszukiwaniu własnego stylu chciał stałego kontaktu z naturą i odrzucał zdobycze cywilizacji. Stworzył podstawy malarzkiego symbolizmu, nadając swym kompozycjom charakter monumentalny, odrzucając perspektywę linearną, stopniowanie płaszczyzn, walor. Operował jednolitą plamą barwną, nie dbał o ruch. Jego największe dzieła to *Żółty Chrystus* oraz *Skąd przychodzimy? Kim jesteśmy? Dokąd zmierzamy?*

Józef Mehoffer (1869–1946) – polski grafik i witrażysta. Studiował w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych pod kierunkiem Jana Matejki. Wykonał projekty witraży do katedry we Lwowie i gotyckiej kolegiaty we Fryburgu w Szwajcarii. Jako malarz skłaniał się ku malarstwu dekoracyjnemu, tworzył też wiele portretów, w tym zwłaszcza żony. Mehoffer był również doskonałym grafikiem, projektował okładki, afisze, banknoty, ilustrował książki, rozwijał sztukę drukarską.

Portret żony na żółtym tle to obraz olejny, który znajduje się w Muzeum Narodowym w Warszawie. Przedstawiona postać wiernie oddaje charakter epoki. Artysta zwraca szczególną uwagę na elegancję i wykwintność stroju, wiernie oddaje detale (biżuteria, draperia tkaniny na sukni, nakrycie głowy podkreślone bielą piór).

P Wykonanie pracy plastycznej pt. *Mój spacer* z wykorzystaniem kolorów kontrastowych – zeszyt ćwiczeń, s. 15

Praca plastyczna

Nauczyciel poleca uczniom przeczytać instrukcję wykonania pracy i omawia jej etapy. Zachęca uczniów do wykorzystania czystych barw podstawowych i pochodnych (czyli bez dodawania koloru czarnego lub białego), które pozwolą uzyskać kontrast barw na obrazie oraz zaznaczyć kształty.

Ekspozycja prac

Możemy poprosić chętnych uczniów, by wskazali elementy kontrastujące na swoich pracach.

TWORZYMY

Akwarele

7

Analiza dzieł sztuki

Ⓟ V 1.1a; 1.1c; 1.1d; 2.2; 2.6; 3.3

Poznanie techniki malowania farbami akwarelowymi

Materiały: **P** s. 16–17 kartka papieru do wykonania akwareli różne rodzaje farb ■ akwarele, pędzle różnej grubości, zdjęcia własnej miejscowości ■ kolorowy blok techniczny

Pokaz różnych rodzajów farb

Przed zajęciami nauczyciel może zgromadzić różne rodzaje farb artystycznych, przede wszystkim akwarele, a dodatkowo też farby olejne i akrylowe. Demonstruje je uczniom i informuje o ich możliwościach.

i **Farby akwarelowe** to słabo kryjące farby wodne. Są chętnie używane przez pejzażystów i portrecistów, ponieważ dają efekt świetlistości i delikatności oraz pozwalają na rozmycie konturów, uchwycenie unikalnych zjawisk przyrody, subtelną grę światła.

Farby olejne są farbami kryjącymi. Można je nakładać grubymi warstwami (impast) albo rozrzedzać olejem lub terpentyną i nakładać warstwy półprzezroczyste (laserunek). Po wyschnięciu zachowują intensywność koloru.

Farby akrylowe są używane przez artystów od niedawna. Można je rozpuszczać w wodzie i szybko schną. Podobnie jak farby olejne mają intensywne barwy i są dobrze kryjące.

P Odczytanie informacji dotyczących akwareli, analiza obrazów – zeszyt ćwiczeń, s. 16

Nauczyciel poleca uczniom odczytanie tekstu o akwarelach zamieszczonego w zeszyt ćwiczeń oraz zachęca do wykonania ćwiczenia.

Ćwiczenie

Uczniowie udzielają odpowiedzi na pytania. Prawdopodobnie odpowiedzą, że na obrazach panuje spokojny nastrój, trochę smutny. Być może jako przyczynę tego wrażenia wskażą kolory: biały, szary, jasnoniebieski, które dodatkowo są bardzo mało intensywne, półprzezroczyste.

i Na melancholijny, refleksyjny nastrój obu obrazów wpływa przede wszystkim wąska gama achromatycznych barw wykorzystanych przez artystów: biele, szarości, ale też rozbielone błękity. Dzięki nim obraz Winslowa Homera *Wyciąganie łódki* jest lekki. Mimo ruchu, jaki wykonuje człowiek, na obrazie brak dynamizmu, jest on raczej statyczny – żagle statków są nieruchome, spokojna tafla morza, prawie jednolite jak na krajobraz morski niebo, pasowy układ perspektywiczny. To samo dotyczy *Portretu Lilki* autorstwa Wojciecha Kossaka. Obraz również jest lekki, a smutny wzrok dziewczynki wzmacnia nastrój melancholii.

Winslow Homer (1836–1910) to amerykański malarz, grafik i ilustrator. Swoją działalność artystyczną rozpoczął od ilustrowania czasopism, następnie zainteresował się klasycznym malarstwem olejnym, później wykorzystywał akwarele. Malował nadmorskie pejzaże, w tym szczególnie chętnie sceny przedstawiające walkę człowieka z morzem, w których widoczna jest potęga morza, siła przyrody i kruchość ludzkiego istnienia.

Wojciech Kossak (1856–1942) to polski malarz scen o tematyce batalistycznej i historycznej, autor obrazów przedstawiających wydarzenia z wojen napoleońskich i powstań, współautor *Panoramy Racławickiej*. W swej twórczości artystycznej wykazywał się dużą biegłością techniczną, zachowywał dobrą kompozycję, trafnie oddawał ruch, kontekst historyczny, realia kostiumowe i wojskowe. Był też autorem wielu portretów znanych osobistości, np. Franciszka Józefa I, Józefa Piłsudskiego, Ignacego Mościckiego. Obraz *Portret Lilki* przedstawia córkę Wojciecha Kossaka, późniejszą wybitną poetkę Marię Pawlikowską-Jasnorzewską.

P Poznanie techniki malowania akwarelami, wykonanie widoku rodzinnej miejscowości – zeszyt ćwiczeń, s. 17, materiały dodatkowe: kartka papieru do wykonania akwareli

Praca plastyczna

Nauczyciel zachęca uczniów do dokładnego przeczytania wskazówek dotyczących techniki malowania akwarelami. Można zaproponować obserwację, jak zachowują się te farby na różnych papierach. Dzieci powinny zauważyć, że w zależności od jego rodzaju farby wsiąkają szybko lub utrzymują się dość długo na powierzchni. Przed rozpoczęciem malowania warto wypróbować pędzle o różnej grubości, by zaobserwować, jak dużo farby trzeba nałożyć dla uzyskania pożądanego efektu.

Po przystąpieniu uczniów do właściwej pracy doradzamy im zaczynać od barw najjaśniejszych i nakładać na kartkę 2–3 warstwy jedna na drugą – ale nie więcej, bo przy użyciu zbyt dużej ilości wody papier się mocno powygina. Warto też powiedzieć dzieciom, żeby lekko dotykały pędzlem kartki i nie tarty włosiem o powierzchnię.

Uprzedzamy, że akwarela jest techniką nieprzewidywalną dla twórcy. Należy nakładać kolejne plamy barwne i czekać chwilę, by zobaczyć, co się z nimi dzieje na papierze – być może podpowiedzą one dalszy przebieg pracy. Przenikanie się barw, zacieranie konturu, brak wyrazistości, swoista mglistość to najbardziej pożądane efekty w malarstwie akwarelowym.

W czasie, gdy uczniowie malują, nauczyciel indywidualnie przypomina im o zasadach pracy.

Ekspozycja prac

Warto wykonać do akwarel dzieci *passe-partout* (czyt. pas partu), czyli kartonową ramkę. Będzie nią kartka z bloku formatu A3, biała bądź kolorowa – w zależności od gamy barwnej zastosowanej przez ucznia.

8–9
Poznanie sposobu ozdabiania ścian budowli

© V 2.2; 2.6; 3.1; VI 2.1; 2.2a

Wykonanie fresku przy użyciu masy solnej i farb

Materiały: **P** s. 18–19 miska, szklanka soli, szklanka mąki, pół szklanki wody (lub gotowa masa solna), wałek do ciasta lub szklana butelka bądź stoik, blok techniczny, linijka, farby plakatowe, pędzel

Zajęcia należy podzielić na dwie części. Podczas pierwszej z nich uczniowie będą przygotowywać masę solną i formować kafelek, na którym wykonają fresk. Dlatego na tych zajęciach wykorzystujemy tylko materiały potrzebne do zrobienia masy solnej (wszystkie zapisane powyżej oprócz farb i pędzla). Proponujemy wykonać masę solną w grupach 4-osobowych.

ZAJĘCIA NR 1
P Rozmowa na temat techniki wykonywania fresków – zeszyt ćwiczeń, s. 18

Dzieci czytają tekst w zeszyt ćwiczeń, po czym odpowiadają na pytania.

- ▶▶ Gdzie można zobaczyć freski? [[najczęściej na ścianach kościołów, ratuszy](#)]
- ▶▶ W jaki sposób powstaje fresk? [[Na ścianę nakłada się świeży tynk, następnie sprawnie i szybko maluje się fresk specjalnymi farbami.](#)]
- ▶▶ Co sprawia, że freski mogą przetrwać tysiące lat? [[Farby głęboko i trwale wnikają w wilgotny tynk i go zabarwiają.](#)]

Nauczyciel wysłuchuje odpowiedzi uczniów i w miarę potrzeby je uzupełnia lub koryguje.

i **Fresk** to jedna z technik malarskich wykonana bezpośrednio na ścianie lub suficie, na dwuwarstwowym mokrym tynku. Pierwszą warstwę kładzie się bezpośrednio na murze i ma ona chropowatą powierzchnię. Druga warstwa jest gładka. Fresk maluje się bezpośrednio na tak przygotowanej powierzchni. Tynku nakłada się na ścianę tyle, ile malarz może zamalować jednego dnia, inaczej zaprawa wyschnie i tworzenie fresku staje się niemożliwe. Po upływie roku tynk bardzo mocno się utwardza. Ponieważ farby wnikają dość głęboko, to nawet znaczne wytarcie powierzchni malowidła nie powoduje jego zniszczenia – dlatego fresk był i jest nadal trwałą techniką malarską.

Technika ta była znana już w starożytności. Stała się niezwykle popularna w późnym średniowieczu, a przede wszystkim w renesansie. Na pierwszych freskach dominowały sceny religijne, motywy roślinne i zwierzęce. Freski na ścianach pałacu w Knossos na Krecie, które obecnie znajdują się w Muzeum Archeologicznym w Heraklionie, wykonano w XVII w. p.n.e. Rzymianie również dekorowali ściany domów freskami, niektóre z nich przetrwały do dzisiaj. W okresie renesansu nastąpił rozkwit tej techniki malarskiej, a mistrzostwo osiągnął w niej Michał Anioł, który wykonał w Kaplicy Sykstyńskiej fresk zatytułowany *Sąd Ostateczny*.

- ▶▶ Odczytaj tytuł i autora fresku zamieszczonego w zeszyt ćwiczeń. [[Ostatnia wieczerza, Leonardo da Vinci](#)]
- ▶▶ Jaką scenę i postaci przedstawia? [[Fresk przedstawia Ostatnią Wieczerzę, podczas której Jezus ustanowił sakrament Eucharystii; w scenie bierze udział Jezus i dwunastu apostołów.](#)]

W czasie odpowiedzi uczniów nauczyciel uzupełnia ich wiadomości.

i **Ostatnia Wieczerza** to fresk wykonany przez Leonarda da Vinci na ścianie refektarza klasztoru Santa Maria della Grazie w Mediolanie w latach 1495–1498 na zamówienie księcia Ludovico Sforzy. Artysta tworzył malowidło przez trzy lata, z czego pierwsze dwa spędził na poszukiwaniu odpowiednich modeli, którzy posłużyliby mu do namalowania postaci apostołów. Kompozycja obrazu została zaplanowana w najdrobniejszych szczegółach: wszystkie kierunki prowadzone perspektywą zbiegają się w centralnym punkcie malowidła – głowie Chrystusa. Artysta uwiecznił moment, kiedy Chrystus wypowiada słowa: „Zaprawdę powiadam wam, że jeden z was mnie zdradzi”, oraz reakcję apostołów. Postacie apostołów zgromadzone są w grupach po trzech, a każda z nich sprawia wrażenie, jakby

inaczej reagowała na słowa Jezusa. Leonardo nieszablonowo przedstawił też postać Judasza, który znajduje się w cieniu, jest wyizolowany od grupy. Ma przy sobie sakiewkę, symbolizującą najprawdopodobniej srebrniki, które otrzymał za zdradzenie Chrystusa.

P Przygotowanie masy solnej według instrukcji – zeszyt ćwiczeń, s. 19

Praca plastyczna

Nauczyciel poleca wykonać masę solną zgodnie z instrukcją zamieszczoną w zeszycie ćwiczeń, zwracając szczególną uwagę, by masa nie była zbyt miękka ani wilgotna, ponieważ będzie długo schła. Następnie prosi o wykonanie kafelka według 2. i 3. punktu instrukcji. Tak wykonany kafelek pozostawiamy do wyschnięcia. Nie można podać czasu schnięcia, ponieważ wilgotność powietrza w pomieszczeniach bywa bardzo różna. Wykonanie fresku przypadnie w sezonie grzewczym, zatem można położyć przygotowane kafelki w pobliżu kaloryferów (ale nie w bezpośrednim sąsiedztwie, bo popękają). Na początku można je nakryć papierowym ręcznikiem i systematycznie kontrolować proces wysychania.

ZAJĘCIA NR 2

Wykonanie fresku na kafelku z masy solnej

Po dwóch, trzech dniach na jeszcze wilgotnych kafelkach polecamy uczniom wykonać malowidło przedstawiające ozdobne motywy roślinne. Prosimy, by wykorzystali bogatą gamę barw, najlepiej czystych, odważnie zestawiali kolory i kształty oraz starali się zapełnić całą powierzchnię. Po wykonaniu pracy pozostawiamy kafelki do ponownego wyschnięcia.

Ekspozycja prac

Po wyschnięciu kafelków możemy je wyeksponować na parapecie okiennym, na półkach regatów szkolnych lub przykleić mocnym klejem do drewnianej listewki umieszczanej często na ścianach sal lekcyjnych. Można też włożyć je w foliowe koszulki, każdy kafelek z osobna, i przypiąć do tablicy, najlepiej na jej krawędziach.

PODZIWIAMY

W pracowni artysty grafika

10–11

Wykonanie grafiki techniką kolografu

© V 2.2; 2.5; 2.6; 3.1

Materiały: **P** s. 28–29 blok rysunkowy, 2 kartki z bloku technicznego, kawałki kartonu i tektury falistej, nożyczki, klej, farby plakatowe, gruby pędzel, tkaniny o wyraźnej strukturze (np. firanki, żakardy)

Zajęcia należy podzielić na dwie części. Podczas pierwszej z nich uczniowie poznają wstępne informacje dotyczące grafiki artystycznej oraz przygotowują matrycę, a w czasie drugiej części wykonują odbitkę.

ZAJĘCIA NR 1

Przypomnienie poznanych pracowni artystów

►► Pracownie jakich artystów poznaliśmy dotychczas na zajęciach z plastyki? [rzeźbiarza, malarza, gancarza, architekta, architekta zieleni, projektanta wnętrz, witrażysty]

Nauczyciel pomaga uczniom nazwać artystów uprawiających różne sztuki plastyczne.

►► Praca którego z artystów spodobała ci się najbardziej i dlaczego?

►► Czy znacie jakieś inne pracownie, które chcielibyście poznać?

Uczniowie mogą podać pracownie grafika komputerowego, konserwatora zabytków, fotografa, lutnika, złotnika, jubilera, hafciarki. Zapowiadamy, że w tym roku szkolnym poznają pracownie artysty grafika i projektanta mody.

P **Poznanie wiadomości dotyczących pracy artysty grafika** – zeszyt ćwiczeń, s. 28

Dzieci czytają tekst w zeszyt ćwiczeń, po czym odpowiadają na pytania nauczyciela.

- ▶▶ Od czego zaczyna swą pracę artysta grafik? [\[od wyłobienia rysunku w płycie\]](#)
- ▶▶ Z czego może być wykonana płyta? [\[z drewna, metalu\]](#)
- ▶▶ Ile razy artysta może wykonać odbitkę swojej pracy? [\[wiele razy\]](#)

Nauczyciel może poinformować, że liczba odbitek nie jest nieskończona, ponieważ matryca ulega zużyciu. Często jednak to sam artysta niszczy matrycę po wykonaniu określonej liczby odbitek.

Ćwiczenie

Przed odczytaniem pytania uczniowie powinni obejrzyć zdjęcie pokazujące sposób pracy grafika. W tekście nie ma informacji o narzędziach, którymi posługuje się artysta grafik, dlatego dzieciom zapewne trudno będzie jednoznacznie odpowiedzieć. Mogą jednak skojarzyć widoczne na zdjęciu dłuta z narzędziami poznanymi wcześniej przy okazji wizyty w pracowni rzeźbiarza. Jeśli tak się nie stanie, to nauczyciel informuje, że podstawowym narzędziem grafika jest dłuto oraz wymienić inne, którymi posługuje się artysta. [\[rylec, nóż, prasa do wykonania odbitki\]](#)

Zajęcia można wzbogacić, pokazując reprodukcje grafik wykonanych innymi technikami, np. zamieszczone w albumach lub w prezentacji przygotowanej wcześniej przez nauczyciela. Warto też poprosić nauczycieli plastyki klas starszych o udostępnienie prac graficznych uczniów.

i **Grafika** to obok malarstwa i rzeźby jedna z podstawowych dziedzin sztuki. Wykorzystuje technikę, w której można wykonywać odbitki, czyli wielokrotnie powielać na papierze lub tkaninie dany wzór. Zależnie od funkcji, jaką pełni grafika, dzielimy ją na artystyczną (warsztatową) lub użytkową (stosowaną).

Grafika artystyczna to dziedzina, w której artysta uczestniczy w całym procesie tworzenia od koncepcji pracy, poprzez przygotowanie matrycy (tzw. formy drukarskiej), aż po wykonanie odbitki będącej dziełem sztuki.

Techniki graficzne dzielone są ze względu na sposób opracowania matrycy (np. poprzez cięcie, rycie, trawienie) i materiał, z którego jest ona wykonana (np. drewno, linoleum, gips, płyta miedziana).

Rozróżniamy:

- **Druk wypukły**, w którym farbą drukarską pokrywa się tylko te elementy matrycy, które są wypukłe – czyli powierzchnię płyty nienaruszoną przez artystę – i to one zostaną odbite na gotowej pracy. Najstarszym przykładem tego rodzaju druku jest drzeworyt, którego najbardziej znanym twórcą jest Albrecht Dürer.
- **Druk wklęsły** – w tej technice farbą drukarską wprowadza się jedynie w wryte w matrycy rowki. Na papierze będą zatem widoczne tylko ślady wyłobione w płycie. Dziedzina ta obejmuje przede wszystkim techniki suche (ryte), np. miedzioryt, oraz techniki trawione (akwaforta, akwatinta).
- **Druk płaski**, w którym na powierzchni płyty nie robi się żadnych wyłobień. Matrycę przygotowuje się przy użyciu specjalnych substancji chemicznych tak, by część niepokryta rysunkiem była odporna na przyjmowanie farby drukarskiej. Do tej techniki zaliczamy litografię.
- **Sitodruk** (serigrafie) – w tej technice artysta tworzy matrycę, wypełniając nieprzepuszczalną substancją niektóre oczka specjalnego sita. Po położeniu matrycy na papier wylewa się na nią farbą drukarską. Farba przenika tylko przez niewypełnione oczka sita i w ten sposób na papierze odbija się wzór.

Nauczyciel opowiada o kolejnych etapach powstawania grafiki. Pracę często zaczyna się od wykonania rysunku, najlepiej na kalce technicznej miękkim ołówkiem. Następnie odwraca się kalkę i przykładą do płyty, wykonanej np. z linoleum lub miedzi, po czym twardym ołówkiem rysuje po liniach, by je na niej odbić. Przeniesiony na płaszczyznę rysunek jest rytym za pomocą dłuta, ryłka lub nożyka. W zależności od tego, czy artysta chce zastosować druk wklęsły czy wypukły, żłobi linie rysunku lub odwrotnie – wycina wszystkie te powierzchnie, które znajdują się wokół zarysowanego ołówkiem

obszaru. Po nałożeniu farby drukarskiej na matrycę przykładamy do niej kartkę. Odbitkę uzyskuje się zwykle przy użyciu specjalnej prasy drukarskiej.

►► Przyjrzyjcie się grafice *Rybak* E. L. Kirchnera zamieszczonej w zeszyt ćwiczeń. Jak sądzicie, które elementy płyty usunął artysta, by uzyskać taką odbitkę? [[Usunął te elementy, które są widoczne jako żółte.](#)]

Odpowiedź na to pytanie może być dla dzieci trudna, dlatego nauczyciel może ją podpowiedzieć uczniom, a następnie wyjaśnić, że jest to przykład grafiki, która wykorzystuje druk wypukły. To, co wystawało ponad płaszczyznę płyty, zostało odbite, a to, co widać jako żółtą płaszczyznę, zostało usunięte, wyżłobione. Grafika reprodukowana w zeszyt ćwiczeń jest drzeworytem.

i **Ernst Ludwig Kirchner** (1880–1938) to niemiecki malarz i grafik. Studiował architekturę w Dreźnie, a następnie malarstwo w Monachium. Jako malarz czerpał inspirację z dzieł Vincenta van Gogha, Paula Gauguina, Edvarda Muncha oraz twórczości prymitywnych malarzy afrykańskich. Był mistrzem drzeworytu. Artysta tworzył także rzeźby w rozmaitym tworzywie.

P **Przygotowanie warsztatu pracy. Wykonanie matrycy** – zeszyt ćwiczeń, s. 29

Praca plastyczna

►► Odczytaj, jakie materiały będą potrzebne do wykonania grafiki.

Nauczyciel informuje uczniów, że na pierwszych zajęciach nie będą potrzebne farby plakatowe i pędzel. Warto powiedzieć też uczniom, że będą się posługiwać techniką kolografu. Należy ona do najprostszych technik, nie wymaga też prasy, i dlatego jest możliwa do wykonania w warunkach szkolnych.

i **Kolograf** to jedna z prostszych technik graficznych, z powodzeniem wykorzystywana w pracy z dziećmi. Polega ona na wykonaniu matrycy przy wykorzystaniu kawałków kartonu, tektury falistej i innych materiałów o zbliżonej grubości. Wycinamy z nich różnego rodzaju elementy i starannie przyklejamy je na powierzchnię kartki czy kartonika. Tak przygotowaną matrycę dobrze jest pomalować warstwą lakieru bezbarwnego. Po wyschnięciu nanosimy na nią pędzlem lub wążkiem drukarskim ciekłą warstwę farby drukarskiej. Na pokrytą farbą matrycę nakładamy kartkę papieru, dociskamy dłonią, wmasowujemy w matrycę, przesuwając dłonie w różnych kierunkach, tak by została dociśnięta w każdym miejscu.

Ponieważ nie każdy z nauczycieli ma możliwość zakupu farby drukarskiej, dlatego na zajęciach zastosujemy gęstą farbę plakatową.

Uczniowie oglądają przykładową pracę wykonaną przez dziecko techniką kolografu. Następnie wykonują matrycę, wykorzystując różne rodzaje kartonów, tektury falistej. Na tym etapie pracy należy uprzedzić dzieci, żeby zadbały o podobną wysokość naklejanych na karton elementów. Pozwoli to na wykonanie dobrej odbitki, na której będą widoczne wszystkie elementy kompozycji. Można podpowiedzieć uczniom, by na wybrane elementy wycięte z kartonu, które mają gładką powierzchnię, nakleili np. kawałki firanki o podobnych kształtach (mogą odrysować element na tkaninie, wyciąć go i nakleić na tekturę).

►► Odczytaj instrukcję wykonania grafiki i wykonaj pierwsze dwa punkty.

W zależności od czasu, jakim dysponujemy, wycięte elementy kompozycji możemy od razu nakleić na karton lub przechować w koszulce foliowej albo kopercie i przykleić je dopiero na kolejnych zajęciach.

ZAJĘCIA NR 2

P **Wykonanie odbitki** – zeszyt ćwiczeń, s. 29

Praca plastyczna – cd.

Kolejne zajęcia rozpoczynamy od naklejania przygotowanych elementów na karton lub wykonujemy następne punkty (3–5) instrukcji.

Należy zadbać, by farba plakatowa, którą pokrywamy matrycę, była odpowiednio gęsta (uczniowie nie powinni rozcieńczać jej wodą). Konieczne są też grube pędzle, ponieważ należy w miarę szybko pomalować wystające elementy matrycy, tak aby farba nie wyschła przed odbiciem. Nauczyciel jeszcze raz przypomina uczniom o pokryciu farbą tylko wypukłych elementów pracy, by w przypływie aktywności nie pomalowali całej matrycy.

Następnie na matrycę należy sprawnie i równo nałożyć kartkę z bloku rysunkowego, przykryć dodatkową kartką z bloku technicznego, przycisnąć dłonią i delikatnie pomasować. Można wykorzystać do tego celu wałek do ciasta lub łyżkę, które pozwolą dokładnie odbić wszystkie, nawet drobne elementy umieszczone na matrycy.

Po wykonaniu odbitki zwracamy uwagę uczniów na to, że jest ona lustrzanym odbiciem matrycy.

Ekspozycja prac

Przy eksponowaniu prac graficznych warto pokazać cały proces tworzenia, ponieważ ciekawie wyglądają zestawione ze sobą matryca i odbitka (patrz: przykład zamieszczony w podręczniku). Można też nad tablicą, na której przypięte są kolografy, rozciągnąć sznurek i na nim w dowolnej kolejności zawiesić za pomocą klamerek wszystkie matryce, tak by na zakończenie zajęć każde dziecko mogło odnaleźć matrycę odpowiednią do swojej odbitki.

Uwaga! Przy okazji tych zajęć warto się wybrać do muzeum drukarstwa.

PRACE NA RÓŻNE OKAZJE

Świąteczny wianuszek

12 Wykonanie wiszącej ozdoby z wykorzystaniem szablonu

Ⓟ V 2.3; 2.6; VI 2.1; 2.2a

Materiały: **P** s. 42–43 teksturowy pierścień oraz szablony gwiazdek srebrny i czerwony papier, skorupki orzecha włoskiego, wstążka ok. 1 m (najlepiej w kolorze czerwonym, złotym lub srebrnym), klej typu Magic, nożyczki

 P Wykonanie ozdoby świątecznej na podstawie instrukcji – zeszyt ćwiczeń, s. 42–43, materiały dodatkowe: teksturowy pierścień oraz szablony gwiazdek

►► Odczytaj, jakie materiały są potrzebne do wykonania ozdoby, i je przygotuj.

Nauczyciel podpowiada uczniom, że mogą zmienić kolorystykę gwiazdek i odwrócić układ kolorów. Można też zasugerować pokolorowanie pierścienia np. zielonym pastelem lub pomalowanie go farbą plakatową, wtedy jednak pracę tę należy wykonać w pierwszej kolejności. Ważne jest również rozmieszczenie i przyklejenie gwiazdek wraz z łupinkami orzechów w odpowiednich odległościach od siebie. Wianek można ozdabiać jednostronnie lub dwustronnie – warto podpowiedzieć to uczniom przy wykonywaniu 4. punktu instrukcji. Po przyklejeniu gwiazdek prosimy dzieci, by ustaliły, gdzie jest góra, a gdzie dół wianuszka, by w odpowiednich miejscach po przeciwnej stronie umieścić kokardę i zawieszkę z orzeszkami.

Ekspozycja prac

W zależności od tego, jak wianuszki zostały ozdobione, możemy je wyeksponować w różnych miejscach – na drzwiach lub w oknie. Wianki z ozdobami przyklejonymi tylko z jednej strony powiesimy na drzwiach, a jeśli miałyby być widoczne z obu stron – to w oknie.

Uwaga! Prosimy uczniów, by na kolejne zajęcia każdy przyniósł jakieś pudełko. Nauczyciel powinien opisać dzieciom, jakie powinny to być pudełka. Ważne jest, by były one odpowiedniej wielkości – ani zbyt małe (np. pudełka po lekarstwach), ani zbyt duże. Konieczne są też regularne kształty, które pozwolą dokładnie zagiąć papier na krawędziach.

13 Nauka celowego, oszczędnego gospodarowania materiałami plastycznymi

Ⓟ V 2.3; 2.6; VI 2.1; 2.2a

Ozdabianie prezentów

Materiały: **P** s. 46–48 pudełko, arkusz szarego papieru, ozdobny sznurek, rafia lub wstążka, ażurowe serwetki, elementy dekoracyjne (np. skorupki orzecha włoskiego, piórka, szyszki), elementy wycięte za pomocą ozdobnych dziurkaczy, przezroczysta taśma klejąca, klej, nożyczki

P Pakowanie prezentów zgodnie z instrukcją – zeszyt ćwiczeń, s. 46–47

Uczniowie przynoszą na zajęcia pudełka. Jeśli ktoś przyniósł pudełko po butach z przykrywką, niech ją przyklei do części dolnej, aby było ono solidnie zamknięte.

►► Przygotuj materiały zgodnie z zestawieniem zamieszczonym w podręczniku.

Następnie polecamy uczniom przeczytanie wszystkich etapów instrukcji na stronach 46-47. Należy zwrócić uwagę na:

- zalecenie, by najpierw przygotować sobie kilka niedługich kawałków taśmy klejącej, które najlepiej jest przykleić niewielką częścią powierzchni do krawędzi ławki – w czasie pakowania może „zabraknąć rąk” na przykład do przytrzymania papieru czy owinięcia pudełka i jednoczesnego odcinania kawałków taśmy;
- punkty 1A i 1B – nadmiar papieru należy obciąć z każdej strony po linii prostej, tak by później nie pokazała się krzywo przycięta krawędź papieru;
- punkty 2A i 2B – warto zaproponować uczniom, żeby wzajemnie sobie pomogli podczas przyklejania pierwszej krawędzi papieru do pudełka – jedna osoba przytrzymuje papier owijający pudełko, a druga taśmą klejącą mocuje go do ścianek;
- 3A, B, C, D – papier wystający poza pudełko nie powinien być zbyt długi (można go jeszcze obciąć), bo inaczej zagięcia nie będą równe; zagięte krawędzie papieru powinny być dokładnie dociśnięte i „sprasowane”, by gładko przylegały do powierzchni pudełka;

Dzieci pakują prezenty, w miarę potrzeby pomagając sobie nawzajem. Warto poświęcić czas, by nauczyć dzieci tej umiejętności, ponieważ obecnie jest ona coraz rzadsza. Być może niektóre czynności trzeba będzie poprawić lub powtórzyć, korzystając z nowego kawałka papieru.

P Ozdabianie i dekorowanie zapakowanych prezentów zgodnie z instrukcją – zeszyt ćwiczeń, s. 48

Kiedy pudełka są zapakowane, uczniowie przewiązują je dekoracyjnym sznurkiem lub wstążką i przystępują do ich ozdabiania. Najpierw czytają instrukcję, zwracając uwagę na:

- punkt 4 – kokardkę można zawiązać nieco z boku, by zostawić więcej miejsca na ozdoby; przed zawiązaniem kokardki dobrze jest skorzystać z pomocy drugiej osoby, która przytrzyma wstążkę, co ułatwi wykonanie supetka;
- punkt 5 – ozdabianie pudełka zależy od inwencji uczniów; podpowiadamy tylko, by ozdoba była delikatna i proporcjonalna do wielkości pudełka; jeśli ażurowa serwetka jest za duża, można ją złożyć na pół (równo lub nie) bądź na cztery części, rozchylając poszczególne warstwy; na serwetkę można nakleić drobne ozdobne elementy – piórka, guziczki, cekiny, peretki, połówkę łupiny orzecha włoskiego lub papierowe elementy wycięte ozdobnym dziurkaczem.

Dzieci zauważą, że starannie zapakowany podarunek, nawet w szary papier pakunkowy, może wyglądać estetycznie. Przewiązany wstążką i dodatkowo ozdobiony jest niepowtarzalny i tym bardziej ucieszy obdarowanego.

14–15

Wycinanie papierowych pasków, przeplatanie ich i mocowanie

Ⓟ V 2.3; 2.6; VI 2.1; 2.2a

Materiały: **P** s. 44–45 1–4 nożyczki, szeroka przezroczysta taśma klejąca

Przewidujemy podzielenie zajęć na dwie części – na każdej zostanie wykonana jedna podkładka pod filiżankę. Wykonane podkładki mają być prezentem dla babci i dziadka z okazji ich święta.

ZAJĘCIA NR 1

P **Odczytanie instrukcji i wykonanie podkładki** – zeszyt ćwiczeń, s. 44–45, materiały dodatkowe: zestaw wycinanek nr 1, 2, 3, 4

►► Przygotuj materiały zgodnie z zestawieniem zamieszczonym w podręczniku.

Uczniowie wycinają z końca książki kartoniki i wymieniają ich kolory. [zielony, niebieski, żółty, pomarańczowy]

Przed przystąpieniem do pracy ustalamy, jaki zestaw kolorystyczny kartoników będzie potrzebny do wykonania pierwszej podkładki, by nie ciąć wszystkich paseczków. [np. niebieski, żółty i/lub pomarańczowy]

Uczniowie czytają wszystkie etapy instrukcji. Następnie wykonują pierwszą podkładkę. Podczas przeplatania (3A i 3B) prosimy uczniów o delikatne i staranne wykonywanie tej czynności, tak aby nie okazało się, że przeplatają raz pod jednym, a innym razem pod dwoma paseczkami. Pokazujemy dzieciom, w jaki sposób przepleciony pasek przesuwamy w górę.

Przy oklejaniu całej powierzchni (4) najlepiej pracować parami. Jeden z uczniów może przytrzymać zapleciony kartonik, a drugi dokładnie przyłożyć taśmę i ją przykleić, tak by nie pomarszczyła się i nie zawinęła. Najtrudniej jest przykleić pierwszy pasek taśmy, dlatego warto pracować wtedy w dwójkę.

Kształt podkładki (5) może być dowolny; w podręczniku zaproponowaliśmy proste kształty, ponieważ te bardziej skomplikowane są trudniejsze do wycięcia. Można też pozostawić pierwszą podkładkę w prostokątnym kształcie. Jeśli uczniowie wykonają podkładki w kształtach zaproponowanych w zeszycie ćwiczeń, należy zwrócić im uwagę, by po wycięciu i odwróceniu podkładki przyjrzeni się, czy na krawędziach nie odstają zbyt długie końcówki pasków. Jeśli tak, należy je delikatnie podkleić przy użyciu niewielkiej ilości kleju do papieru.

ZAJĘCIA NR 2

Wykonujemy drugą podkładkę pod filiżankę, wykorzystując zielony kartonik i wycięte paski żółte i pomarańczowe, które zostały z poprzednich zajęć.

16–17

Omówienie funkcji wybranych materiałów graficznych

Wykonanie plakatu informującego o spotkaniu z wybranym pisarzem dla dzieci

Ⓟ V 1.1a; 1.1b; 1.1c; 2.3; 2.6; 3.1; 3.3

Materiały: **P** s. 30–31 przykłady grafiki użytkowej: plakaty, prospekty, foldery, etykiety, wizytówki, ulotki reklamowe, bilety, banknoty, znaczki, okładki książek, gazety itp. ■ blok rysunkowy, pół arkusza szarego papieru, papier kolorowy, czasopisma, farby plakatowe, gruby pędzel, kredki, pisaki, nożyczki, klej

Nauczyciel przygotowuje na zajęcia różnorodne materiały będące przykładami grafiki użytkowej, np. plakaty, prospekty, foldery, etykiety, wizytówki, ulotki reklamowe, bilety, banknoty, znaczki, okładki książek, kolorowe czasopisma i gazety. Dobrze byłoby zgromadzić je w takiej ilości, by każdy z uczniów mógł wybrać jeden dla siebie.

Zajęcia należy podzielić na dwie części. Podczas pierwszej z nich uczniowie poznają informacje dotyczące grafiki użytkowej oraz przygotowują w grupach projekt plakatu, a w czasie drugiej części wykonują plakat.

ZAJĘCIA NR 1

P Rozmowa na temat przykładów grafiki użytkowej

Nauczyciel prezentuje uczniom przykłady grafiki użytkowej. Poleca wybór jednego z materiałów.

- ▶▶ Nazwij to, co wybrałeś. [ulotka reklamowa, plakat, bilet itp.]
- ▶▶ Jaką pełni funkcję? [informuje, reklamuje]
- ▶▶ O czym informuje, do czego służy? [o produkcie, wartości, spotkaniu, zawartości itp.]
- ▶▶ Jaki ma wygląd? [jest kolorowa, estetycznie wykonana itp.]
- ▶▶ Gdzie można ją zobaczyć? [na ulicy, w bibliotece, w sklepie, w portfelu itp.]

i **Grafika użytkowa** to dziedzina sztuki, która służy celom użytkowym, mniej jako dzieło artystyczne. Zaliczamy do niej wszelkiego rodzaju reklamy, druki okolicznościowe, banknoty, znaczki, ilustracje, plakaty, wygląd stron internetowych itp. To najszybciej rozwijająca się współcześnie dziedzina grafiki, wszechobecna w życiu człowieka.

P Odczytanie informacji dotyczących grafiki użytkowej – zeszyt ćwiczeń, s. 30

- ▶▶ Jaki przykład grafiki użytkowej został przedstawiony w podręczniku? [plakat]
- ▶▶ Jaką funkcję pełni plakat? [informującą, reklamującą]
- ▶▶ Odczytaj podpisy pod plakatami.
- ▶▶ Co zostało zamieszczone na tych plakatach? [rysunek, obraz, informacje, logo]
- ▶▶ Wybierz jeden z plakatów i postaraj się go dokładnie opisać.

Nauczyciel kieruje do uczniów pytania naprowadzające, zwracając uwagę na charakter rysunku na każdym plakacie, symbolikę, proporcje, ciekawe połączenia, np. klisza filmowa na oczach postaci, forma buta. Zwraca uwagę na artyzm, sprawność rysunku, zestawienia kolorystyczne, dominację grafiki nad napisami. Informuje, że zróżnicowane liternictwo (krój czcionki, czyli font) zostało pomyślowo wkomponowane w rysunek.

i **Plakat** to jedna z dziedzin sztuki, która służy do przekazywania informacji oraz do celów reklamowych, propagandowych. Elementy graficzne dominują tu nad tekstem – plakat ma przyciągać uwagę. W Polsce początki plakatu są związane z działalnością Stanisława Wyspiańskiego. Po II wojnie światowej nastąpił rozwój artystyczny plakatu, a w latach 60. powstała tzw. polska szkoła plakatu, która zdobyła międzynarodowy rozgłos. Grupa polskich artystów zajmowała się wykonywaniem plakatów o tematyce kulturalnej dotyczącej filmu, teatru, wystaw, zainicjowała też Międzynarodowe

Biennale Plakatu – cykliczną światową imprezę artystyczną. Najwięksi polscy plakaciści to m.in. Henryk Tomaszewski, Jan Młodożeniec, Tadeusz Trepcowski, Jan Lenica, Waldemar Świerzy, Franciszek Starowieyski, Rafał Olbiński, Lech Majewski.

P Wykonanie projektu plakatu na podstawie instrukcji – praca w grupach – zeszyt ćwiczeń, s. 31

Praca plastyczna

Uczniowie pracują w grupach 3-4 osobowych. Najpierw powinni przeczytać wstęp do instrukcji oraz ustalić w grupie imię i nazwisko autora, z którym chcieliby zorganizować spotkanie. Nauczyciel podpowiada uczniom, że mogą wybrać nazwiska autorów książek, które wspólnie poznali na zajęciach, których treść ich zainteresowała, a także tych, które odkryli indywidualnie. Ważne jest, by uczniowie znali postacie z książek wybranego przez siebie pisarza. Można w trakcie tych zajęć zorganizować z uczniami krótką wizytę w szkolnej bibliotece, by poszukać książek, pooglądać ilustracje, wyłonić bohaterów i dowiedzieć się więcej o twórczości wybranych pisarzy.

Uczniowie czytają zestawienie materiałów potrzebnych do wykonania plakatu. Nauczyciel informuje, że na pierwszych zajęciach będą potrzebne tylko kartki z bloku rysunkowego i ołówki. Następnie, zgodnie z pierwszym punktem instrukcji, wykonują indywidualnie lub grupowo projekty plakatów, gromadzą niezbędne do zamieszczenia na plakacie informacje. Nauczyciel zwraca uwagę uczniów na zaplanowanie układu plakatu – poziomo lub pionowo.

ZAJĘCIA NR 2

P Wykonanie plakatu – praca grupowa – zeszyt ćwiczeń, s. 31

Praca plastyczna – cd.

Uczniowie ponownie pracują w grupach (zgodnie z wcześniejszym podziałem), czytają dalszy ciąg instrukcji i wykonują plakat na arkuszu szarego papieru według projektu z poprzednich zajęć.

Należy się zorientować, czy elementy na plakacie nie będą zbyt małe. Warto uważnie przeanalizować pracę zamieszczoną na s. 31. Nauczyciel powinien zasugerować uczniom, że niektóre elementy plakatu można narysować na osobnej kartce, wyciąć i umieścić na dużym arkuszu. Jedna z osób w grupie może się zająć wyłącznie liternictwem i przygotować litery np. z kolorowego papieru, a następnie rozmieścić je na plakacie. Można też wykorzystać różnego rodzaju czasopisma i wyciąć z nich potrzebne zdjęcia. Należy przypomnieć dzieciom o umieszczeniu na plakacie wszystkich niezbędnych informacji.

PODZIWIAMY

W pracowni projektanta przedmiotów użytkowych

18

Wykonanie projektu dowolnego przedmiotu

© V 2.1

Materiały: **P** s. 32–33 czasopisma dotyczące wystroju wnętrz; zdjęcia, reklamy przedstawiające przedmioty codziennego użytku ■ kilka przedmiotów użytkowych, np. parasol, abażur, poszewka na poduszkę, koc ■ blok rysunkowy, ołówki, kredki, pisaki

Rozmowa na temat ulubionych przedmiotów użytkowych

Nauczyciel poleca uczniom, by wybrali jedno z czasopism (np. „Cztery Kąty”, „Weranda”, „Elle Decoration”, „Świat Łazienek i Kuchni”, „Moje Mieszkanie”, „Dobre Wnętrze”) i wskazali w nim przedmiot, który się im podoba, a następnie uzasadnili swój wybór. Jeśli nie ma możliwości zgromadzenia w klasie tego rodzaju czasopism, nauczyciel może zapytać o ich domowe sprzęty, przedmioty, które są przez dzieci szczególnie ulubione.

Uczniowie wymieniają nazwy przedmiotów, omawiają ich zalety, wygląd, starają się uzasadnić, dlaczego coś im się podoba, mogą zasugerować, do czego te rzeczy by wykorzystali (lub przytoczyć okoliczności, w jakich pojawiły się w ich domach).

►► Co wpływa na wybór przedmiotu, który chcemy kupić, np. krzesła? [komu i w jakim celu ma służyć; gdzie mamy zamiar je umieścić, w jakim otoczeniu; wygląd, funkcjonalność, jakość, materiał, z jakiego jest wykonany, cena]

►► W jaki sposób dokonujemy zakupu? [Oglądamy rzeczy w sklepie, w ulotkach reklamowych – gazetkach, na stronach internetowych. Kiedy już zdecydujemy się na coś, to wybieramy sposób zakupu – w sklepie lub w internecie.]

Do czego można tego użyć? – zabawa w grupach

Nauczyciel demonstruje uczniom przedmioty typu: parasol, abażur, poszewka na poduszkę, koc, kubek. Prosi uczniów, żeby wybrali jeden z przedmiotów i zastanowili się, jak zmienić jego przeznaczenie, do czego innego jeszcze może on służyć.

Zadanie to można przeprowadzić w grupach, a następnie każda z grup prezentuje swoje propozycje.

P Tekst informacyjny i rozmowa o tym, czym się zajmuje projektant przedmiotów użytkowych – zeszyt ćwiczeń, s. 32

Uczniowie odczytują tekst informacyjny i oglądają pierwsze zdjęcie (projekt talerza).

►► O co powinien zadbać projektant? [o to, by przedmiot dobrze spełniał swoją funkcję, podobał się klientom, miał estetyczny wygląd, był użyteczny, praktyczny, bezpieczny, wykonany z dobrych materiałów, był w dobrej cenie]

Nauczyciel opowiada uczniom, że projektowanie przedmiotu, np. wazonu, krzesła, butów, kasku, zaczyna się od powstania projektu – szkicu. Autor projektuje przedmiot z myślą o tym, że będzie on produkowany w wielu egzemplarzach i posłuży dużej grupie osób. Projektant musi zadbać o kształt, fason, kolor, fakturę przedmiotu i postarać się, by po wyprodukowaniu był on dla człowieka nie tylko użyteczny i wygodny, ale także bezpieczny – dlatego powinien być wykonany z dobrych, trwałych i zdrowych materiałów.

i **Wzornictwo przemysłowe** to działalność twórcza polegająca na projektowaniu wzorów przemysłowych do seryjnej produkcji, wyrobów codziennego użytku, z różnych materiałów: drewna, metalu, tkanin, tworzyw sztucznych. Projektowanie powinno się odbywać przy zachowaniu zasad ergonomii, zgodnie z wymogami technicznymi i potrzebami rynku. Projektant przedmiotów użytkowych, inaczej **designer** (czyt. dizajner), samodzielnie modeluje przedmiot lub prowadzi nadzór nad jego wykonawstwem, oblicza wymiary projektowanego wyrobu, dobiera tworzywo, z którego będzie wykonany.

Ćwiczenie

Uczniowie powinni wymienić kilka podstawowych cech. [drewniane ograniczniki, by dziecko nie spadło z łóżka, obte krawędzie; blisko osadzony regał na podręczne przedmioty, plastikowy pojemnik na zabawki, ubrania; materac złożony z dwóch części, co daje możliwość szybkiego wyciągnięcia go ze stelaża]

P Wykonanie projektu wybranego przedmiotu – zeszyt ćwiczeń, s. 33

Praca plastyczna

Uczniowie wykonują pracę zgodnie ze wskazówkami zamieszczonymi w zeszycie ćwiczeń. Nauczyciel przypomina o odpowiednim rozmieszczeniu rysunku na kartce i jego odpowiedniej wielkości, by wszystkie ważne szczegóły były czytelne. Przypominamy również o tym, że przedmiot powinien przyciągnąć uwagę klienta.

Ekspozycja prac

Po wykonaniu pracy należy dać uczniom możliwość jej omówienia, przedstawienia koleżankom i kolegom szczegółów. Wykonane przez dzieci projekty często zawierają wiele ciekawych i nowatorskich rozwiązań, tak jak w zamieszczonych w podręczniku projektach krzesel: lampka nad siedziskiem, trójnóg, podgrzewana poduszka, telewizor w zasięgu wzroku lub ręki, kółka przymocowane do nóg itp.

19–20

Poznanie etapów przygotowywania kolekcji mody

© V 2.3; 2.6; VI 2.1; 2.2a

Wykonanie projektu ubrania na wybraną okazję przy wykorzystaniu techniki kolażu

Materiały: **P** s. 34–37 dwa arkusze papieru; wycinek z czasopisma z modą; blok rysunkowy, kawałki różnych tkanin, koronki, ozdobne sznurki, wstążki, guziki, cekiny, nożyczki, klej, ołówek, kredki, pisaki

Przy realizacji tego tematu zaplanowano zajęcia w dwóch częściach, ponieważ uczniowie będą mieli wiele czasochłonnnych zadań. Przed pierwszymi zajęciami nauczyciel poleca uczniom, by przynieśli z domu wycinki z dowolnego czasopisma prezentującego modę (np. „Avanti”, „Elle”, „Burda”, „In-Style”, „Fashion Magazine”, „Glamour”, „Harper’s Bazaar” itp.), na których są umieszczone zdjęcia modela lub modelki w stroju, który im się podoba.

ZAJĘCIA NR 1

Ustalanie znaczenia słów: *moda*, *gust*

Nauczyciel przygotowuje na zajęcia dwa arkusze papieru, na pierwszym jest zapisane słowo *moda*, a na drugim – *gust*. Poleca uczniom, by podchodzili do arkuszy, które są przyklejone do tablicy lub umieszczone w wybranym miejscu sali, i pisali, co im się kojarzy z zapisanymi słowami.

i **Moda** – sposób ubierania się, czesania i makijażu popularny w jakimś okresie lub miejscu (*Słownik języka polskiego PWN*).

Słowo *moda* dotyczy wielu dziedzin życia, np. muzyki, sztuki, wyposażenia wnętrz lub ogrodów, ale też sposobu zachowania, stylu życia popularnym w danym czasie i w pewnym środowisku itp.

Gust to poczucie piękna, harmonii, elegancji; również umiejętność oceny wartości estetycznych. Inaczej: smak, klasa.

▶▶ Odczytaj zapisane na arkuszu skojarzenia ze słowem *moda*. [np. ubranie, fryzura, makijaż, muzyka, buty, pokaz, modelka]

▶▶ Odczytaj zapisane na arkuszu skojarzenia ze słowem *gust*. [np. elegancja, upodobanie, klasa, smak, piękno, wyczucie koloru, prostota, umiar, estetyka, dobry/zły]

Rozmowa z elementami dyskusji na temat modnego i/lub gustownego ubioru

Nauczyciel inspirowe rozmowę, zadając pytania typu: Co oznacza powiedzenie *mieć dobry gust*? Czy *ubierać się gustownie* znaczy to samo co *ubierać się modnie*? Co powinno być ważniejsze? Kto powinien ubierać się gustownie? Kto może ubierać się modnie?

To dobra okazja, by powiedzieć dzieciom, że *gustownie* w ich wieku oznacza przede wszystkim czysto, schludnie, z dbałością o estetykę. Należy zwrócić uwagę na fakt, że nie jesteśmy w stanie i chyba nie ma takiej potrzeby, by podążać za modą, ale powinniśmy się nauczyć ubierać stosownie do okoliczności i zadbać o to, by zawsze mieć w swojej szafie ubrania, które są odpowiednie na uroczystości szkolne, do teatru czy na przyjęcie urodzinowe. Wnioskiem płynącym z zajęć powinno być stwierdzenie, że każdy z nas może ubierać się gustownie i że jest to dużo ważniejsze i bardziej pożądane niż ubieranie się modnie.

Prezentowanie przykładów modnych ubrań na zdjęciach wyciętych z czasopism

Chętne osoby prezentują wycinki z czasopism modowych ze strojem, który im się spodobał. Uczniowie dokonują krótkich prezentacji, a nauczyciel pomaga, zwracając uwagę na zestawienia kolorystyczne stroju, układ części, z których się składa, ciekawe rozwiązania, elementy ozdobne podkreślające charakter ubioru.

P

Odczytanie informacji dotyczących pracy projektanta mody – zeszyt ćwiczeń, s. 34

Uczniowie czytają tekst w zeszyt ćwiczeń, następnie rozmawiają o pracy projektanta mody.

- ▶▶ O czym decydują projektanci mody? [o tym, co będzie modne w danym sezonie, co jest modne dla dzieci, młodzieży, osób dorosłych, dla kobiet czy mężczyzn, jaki zestaw kolorów będzie dominował, co będzie modne w danej porze roku]
- ▶▶ Gdzie projektant może zaprezentować swoje nowe kolekcje? [na pokazach mody]
- ▶▶ Jak myślisz, od czego projektant zaczyna pracę nad tworzeniem nowego stroju? [od pomysłu, szkicu, rysunku]
- ▶▶ Jakie cechy i umiejętności powinien posiadać projektant mody? [mieć dużą wyobraźnię, dobry gust, dobrze rysować, umieć szyć, znać różne rodzaje materiałów i tkanin, mieć wyczucie koloru, nie bać się nowości, oryginalności]
- ▶▶ Czym powinien się szczególnie interesować? [powinien śledzić nowoczesne style w modzie, uczestniczyć w pokazach mody innych twórców]

Dodatkowo nauczyciel może przybliżyć uczniom pracę projektanta, przedstawiając kolejne etapy powstawania stroju.

- Przygotowanie kolekcji w postaci rysunków.

Projektant wykonuje rysunek ubioru albo tworzy projekt za pomocą specjalnych programów komputerowych.

- Dobór tkanin.

Wybiera tkaniny, łącząc ze sobą kolory, wzory, faktury. Dobiera też pozostałe elementy ozdobne. Opracowuje kilka, a nawet kilkanaście wariantów wzoru danej części garderoby, np. spódnicy.

- Wybór najlepszego modelu.

Wraz z innymi specjalistami wskazuje te propozycje, które będą produkowane jako kolekcja w wielu egzemplarzach.

- Produkcja kolekcji.

Czuwa nad prawidłowym sporządzeniem wzorów (szablonów) odzieży, odpowiednim krojem i szyciem. Następnie ocenia jakość wykonanej pracy, w razie potrzeby nanosi poprawki, modyfikuje projekt.

- Prezentacja.

Projektant wraz z zespołem osób przygotowuje prezentację gotowej kolekcji – pokaz. Wybiera modelki lub modeli, dekoracje, efekty świetlne i muzykę. Dbą o jak najlepsze zaprezentowanie przygotowanej kolekcji odzieży.

P Ustalanie sytuacji, w których jest wymagany odpowiedni strój – zeszyt ćwiczeń, s. 35

Ćwiczenie

Uczniowie odczytują polecenie i wymieniają przykładowe sytuacje. [na uroczystości szkolne i rodzinne, wyjście do teatru, do uprawiania sportu, na wycieczkę, dyskotekę itp.]

Następnie kierujemy uwagę dzieci na dwie prace z projektami strojów i prosimy o podanie okazji, na które takie stroje będą odpowiednie. [1 – na bal, na wesele; 2 – na mecz, na trening]

P Wykonanie projektu stroju na pokaz mody – zeszyt ćwiczeń, s. 36

Praca plastyczna

- ▶▶ Przeczytaj instrukcję w zeszycie ćwiczeń i wykonaj pierwsze dwa polecenia.

Nauczyciel prosi uczniów, by przed przystąpieniem do pracy zastanowili się, jaki rodzaj ubrania zaprojektują, na jaką okoliczność, dla kogo będzie ono przeznaczone (dla jakiej grupy wiekowej) itp. Uczniowie na kartce z bloku rysunkowego szkicują postać i elementy ubioru.

ZAJĘCIA NR 2

P Wykonanie projektu stroju na pokaz mody – zeszyt ćwiczeń, s. 36–37

Zajęcia rozpoczynamy od przygotowania przez uczniów warsztatu pracy i zgromadzenia wszystkich podanych w instrukcji materiałów. Uczniowie kontynuują pracę nad projektem ubrania zgodnie z punktami 3–5.

Po zakończeniu pracy nauczyciel prosi o odczytanie wypowiedzi papugi Sylaby.

►► Z jakich materiałów może być wykonany kolaż? [z papieru, kawałków tkanin, wycinków czasopism, zdjęć, sznurków, kamyków itp.]

►► Czy wykonana przez ciebie praca jest również przykładem kolażu?

Prezentacja wykonanych prac

Uczniowie prezentują swoje prace, opisując charakter stroju, okoliczność, na którą został przygotowany itp.

Jeśli pozostanie trochę czasu, można na zajęciach przeprowadzić zabawę w pokaz mody. Dzieci lubią się przebierać, dlatego można im zaproponować, by każde z nich w domu przygotowało kreację, którą zaprezentuje w klasie.

Pomysł ten można wykorzystać w zupełnie innym czasie, urządzając klasowy (lub szkolny) pokaz mody, np. jako element spotkania z mamami z okazji ich święta.

PRACE NA RÓŻNE OKAZJE

Kartka na Święta Wielkanocne

21–22

Wykonanie kartki techniką wycinanki i wydzieranki

Ⓟ V 2.3; 2.7; VI 2.1; 2.2a

Wypisywanie życzeń, adresowanie kartki

Materiały: **P** s. 49 5 ołówek, kredki, pisaki, papier kolorowy, klej, nożyczki

Zajęcia należy zrealizować w ciągu dwóch godzin lekcyjnych. Przed zajęciami prosimy uczniów, by zastanowili się, komu chcą wysłać kartkę świąteczną, i prosimy, by dowiedzieli się o adres tej osoby.

Odczytanie wiersza Marcina Przewoźniaka *Wielkanoc*

Na tym stole wielkanocnym,
gdy z dorosłych nikt nie patrzy,
bazie w krąg rozkłada Wiosna
i zaczyna swój teatrzyk.

W berka bawią się pisanki
po talerzach się ślizgając.
A z cukrowym zaś barankiem
z czekolady tańczy zając.

A ten żółty kurczak z waty,
który łapki ma z zapatek
wylał całą wodę z kwiatów
piszcząc: „Lany poniedziałek!”

►► Jakie typowo wielkanocne rewizyty są wymienione w wierszu? [bazie, pisanki, cukrowy baranek, czekoladowy zajac, kurczak z waty]

►► Jaką inną nazwę ma wielkanocny lany poniedziałek? [śmigus-dyngus]

►► Przypomnij inne zwyczaje związane ze Świętami Wielkanocnymi. [święcenie pokarmów, malowanie jajek, wysyłanie pocztówek z życzeniami]

P

Omówienie sposobu wykonania, przygotowanie pracy plastycznej – zeszyt ćwiczeń, s. 49, materiały dodatkowe: wycinanka nr 5

►► Obejrzyj kartkę wielkanocną na stronie 49. Wskaż na niej elementy wycięte, wydarte i narysowane. Odczytaj instrukcję.

►► Przygotuj materiały potrzebne do wykonania kartki świątecznej. Wytnij spośród materiałów dodatkowych wzór pocztówki.

Przed przystąpieniem do pracy prosimy uczniów, by wybrali, w jaki sposób ustawią kartkę – poziomo czy pionowo, oraz by dobrze rozplanowali wzór jajka. Najpierw należy wykonać lekki szkic ołówkiem, a później wyciąć drobne elementy ozdobne i przykleić je na kartkę. W zależności od pomysłu uczniowie mogą umieścić jajko na trawie, w koszyczku, na talerzu itp. Warto poprosić uczniów, by elementy na jajku były drobne, ciekawe, zróżnicowane kolorystycznie. Po naklejeniu barwnych ozdób dzieci mogą dokończyć pracę kredkami.

■ Układanie i pisanie życzeń świątecznych na kartce

Na drugiej stronie ozdobionej kartki uczniowie powinni wpisać życzenia. Można je wspólnie zredagować i zapisać na tablicy, a uczniowie starannie przepisać. Można też zaproponować dzieciom, aby najpierw napisały samodzielnie życzenia na brudno (wykorzystując *Lokonotatnik*), a następnie bezbłędnie i kaligraficznie przepisały je na kartkę świąteczną.

■ Adresowanie kartki świątecznej

Na koniec uczniowie samodzielnie adresują kartki i zabierają do domu, aby wystuć do wybranej osoby. Warto przypomnieć o naklejeniu znaczka.

TWORZYM Y

Czy obraz zawsze jest gładki?

23–24

Poznanie pojęcia *faktura*

Ⓐ V 2.3; 2.6; VI 2.1; 2.2a

Stworzenie portretu zwierzątka – nadanie powierzchni pracy faktury z wykorzystaniem różnych materiałów

Materiały: **P** s. 22–23 materiały o różnych fakturach, np. kawałek kory drzewa, papier ścierny, różne tkaniny (np. jedwab, wełna, dżins, płótno, szyfon, flausz, flanela, sztruks), przedmioty o zróżnicowanej fakturze ■ sypanki (np. cukier, ryż, sól, ziarna grochu, słonecznika, drobnego makaronu) ■ blok techniczny, plastelina, patyczek do szaszłyków, widelec

Zajęcia należy zrealizować w ciągu dwóch godzin lekcyjnych.

ZAJĘCIA NR 1

■ Prezentowanie materiałów o zróżnicowanych fakturach. Poznanie pojęcia *faktura* – zeszyt ćwiczeń, s. 22

Nauczyciel przygotowuje na zajęcia przedmioty i tkaniny o zróżnicowanej fakturze, kawałki tektury o powierzchni pokrytej plasteliną, w którą wciśnięto różne sypanki, np. sól, cukier, piasek, ryż, kaszę itp. Prosi uczniów, by każdy wybrał po jednym przykładowym materiale.

►► Jakimi wyrazami określisz powierzchnię materiału, który wybrałeś? [*szorstka, gładka, chropowata, matowa, błyszcząca, jednolita*]

►► Co wpłynęło na to, jaka jest powierzchnia wybranego przedmiotu (tkaniny)? [*materiał, z którego jest wykonany; splot tkaniny; rodzaj surowców użytych do jego wyrobu; to, co zostało w niego wciśnięte*]

►► W jaki sposób można poznać cechy powierzchni? [*patrząc i dotykając*]

►► Odczytaj informacje w zeszyście ćwiczeń dotyczące powierzchni dzieła sztuki.

►► Odczytaj słowa papugi Sylaby i spróbuj wyjaśnić, czym jest faktura.

i **Faktura** to cecha ukształtowania powierzchni dzieła sztuki, zależna od użytego przez artystę tworzywa, materiału, techniki – sposób położenia farby, kreski, ślad narzędzia na płaszczyźnie.

►► W jaki sposób można uzyskać zróżnicowaną fakturę obrazu? [przez nakładanie grubej warstwy farby, wcieranie w farbę różnych materiałów sypkich, przyklejanie kawałków tkanin, sznurka, materiałów naturalnych]

►► Jeśli artysta na powierzchnię swojego dzieła ponakleja kawałki materiału, wycinki z gazet, do rysuje lub domaluje kształty itp., to jak będzie się nazywała technika plastyczna, którą wykorzysta do stworzenia obrazu? [kolaż]

Ćwiczenie

►► Przeczytaj pierwsze pytanie i udziel odpowiedzi. [Vincent van Gogh zastosował zróżnicowaną fakturę, by podkreślić strukturę siana, nierówność powierzchni stogu, zróżnicowanie kształtu, bryły. Frank Auerbach (czyt. *ołerbak*) chciał nadać nietypowy kształt twarzy kobiety, zmienić, wręcz zniekształcić jej rysy twarzy, głowę, zaskoczyć odbiorcę, zmusić do zastanowienia.]

►► Nazwij emocje, które towarzyszą ci w czasie oglądania obrazów, i inne określenia, jakie ci się z tymi dziełami kojarzą. [*Stogi siana w Prowansji* – spokój, ciepło, wakacje, poczucie bezpieczeństwa, *Głowa Gerdy Boehm* – przerażenie, zaskoczenie, strach, niepokój, smutek, brzydota]

i **Vincent van Gogh** (1853–1890) malarz holenderski. Początkowo chciał zostać pastorem, potem zainteresował się sztuką. Inspirował się malarstwem impresjonistów i sztuką japońską. Jego twórczość – za życia artysty niedoceniania – miała ogromny wpływ na sztukę XX w.

Studiował w Antwerpii, później przeniósł się do Paryża, a następnie do Arles w Prowansji. Tam ukształtował się w pełni styl jego malarstwa. Także tam powstały cykle *Słoneczników* oraz pejzaże. Z powodu choroby psychicznej przebywał w zamkniętym zakładzie. Po jego opuszczeniu jeszcze przez krótki czas malował. W lipcu 1890 popełnił samobójstwo.

Frank Auerbach (ur. 1931) brytyjski malarz, z pochodzenia Niemiec. Zaczął tworzyć po II wojnie światowej, swoje prace wystawia głównie w Londynie. Artysta jest wierny malarstwu figuratywnemu, operuje bogatą, gęstą fakturą, stłumionym kolorem i zdecydowanie budowaną formą. Maluje i rysuje węglem pejzaże i portrety, nawiązując do wątków autobiograficznych. Jego obrazy przywołują świat dzieciństwa, które jest źródłem nostalgicznego klimatu twórczości artysty.

P Odczytanie instrukcji, przygotowanie szkicu portretu zwierzątka – zeszyt ćwiczeń, s. 23

Praca plastyczna

Na tych zajęciach uczniowie wykonują tylko pierwszy punkt instrukcji. Zamiast kartki z bloku rysunkowego lepiej wykorzystać tekturkę, karton lub kartkę z bloku technicznego.

Nauczyciel prosi uczniów, by najpierw zastanowili się, co zamierzają umieścić na przygotowanej kartce: jakie mają być proporcje między postacią zwierzątka a tłem i co tło będzie przedstawiało (może być jednolite). Po ustaleniu tych szczegółów przypomina, by dzieci dobrze rozplanowały postać zwierzątka na stronie i zachowały odpowiednie proporcje przy szkicowaniu.

ZAJĘCIA NR 2

P Wykonanie pracy plastycznej

►► Odczytaj instrukcję (punkty 2-4) i obejrzyj przykładowe prace dzieci.

►► Przygotuj materiały potrzebne do dokończenia twojej pracy.

Uczniowie wypełniają plasteliną kontury naszkicowanego wcześniej zwierzątka oraz tło. Na kartkę nakładamy plastelinę i ją rozcieramy lub przyklejamy kawałki plasteliny i łączymy z kolejnymi. Należy jednak pamiętać, że w zbyt cienką warstwę plasteliny nie będziemy mogli wetrzeć dużych elementów sypkich, np. grochu. Na cienkich powierzchniach stworzymy fakturę, wykonując relief widelcem, nakłuwając patyczkami itp.

Ekspozycja prac

Warto poprosić dzieci, by przy eksponowaniu prac powiedziały, jakie zwierzątko przedstawiły. Zachęcamy do nadania tytułu pracy lub imienia zwierzątka.

25 Wykonanie farbami akwarelowymi pracy plastycznej

Kolorowa wiosna

© V 1.1a; 1.1b; 1.1c; 2.2;2.6; 3.1; 3.3

Materiały: **P** s. 20–21 kartka papieru do wykonania akwareli farby akwarelowe, pędzle różnej grubości, czarny pastel

Przypomnienie wiadomości związanych z akwarelą

Technikę malowania akwarelami uczniowie poznali w 1. semestrze (temat nr 7: *Analiza dzieł sztuki. Poznanie techniki malowania farbami akwarelowymi*).

- ▶▶ Jak nazywały się farby wodne, którymi wykonywaliście pracę przedstawiającą widok rodzinnej miejscowości? [\[akwarele\]](#)
- ▶▶ Przypomnij, jakie efekty można uzyskać, malując akwarelami. [\[rozmycie kolorów na kartce, wzajemne przenikanie się barw, lekkość\]](#)
- ▶▶ Jakiego rodzaju obrazy są najczęściej malowane przy użyciu akwareli? [\[pejzaże, portrety\]](#)

P Poznanie nowej techniki malowania akwarelą – „mokre w mokrym”. Analiza obrazu Williama Turnera *Szare morze* oraz obrazu Charlesa Demutha *Ciemnoskóra tancerka* – zeszyt ćwiczeń, s. 20 Malowanie na suchej kartce papieru akwarelowego uczniowie już poznali. Aby dowiedzieli się o malowaniu akwarelą na wilgotnej kartce, nauczyciel proponuje przeczytanie tekstu w zeszycie ćwiczeń. „Mokre w mokrym” jest dla dzieci trudniejszą techniką.

Ćwiczenie

- ▶▶ Odczytaj tytuły obrazów.
- ▶▶ Jakie sceny przedstawione są na obrazach? [\[pierwszy przedstawia pejzaż morski, a drugi tancerkę na tle zespołu muzycznego\]](#)
- ▶▶ Co lub kogo można dostrzec na obrazach? [\[brzeg morski i morze, statek, tancerkę i mężczyzn grających na instrumentach, ozdobne elementy sceny\]](#)
- ▶▶ Czy łatwo jest rozpoznać kształty postaci i innych przedstawionych elementów? [\[na pierwszym obrazie nie jest łatwo, na drugim dużo łatwiej\]](#)

Nauczyciel może zwrócić uwagę uczniom, że szczególnie w obrazie Turnera wszystkie przedstawione elementy dzieła są niewyraźne, rozmazane, pozbawione konturów i dlatego gdyby nie podany tytuł dzieła, trudno by było rozpoznać, co przedstawia.

- ▶▶ Jaki inny tytuł można by było nadać obrazowi *Szare morze*? [\[np. Zima, Pustynny krajobraz\]](#)

i **William Turner** (czyt. **tyliam terner**) (1775–1851) malarz angielski, uważany za prekursora impresjonizmu. Był jednym z mistrzów romantycznych pejzaży malowanych akwarelami. Nazywano go „malarzem światła”, ponieważ był zafascynowany wpływem pogody na wygląd morza i nieba. Inspiracją w jego malarstwie stała się też walka żywiołów. Wiele jego obrazów zbudowanych jest na bazie żółceń. Najbardziej znane dzieła Turnera to *Zachód słońca*, *Upadek Kartaginy*, *Deszcz, para, szybkość* oraz *Burza śnieżna na morzu*.

Charles Demuth (czyt. **Czarls Dimut**) (1883–1935) artysta amerykański. Publikował wiersze i nowele, tworzył szczególnego rodzaju „plakaty – portrety”, czyli symboliczne wizerunki swych przyjaciół, komponowane z różnych przedmiotów. Jego zamiłowanie do architektury przejawiało się w tematyce obrazów: malował fabryki, wieże ciśnień, magazyny, odtwarzając z niezwykłą drobiazgowością każdy detal. Geometryzacja form trafnie łączyła się z rozwiązaniami kolorystycznymi. Talent kolorystyczny artysty najlepiej widać w akwarelach.

Ciemnoskóra tancerka to akwarela przedstawiająca występ kobiety na scenie. Uniesiona prawa ręka tancerki i postaci grających muzyków dynamizują przestrzeń. Ograniczona gama barw, harmonij-

nie przenikające się kolory tworzą spokojny nastrój. Mimo rozmytych kształtów możemy rozpoznać postacie i ich otoczenie.

P **Malowanie pracy zatytułowanej *Kolorowa wiosna* techniką „mokre w mokrym”** – zeszyt ćwiczeń, s. 19

Uczniowie odczytują wskazówki dotyczące wykonania pracy *Kolorowa wiosna* techniką „mokre w mokrym”. Nauczyciel podpowiada, że plamy barwne powinny być nakładane w taki sposób, by miały między sobą odrobinę wolnej przestrzeni, która wypełni się po pewnym czasie, kiedy plamy zaczną wnikać w powierzchnię kartki.

Po zakończeniu malowania i wyschnięciu pracy uczniowie przypatrują się plomom barwnym i zastanawiają, czy nie wyłaniają się z nich kształty, które należałoby podkreślić. Można to zrobić czarnym pastelem – delikatnie zaznaczyć kreską, wydobywając kształt.

TWORZYM

Mozaika

26–27

Poznanie sposobu tworzenia mozaiki

Ⓟ V 2.1; 2.3; 2.6; VI 2.1; 2.2a

Wykonanie projektu z kolorowego papieru

Materiały: **P** s. 24–25 blok techniczny, papier kolorowy, klej, ołówek, linijka

Ze względu na pracochłonność wykonania mozaiki zaplanowano realizację tego tematu w ciągu dwóch godzin lekcyjnych. O podziale zadecyduje nauczyciel.

P **Odczytanie informacji dotyczących mozaiki** – zeszyt ćwiczeń, s. 24

►► Odczytaj tekst i przyjrzyj się przykładom mozaiki.

Można porozmawiać z uczniami o tym, czym się różni mozaika od fresku. [\[Fresk jest techniką malarską, którą wykonywano na ścianach i sklepieniach, a mozaika jest techniką dekoracyjną i można ją zobaczyć na ścianach, ale też na posadzkach.\]](#)

i **Mozaika** to sztuka tworzenia obrazów z małych elementów kolorowego szkła, kamieni, ceramiki lub innego twardego materiału. Te małe kafelki lub kostki o zróżnicowanej kolorystyce, fakturze i kształcie nazywane są tesseram. Drobne elementy układa się bezpośrednio na wapienno-cementowym podłożu lub na żywicy pochodzenia roślinnego. Od pierwszych projektów wykonanych z małych kamyczków poprzez łśniące przykłady sztuki bizantyjskiej aż po współczesne abstrakcje z elementów różnej grubości – mozaikę stosuje się zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz budynków.

Ćwiczenie

Po udzieleniu przez dzieci odpowiedzi nauczyciel zwraca ich uwagę na mozaikę *Gladiator*, która w całości jest wykonana w odcieniach jednego koloru – brązu, dzięki czemu jeszcze bardziej przypomina ona dzieło malarskie.

►► W jaki sposób zostały umieszczone na mozaice składające się na nią elementy, kosteczki? [\[Małe elementy są ułożone obok siebie jak najciaśniej, prawie przylegają do siebie, nie ma między nimi dużych odstępów.\]](#)

►► Odczytaj tytuły, które nadano mozaikom.

►► Czy wszystkie słowa są zrozumiałe, czy znasz ich znaczenie?

Uczniowie mogą nie znać znaczenia słowa *gladiator*, dlatego tłumaczymy, że w starożytnym Rzymie jedną z rozrywek były walki gladiatorów, które toczyły się najczęściej na wielkich arenach, w amfiteatrach. Gladiatorzy to zwykle jeńcy wojenni, którzy uczęszczali do specjalnych szkół gladiatorskich, w których ćwiczyli i zgłębiali sztuki walki. Doskonałe wyszkolenie oraz niesamowita odwaga gladiatorów były niekiedy wykorzystywane przez władców, którzy wcielali ich do armii.

P Organizacja warsztatu pracy, wykonanie mozaiki zgodnie z instrukcją – zeszyt ćwiczeń, s. 25

Praca plastyczna

- ▶▶ Wymień niezbędne materiały potrzebne do wykonania mozaiki.
- ▶▶ Przeczytaj instrukcję wykonania mozaiki i wykonaj ją według własnego pomysłu.

Przed przystąpieniem do pracy należy polecić uczniom, by zastanowili się, co ma przedstawiać ich mozaika, aby ozdobiła szkolną toaletę. Można podpowiedzieć, że w takim miejscu najlepiej będą wyglądały motywy geometryczne lub związane z wodą – krajobrazy morskie, przedstawienia zwierząt i roślin.

Po ustaleniu tematu uczniowie wykonują na kartce szkic (1. punkt instrukcji). Najlepiej, jeśli zapiszą na nim, jakich kolorów użyją do wypełnienia poszczególnych części rysunku (2. punkt instrukcji). Następnie, zgodnie z 3. punktem instrukcji, przygotowują kwadraciki z kolorowego papieru. Ważne jest, by dzieci po przygotowaniu kwadracików jednego koloru od razu przykleiły je do wybranej powierzchni kartki, inaczej małe elementy mogą się pogubić. W ten sposób wypełniają całą mozaikę (4. punkt instrukcji).

TWORZYM

Obrazy wy czarowane nożyczkami

28 Nadawanie tytułów dziełom Henriego Matisse’a [®] V 1.1a; 1.1b; 1.1c; 2.3; 2.6; 3.1 Wykonanie kompozycji z kolorowego papieru

Materiały: **P** s. 26–27 blok rysunkowy, papier kolorowy, klej, nożyczki

P Analiza kompozycji Henriego Matisse’a *Smutek króla* oraz *Kreolska tancerka* – zeszyt ćwiczeń, s. 26
Po przeczytaniu krótkiego wstępu uczniowie wykonują ćwiczenie.

Ćwiczenie

Najpierw warto zwrócić uwagę uczniów na autora obu obrazów oraz ich tytuły. Jeśli uczniowie korzystali w klasie II z zeszytów ćwiczeń do plastyki z serii Lokomotywa, to z artystą tym już się zetknęli (obraz *Martwa natura z magnolią*), ale może trzeba będzie przypomnieć prawidłową wymowę jego imienia i nazwiska.

i **Henri Matisse** (czyt. ąri matis) (1869–1954) – malarz, grafik i rzeźbiarz francuski. Po odkryciu barw południa Francji zaczął wykorzystywać maksymalne natężenie kolorów. Od 1905 r. stał się liderem fowistów i odtąd dążył do niezależności dzieła, oddzielonego nawet od tematu. Malarstwo Matisse’a szokowało uproszczeniem form i zuchwałością kolorystyki. Artysta w swoich obrazach, rysunkach i rzeźbach upraszczał sylwetki, tworzył „malarstwo architektoniczne”, bez modelu i perspektywy, monumentalne, dzięki wyimaginowanej przestrzeni – istniejące poza zamalowaną powierzchnią płótna. Miał obsesję na punkcie koloru i posługiwał się nim nie tylko do tworzenia kształtów, ale przede wszystkim do wywoływania nastroju i emocji. Przez całą swoją twórczość eksperymentował z kolorami, które były dla niego sposobem na okazywanie radości i swobody na płótnie. Od 1943 roku, gdy choroba przykuła go do łóżka, przy pomocy asystentów wykonywał wycinane gwasze – w ten sposób powstały *Smutek króla* i *Kreolska tancerka*.

na podstawie: *Słownik sztuki XX wieku*, pod kier. Gerarda Durozoi, Warszawa 1998

Następnie uczniowie starają się opowiedzieć o elementach zawartych w obu kompozycjach, a nauczyciel uzupełnia ich wypowiedzi. Ważne, aby dzieci dostrzegły, że odważne zestawienia barwne i niezwykle wzory to dwa wyróżniające elementy prac Henriego Matisse’a, natomiast tytuły dzieł są niekiedy bardzo trudne do uzasadnienia. Podawane przez uczniów nowe propozycje tytułów mogą być bardzo ciekawymi interpretacjami kompozycji francuskiego artysty.

 W kompozycji *Smutek króla* można wyodrębnić trzy dominujące formy, kształty: 1) Siedzącą z lewej strony zieloną postać z jedną ręką i stopą, a na jej tle widoczny żółty okrągły kształt – być może bębenek lub tamburyn. 2) Ubraną na czarno postać z zieloną głową i żółtą gitarą. 3) Dynamiczny kształt z czarną głową i czarnymi stopami po prawej stronie, niemal na pewno przedstawiający tańczącą kobietę w wirującej sukni.

W kompozycji *Kreolska tancerka* na pierwszy rzut oka trudno rozpoznać postać, widz może sądzić, że praca przedstawia raczej rosnące palmy. Dopiero po dokładniejszym przyjrzeniu się można zauważyć w prawym górnym rogu uproszczony kształt twarzy. Zielone liście składają się na tułów oraz ręce i nogi tancerki, ubranej w krótką spódniczkę i bolerko z egzotycznej trawy.

W wypadku obydwu prac autor eksperymentuje z kształtem i formą. Oprócz kontrastujących zestawień barwnych widoczne są dekoracyjne kwiatowe kształty, kojarzące się z płatkami, liśćmi. Tłem w wypadku obu prac są nachodzące na siebie barwne prostokąty.

Wykonanie kolorowych kompozycji – wycinanek – zeszyt ćwiczeń, s. 27

Proponujemy uczniom, by dokładnie przyjrzeni się kolorom w ich zeszytach z kolorowym papierem: Różne barwy, ich intensywność, połysk mogą być pretekstem do wymiany kolorowych kartek między uczniami.

Następnie nauczyciel prosi uczniów, by nie zastanawiając się zbyt długo, dali się ponieść fantazji i wycięli różne kształty z kolorowego papieru (1. punkt instrukcji). Po wycięciu prosimy uczniów, by przyjrzeni się wszystkim elementom i spróbowali z nich stworzyć kompozycję na kartce z bloku rysunkowego (2. punkt instrukcji). Po wykonaniu tej części pracy należy wyciąć dodatkowe elementy, które wypełnią całą powierzchnię kartki, a następnie przykleić wszystko, tworząc własną kompozycję (3. punkt instrukcji).

Nadawanie tytułów wycinankom, ekspozycja prac

Po wykonaniu kompozycji prosimy uczniów, by każdy zastanowił się nad tytułem swojej pracy – zapisany na małej kartce zostanie pod nią umieszczony.

Warto wyeksponować wycinanki na dużych arkuszach szarego papieru pakowego lub innym neutralnym tle.

PODZIWIAMY

Europejskie zabytki

29–30

Poznanie wybranych budowli europejskich i ich umiejscowienie na mapie

© V 2.1; 2.3; 2.6

Wykonanie przewodnika turystycznego

 Materiały: s. 38–41 1–2 albumy i przewodniki przedstawiające wybrane budowle architektury europejskiej ■ mapa polityczna Europy ■ blok techniczny, ołówek, kredki, klej, nożyczki, prospekty reklamowe miejscowości, zdjęcia, mapy, wycinki z czasopism itp.

Temat przewidziano na dwa oddzielne zajęcia. Na pierwszych uczniowie poznają wybrane przykłady zabytków architektury europejskiej i będą pracowali z podręcznikiem. Po tych zajęciach każdy uczeń powinien umieć: wymienić nazwy przynajmniej trzech zabytków architektury europejskiej i umiejscowić je na mapie. Na drugich zajęciach uczniowie wykonają folder swojej miejscowości lub innej wybranej przez siebie.

Przed zajęciami nauczyciel gromadzi albumy, zdjęcia, foldery przedstawiające wybrane przykłady budowli europejskich (nie powinno ich być zbyt dużo, najlepiej te same, co w podręczniku) lub przygotowuje zdjęciową prezentację.

Prezentacja przykładów słynnych budowli architektury europejskiej

Nauczyciel eksponuje przygotowane wcześniej zdjęcia budowli europejskich i pyta, czy któreś z dzieci widziało w czasie podróży (lub np. w telewizji) którąś z omawianych budowli. Prosi uczniów, którzy się zgłoszą, by opowiedzieli o swoich wrażeniach, spostrzeżeniach.

P Zapoznanie się z wybranymi przykładami budowli architektury europejskiej – zeszyt ćwiczeń, s. 38–41

Nauczyciel odwołuje się do wiedzy uczniów na temat architektury i zawodu architekta, m.in. do wiadomości zdobytych w drugiej klasie.

►► Z czym kojarzy ci się pojęcie *architektura*? [z projektowaniem, z budowlami]

Nauczyciel podsumowuje odpowiedzi uczniów i przypomina, że architektura to sztuka projektowania budowli, zaś sztuka ich wznoszenia to budownictwo.

►► Co się zmieniało w architekturze na przestrzeni wieków? [sposób projektowania, używane materiały, styl itp.]

Nauczyciel eksponuje w klasie mapę polityczną Europy. Po omówieniu każdej budowli poleca uczniom, by wskazali na niej miasto, w którym ona się znajduje. Przed przystąpieniem do analizy zdjęć ze słynnymi europejskimi zabytkami nauczyciel odczytuje tekst poprzedzający ich opisy.

►► Przeczytaj w podręczniku tekst o pierwszej budowli. Jaka to budowla? [Most Karola w Pradze]

►► Co jest charakterystycznego w Moście Karola? [ozdobienie posągami świętych]

►► Jak się nazywa rzeka, na której został zbudowany? [Wełtawa]

i **Most Karola** na rzece Wełtawie łączy dzielnice Pragi – Małą Stranę ze Starym Miastem. Na początku XIV w. cesarz Karol IV zlecił zbudowanie mostu na miejscu wcześniejszego, zniszczonego przez powódź. Do połowy XVIII w. był on jedynym mostem, który łączył oba brzegi Wełtawy w Pradze. Ma ponad 500 m długości, 9,5 m szerokości i jest wsparty na 16 filarach. W XVII w. na kamiennych balustradach mostu umieszczono 30 barokowych rzeźb przedstawiających świętych. Najbardziej znana jest figura praskiego duchownego Jana Nepomucena (prawdopodobnie straconego na Moście Karola). Na wschodnim krańcu mostu stoi Staromiejska Wieża Mostowa z umieszczonymi na niej figurami cesarza Karola IV, jego syna Wacława IV oraz świętych – Wita, Wojciecha i Zygmunta. Wieżę tę zalicza się do najpiękniejszych budowli tego typu w Europie. Wzniesiona została u schyłku XIV w. – nie tylko jako uzupełnienie i ozdoba Mostu Karola, ale także jako część obwarowań praskiego Starego Miasta. Z wieży można podziwiać panoramę Pragi.

►► Czym się charakteryzuje kolejna budowla przedstawiona na zdjęciu? [Ma wieżę zegarową ze słynnym dzwonem Big Benem.]

►► Jak nazywa się budowla i gdzie się znajduje? [Jest to Pałac Westminsterski w Londynie.]

i **Pałac Westminsterski** w Londynie położony jest nad Tamizą. To miejsce posiedzeń obu Izb Zjednoczonego Królestwa i ważnych ceremonii państwowych. Najstarsza część, czyli Westminster Hall, powstała w XI w. Obecny wygląd pałacu pochodzi z XIX w., kiedy po pożarze został on odbudowany w stylu neogotyckim wg projektu architekta Charlesa Barry'ego. Jednym z elementów budowli jest Wieża Wiktorii, która w momencie swego powstania była najwyższą wieżą na świecie zbudowaną na planie kwadratu, a jej wysokość sięgała 102 m. Wieża centralna zapewnia obieg powietrza we wnętrzu tego ogromnego gmachu. Najslynniejszą częścią pałacu jest wieża zegarowa, na której umieszczono dzwon Big Ben i cztery mniejsze kuranty.

►► Z czego słynie katedra Notre Dame? [ze swej wielkości, potęgi, pięknych witraży, rzeźb, a także ze słynnej opowieści o dzwonniku z Notre Dame]

►► Gdzie znajduje się budowla? [w Paryżu, we Francji]

i **Katedra Notre Dame** (czyt. *notr dam*, z franc. Naszej Pani, czyli Najświętszej Marii Panny) w Paryżu to świadectwo osiągnięć technicznych średniowiecza. Leży na wyspie, w najstarszej części miasta, w samym sercu Paryża. Katedra została zaprojektowana w stylu gotyckim, ale wskutek postępu architektonicznego jej projekt był trakcie budowy kilkakrotnie modyfikowany. W konstrukcji zastosowano łuki przyporowe, które znacząco odciążyły wysokie sklepienie. Katedra ma pięć naw i dwie masywne wieże niejednakowej wysokości. Fasadę budynku stanowią trzy portale. Na środkowym, najszerszym,

widnieje płaskorzeźba przedstawiająca Sąd Ostateczny, na prawym przedstawiono sceny z życia św. Anny, a na lewym zaślubienie i koronację Matki Boskiej. Nad nimi umieszczono rozetę, która wraz z dużą liczbą witraży rozświetla wnętrze świątyni. Pod rozetą ciągnie się tzw. galeria królewska, element charakterystyczny dla francuskich katedr.

- ▶▶ Jaka budowla jest symbolem Paryża? [wieża Eiffla]
- ▶▶ Z czego słynie? [Kiedyś była najwyższą budowlą na świecie.]
- ▶▶ Co sprawia, że może się podobać turystom? [jej konstrukcja, rozmiary]

i **Wieża Eiffla** to jedna z najlepiej rozpoznawalnych budowli Paryża, jest najwyższym obiektem stolicy, a w momencie powstawania była najwyższą wieżą na świecie. Została wzniesiona na Światową Wystawę w roku 1889, w 100-lecie rocznicy rewolucji francuskiej i zburzenia Bastylii. Konstrukctorem był Gustav Eiffel. Wieża opiera się na czterech zakrzywionych pylonach (wieżach o ukośnych ścianach), wznoszących się ku wierzchołkowi i nadających całości kształt wyciągniętej ku górze piramidy. Zapewniają one stabilność konstrukcji. Wewnątrz pylonów kursują windy, umożliwiające wygodny dostęp do trzech platform widokowych. Kratownicowa konstrukcja jest jednocześnie mocna i lekka, zapewnia też dużą odporność na naprężenia wytwarzane przez wiatr.

- ▶▶ Jaka słynna budowla znajduje się w Atenach? [Partenon – świątynia poświęcona bogini Atenie]
- ▶▶ Co to jest świątynia? [miejsce, w którym odbywają się nabożeństwa, obrzędy religijne]
- ▶▶ Jakie elementy budowli dominują w konstrukcji? [kolumny]
- ▶▶ Jak myślisz, jaką funkcję pełniły? [utrzymywały konstrukcję]

i **Partenon** (447 r. p.n.e. – 432 r. p.n.e.) znajduje się na Akropolu w Atenach. Jest chyba najdoskonalszym dziełem okresu klasycznego w Grecji, kumulującym w sobie osiągnięcia estetyczne doryckiej świątyni. Wzniesiony został na planie prostokąta o wymiarach 31 m na 69 m. Peripteros (świątynia otoczona pojedynczą kolumnadą) z wieńcem 46 kolumn (8 na krótszych bokach, 17 na dłuższych), otaczających dwa pomieszczenia świątyni, zamknięto pełnymi ścianami z ciosanego kamienia. Aby otaczające świątynię kolumny sprawiały wrażenie idealnie prostych, przy ich wznoszeniu zastosowano specjalny sposób kształtowania trzonów oraz wykorzystano zasady proporcji i geometrii. Większe pomieszczenie z wewnętrzną dwupoziomową kolumnadą podpierającą strop kryło olbrzymi posąg bogini Ateny Partenos (Ateny Dziewicy) wykonany przez Fidiasza.

- ▶▶ Co wyróżnia Koloseum spośród innych budowli? [kształt, wielkość]
- ▶▶ Jaką funkcję pełniło Koloseum? [gromadziło widzów na różnego rodzaju widowiskach, np. igrzyskach, występach; było swego rodzaju halą widowiskową]

i **Koloseum** (70 r. n.e. – 82 r. n.e.) zostało wybudowane przez cesarza rzymskiego Wespazjana. Nazwa pochodzi od stojącego niegdyś w pobliżu posągu – tzw. Kolosa Nerona.

Szybkie tempo budowy było możliwe dzięki doskonałej organizacji i pomysłowości ówczesnych konstruktorów, którzy stosowali pracę na kilka zmian, wykorzystywali prefabrykaty, skomplikowane maszyny, a także wyszkoloną siłę roboczą. Na widownię – podzieloną na sektory – wchodziło po zakupieniu biletu. Kiedy minęła era igrzysk, Koloseum służyło jako źródło materiałów, wykorzystywanych ponownie w wielu budowlach na obszarze całego Rzymu.

- ▶▶ Co szczególnego zauważasz w wyglądzie kościoła Sagrada Familia? [skomplikowana forma, kształty, mnóstwo ozdób]
- ▶▶ Która informacja dotycząca tego obiektu najbardziej cię zaintrygowała?

i **Sagrada Familia** wzniesiona w Barcelonie w Hiszpanii swą wielkością i niesamowitym wyglądem zawdzięcza wizji architektonicznej Antonio Gaudiego. Artysta najpierw budował makiety z drutu i płóciennych płacht zanurzonych w mokrym tynku. Zawieszał je z przywiązanymi do materiału ciężarkami, aby stworzyć skomplikowane formy strukturalne. Po wyschnięciu poszukiwał słabych punktów konstrukcji, które należało wzmocnić.

Po tragicznej śmierci Gaudiego kierownictwo robót przejęli jego asystenci. Budowę wstrzymała wojna domowa w Hiszpanii, w trakcie której oryginalne projekty Gaudiego zostały zniszczone. Opierając się na odtworzonych wzorach i prowadząc zagorzałe dyskusje, architekci w 1954 r. podjęli prace, które trwają do dziś.

Umiejscowienie wybranych budowli na mapie Europy – materiały dodatkowe: wycinanki 1, 2 (zdjęcia budowli)

Nauczyciel poleca uczniom wyciąć z końca zeszytu ćwiczeń kartoniki ze zdjęciami przedstawiającymi budowle omówione na zajęciach.

- ▶▶ Rozpoznaj i nazwij budowle przedstawione na zdjęciach.
- ▶▶ Podaj nazwy miast, w których się znajdują.

Ćwiczenie A

- ▶▶ Ustal, w jakim państwie znajduje się podane miasto, i podaj jego nazwę.

Ćwiczenie B

Przed wykonaniem ćwiczenia uczniowie powtarzają nazwy zabytków i krajów, w których zostały wzniesione. Jeśli na każdej ławce znajduje się mapa polityczna Europy, nauczyciel poleca umieszczenie zdjęć w odpowiednich miejscach mapy.

ZAJĘCIA NR 2

P Wykonanie pracy plastycznej – praca z zeszytem ćwiczeń, s. 41

Nauczyciel przeprowadza rozmowę z uczniami na temat miejscowości, którą zamieszkują dzieci. Zastanawiają się, z czego słynie, co mogłoby przyciągnąć turystów.

Następnie uczniowie dobierają się w pary i ustalają sposób wykonania folderu. Powinniśmy zasugerować, by najpierw przejrzeć zgromadzone materiały i zastanowili się, które informacje dotyczące miejscowości chcieliby umieścić w folderze. Można podsunąć uczniom pomysł, by wybrali jeden temat, np. trasy rowerowe szlakami muzeów i zabytków, miejsca ciekawe pod względem przyrodniczym itp. W mniejszych miejscowościach uczniowie będą zmuszeni ująć w folderze wszystko to, co może przyciągnąć do odwiedzenia ich okolicy lub regionu. Alternatywą jest stworzenie folderu o jakimś dużym mieście, dobrze znanym dzieciom na przykład z odbytej wycieczki, podczas której zgromadziły potrzebne informacje i materiały zdjęciowe.

Kartkę z bloku rysunkowego lub technicznego składamy na pół. Jeśli dzieci zgromadziły dużo materiałów, można kartki posklejać, tworząc książeczki lub harmonijki. Można też wykonać poszczególne strony folderu na osobnych kartkach i spiąć je zszywaczem lub skleić taśmą klejącą. Na kartkę przyklejamy zdjęcia, wycinki z gazet, folderów, czasopism itp. i ozdabiamy kredkami, pisakami. Dodajemy opisy, korzystając z przewodników, wiadomości zaczerpniętych od dorosłych lub własnych obserwacji.

Ekspozycja prac

Tak wykonane foldery reklamujące własną miejscowość (lub wybrane miasto) eksponujemy w sali lekcyjnej, na korytarzu lub w szkolnej czy miejskiej bibliotece.

Można też się pokusić o podjęcie współpracy z działem promocji w urzędzie miejskim lub gminnym i tam stworzyć wystawę.

MUZYKA

WSTĘP DO ZAJĘĆ MUZYCZNYCH

W zakresie edukacji muzycznej w klasie trzeciej kontynuujemy działania podjęte w pierwszych dwóch latach nauki oraz poszerzamy je zgodnie z podstawą programową i stosownie do możliwości dzieci. Podczas zajęć uczniowie zgłębiają wiedzę z zakresu muzyki, doskonale poznane umiejętności oraz kształtują swoją wrażliwość na różne elementy muzyki: rytm, melodię, barwę, tempo i dynamikę.

Głównym punktem większości zajęć nadal jest piosenka lub utwór muzyki klasycznej, ponieważ stwarza okazję do nauki śpiewu, ruchu, gry na instrumentach i aktywnego słuchania. Oprócz piosenek typowo dziecięcych, ludowych i patriotycznych pojawiają się nowe propozycje związane z elementami muzyki klasycznej, bluesa, rapu czy rock and rolla.

Zeszyt ćwiczeń muzycznych porządkuje aktywność uczniów oraz wprowadza ich w nowe zagadnienia z zakresu teorii i kultury muzycznej. Dział *Muzykujemy* utrwała i rozwija tematykę z zakresu teorii muzyki poruszaną w poprzednich klasach. Do zagadnień omawianych wcześniej dochodzą nowe: pauzy do poznanych wartości rytmicznych, kanon, rondo czy improwizacje muzyczne do znanych wierszy. W dalszym ciągu kładzie się nacisk na warstwę melodyczną – trzecioklasiści utrwalają brzmienie i zapis dźwięków gamy C-dur na pięciolinii.

Uczniowie rozpoczynają naukę gry na nowym instrumencie, flecie prostym. Niektórym dzieciom może to sprawiać trudność, ale stopniowe wprowadzanie kolejnych dźwięków, wspólne muzykowanie już na wczesnym etapie nauki gry motywuje dzieci i daje im satysfakcję z czynionych postępów. Pierwszym pokazem nabytych umiejętności powinien być występ na szkolnych jasełkach, gdzie trzecioklasiści mogą się popisać wspólnym wykonaniem znanych kolęd. W dalszym ciągu zachęcamy do częstego wykorzystywania instrumentów perkusyjnych z tradycyjnego instrumentarium Carla Orffa, wzbogaconego o te własnoręcznie wykonane przez dzieci w poprzednich klasach oraz kastaniety.

W *Albumie muzycznym* na uwagę zasługują treści związane z pochodzeniem instrumentów i orkiestrą symfoniczną. Ciekawą propozycję stanowi też przegląd najważniejszych tańców polskich oraz zestaw portretów słynnych kompozytorów, których utwory są wykorzystywane na zajęciach.

Umiejętność słuchania muzyki jest nadal rozwijana przez różnorodne działania uczniów: ruch, gestodźwięki, zabawę z rekwizytem i tworzenie akompaniamentu na dostępnych instrumentach perkusyjnych. Taka aktywność pozwala dzieciom w naturalny sposób poznawać strukturę dzieła muzycznego i jednocześnie doznawać emocji, jakie towarzyszą muzykom przy wykonywaniu utworu. Służą temu proponowane w przewodniku partytury znanych utworów muzyki klasycznej.

Nadal kształtowane są umiejętności poruszania się do muzyki – zarówno w zakresie ruchu improwizowanego, jak i mającego ustalone elementy. Trzecioklasiści uczą się tańca w parach na przykładzie korowodowego poloneza. Poznają też podstawowe kroki kujawiaka.

Aby wzbogacić lekcje muzyki, warto zorganizować przynajmniej raz w roku wyjście na koncert, balet lub spektakl muzyczny.

OGÓLNY PLAN ZAJĘĆ

	Dział	Zapis do dziennika	Materiały ucznia	Materiały do przygotowania
wrzesień	Muzykujemy Nasze piosenki	1. Uwertura trzecioklasisty. Dźwięki wysokie i niskie. Poznanie piosenki <i>Hej, pierwszaku</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 4–5, 54 <i>Pora na muzykowanie Hej, pierwszaku</i>	drewnianka (klawesy), dzwonki chromatyczne ■ A. Vivaldi, <i>La Notte</i> , koncert na flet i orkiestrę g-moll ■ G.B. Pergolesi, koncert fletowy G-dur ■ J.S. Bach, <i>Menuet</i> , <i>Badinerie</i> z II suitu na flet prosty sopranowy ■ G.S. Mercadante, <i>Rondo Russo</i> z koncertu e-moll na flet i orkiestrę ■ T. Boehm, wybrany utwór na flet ■ E. Grieg, <i>Poraneek</i> ze suitu <i>Peer Gynt</i> ■ P. Czajkowski, wstęp do baletu <i>Dziadek do orzechów</i> ■ G. Rossini, uwertury do oper <i>Wilhelm Tell</i> i <i>Cyrulik sewilski</i> ■ C. Monteverdi, uwertura do opery <i>Orfeusz</i> ■ G. Verdi, uwertura do opery <i>Nabucco</i>
	Album muzyczny Nasze piosenki	2. Powitanie nowych kolegów. Nauka piosenki <i>Hej, pierwszaku</i> . Instrumenty perkusyjne melodyczne i niemelodyczne	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 48–49, s. 54 <i>Hej, pierwszaku</i>	bębenki, klawesy, tamburyny, talerze, trójkąty, marakasy, dzwonki chromatyczne, instrumenty wykonane przez dzieci w klasach 1 i 2 (grzechotki, janczary, kije deszczowe, szarpańce)
	Muzykujemy Nasze piosenki	3. Dźwięki na pięciolinii. Nazwy literowe i solmizacyjne nut. Poznanie piosenki z musicalu <i>Dźwięki muzyki</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 6–7, 54 <i>Hej, pierwszaku Alfabet muzyczny</i>	LOKOMotywyki ■ bębenki, tamburyny, talerze, trójkąty, marakasy, dzwonki chromatyczne ■ kartki z bloku A3 lub większe, kredki lub flamastry
październik	Muzykujemy Album muzyczny Nasze piosenki	4. Wartości rytmiczne i muzyczne znaki – przypomnienie. Wykonanie własnych kastanietów	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 8–9, 49, 55 <i>Alfabet muzyczny</i>	bębenki, dzwonki chromatyczne, tamburyny, talerze, trójkąty, marakasy, klawesy ■ narzędzia, karton, duże guziki
	Muzykujemy Nasze piosenki	5. Nuty z kropką. Ćwiczenia w rozpoznawaniu rytmów i melodii. Nauka piosenki <i>A ja patrzę, a ja słucham</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 10–11, 56 A. Vivaldi, <i>Cztery pory roku</i> <i>A ja patrzę, a ja słucham</i>	bębenek, dzwonki chromatyczne
	Muzykujemy	6. Nasz nowy instrument – flet prosty. Układ dłoni i sposób wydobywania dźwięków. Jak dbać o flet?	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 12–15 <i>A ja patrzę, a ja słucham</i>	flety, kastaniety zrobione przez dzieci ■ dwa dziecięce parasole

listopad	Muzykujemy Nasze piosenki	7. Melodie z trzech dźwięków na flecie. Nauka piosenki <i>W deszczowym rytmie</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 16–17, 56 C. Saint-Saëns, <i>Akwarium</i> F. Chopin, <i>Preludium Des-dur (Deszczowe)</i> <i>W deszczowym rytmie</i> ✂ karta ze schematem chwytów na flet	flety ■ C. Debussy, <i>Ogrody w deszczu</i> ■ A. Vivaldi, <i>Cztery pory roku. Lato</i> , cz. 3: <i>Presto</i> ■ stare gazety
	Muzykujemy	8. Muzykujemy na flecie. Gramy i śpiewamy piosenkę <i>Owieczki Kasi</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 18–19 <i>W deszczowym rytmie</i> <i>Owieczki Kasi</i> ✂ karta ze schematem chwytów na flet	flety, trójkąty, kastaniety zrobione przez dzieci
	Muzykujemy Nasze piosenki	9. Melodia wesoła i smutna. Nauka piosenki <i>A to jeż</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 20–21, 57 A. Vivaldi, <i>Cztery pory roku. Zima</i> , cz. 2: <i>Largo</i> M. Musorgski, <i>Taniec piskląt w skorupkach</i> <i>A to jeż</i> <i>Owieczki Kasi</i> <i>Kujawiacek</i> <i>Śpiewaj tak jak on</i>	LOKOMotywki ■ flety, trójkąt, bębenek, dzwonki chromatyczne ■ patyki długości ok. 80 cm lub duże arkusze gazety zwinięte ciasno w rulon (dla każdego dziecka)
	Muzykujemy Nasze piosenki	10. Cisza i muzyczne echo. Pauza. Śpiewamy piosenki patriotyczne	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 22–23, 55 <i>Mazurek Dąbrowskiego</i> <i>Płynie Wisła, płynie</i> <i>Przybyli ułani</i> <i>A to jeż</i> <i>Na Nowej Górze</i>	flety, bębenek ■ patyki lub rulony z gazety wykonane na poprzedniej lekcji
grudzień	Muzykujemy Nasze nuty	11. Gama C-dur na flecie. Gramy i śpiewamy piosenkę <i>Stary Donald</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 24–25, 35 <i>Alfabet muzyczny</i>	flety, dzwonki chromatyczne
	Nasze nuty	12. Wokół Świąt... Nauka kolędy <i>Lulajże, Jezuniu</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 32 <i>Nie miały aniołki</i> <i>Srebrne kolczyk</i>	akompaniament do kolędy <i>Lulajże Jezuniu</i> ■ flety, dzwonki chromatyczne, trójkąty, kije deszczowe zrobione przez dzieci, instrumenty perkusyjne do akompaniamentu kolędy <i>Gdy się Chrystus rodzi</i> lub <i>Pójdźmy wszyscy do stajenki</i>
	Nasze nuty Nasze piosenki	13. Kolędujemy na fletach. Poznanie piosenki <i>Kolędnicy – wędrownicy</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 32–33, 58 <i>Kolędnicy – wędrownicy</i>	akompaniament do kolęd <i>Lulajże, Jezuniu</i> i <i>Wśród nocnej ciszy</i> ■ flety, dzwonki chromatyczne, talerze, trójkąty ■ rekwizyty i stroje do inscenizacji piosenki <i>Kolędnicy – wędrownicy</i>
styczeń	Muzykujemy Nasze piosenki	14. Gramy i śpiewamy w kanonie. Poznanie piosenki <i>Pada śnieżek</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 26–27, 59 <i>Kolędnicy – wędrownicy</i> <i>Pada śnieżek</i>	flety, bębenki, trójkąty, dzwonki chromatyczne ■ J. Pachelbel, <i>Kanon D-dur</i>

	Muzykujemy Nasze piosenki	15. Zimowa impro- wizacja dźwiękowa do tekstu. Nauka pio- senki <i>Pada śnieżek</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 28–29, 59 A. Vivaldi, <i>Cztery pory roku. Zima</i> , cz. 1 A. Vivaldi, <i>Cztery pory roku. Zima</i> , cz. 2 P. Czajkowski, <i>Walc kwiatów</i> <i>Pada śnieżek</i>	flety, talerze, bębenki, trójkąty, ma- rakasy, tamburyny, instrumenty wykonane przez dzieci (janczary, kastaniety) ■ P. Czajkowski, <i>Walc</i> <i>śnieżynek</i> albo <i>Taniec Wieszczy</i> <i>Cukrowej</i> z suity baletowej <i>Dziadek</i> <i>do orzechów</i> ■ A. Vivaldi, <i>Cztery</i> <i>pory roku. Zima</i> , cz. 3 ■ A. Bo- roodin, <i>Tańce połowieckie</i> z opery <i>Kniaz Igor</i> ■ J. Brahms, <i>Taniec</i> <i>węgierski nr 5</i> ■ D. Szostako- wicz, <i>Walc nr 2</i> ■ paski białej kre- piny zebrane w pęki (dla każdego dziecka po dwa), stare gazety
	Nasze nuty	16. Śpiewamy w ka- nonie dla babci i dziadka. Nauka piosenki – kanonu <i>Nuty znam, śpiewam</i> <i>i gram</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 34 <i>Nuty znam, śpiewam i gram</i>	flety, dzwonki chromatyczne ■ drobne przedmioty (np. kasztany, klocki, kulki z gazety)
	Muzykujemy Album muzyczny	17. Skąd się wzięły instrumenty? Słowno- muzyczne przedsta- wienie do wiersza <i>Pranie Marii Konop- nickiej</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 31, 42–43 J. Strauss, <i>Marsz Radetzky’ego</i> P. Czajkowski, <i>Walc kwiatów</i> <i>Nuty znam, śpiewam i gram</i>	flety, bębenki, tamburyny, tale- rze, trójkąty, marakasy, klawesy ■ przybory i materiały do wyko- nania wymyślonego instrumentu (przyniesione przez dzieci) ■ różne przedmioty, które wydają dźwięki (np. drewniane kredki, klocki, dzwonek, książka, gazeta, noga od krzesła, kubek, łyżki, klucze, patyki, zamek przy piórniku, metalowa sprzączka plecaka)
luty	Album muzyczny Nasze piosenki	18. Kujawiak i inne tańce polskie. Nauka piosenki <i>Kujawiaczek</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 52–53, 57 <i>Biały walczyk</i> <i>Polka-fasolka</i> P. Czajkowski, <i>Walc kwiatów</i> <i>Kujawiaczek</i>	
	Nasze nuty Album muzyczny	19. Głos – najlepszy instrument. Nauka piosenki <i>Była sobie</i> <i>żabka mała</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 38–39, 51 S. Moniuszko, <i>Aria Skołuby</i> z opery <i>Straszny dwór</i>	flety, bębenki, tamburyny, tale- rze, trójkąty, marakasy, klawesy, dzwonki chromatyczne, instru- menty wykonane przez dzieci ■ LOKOmotywki ■ pieśń <i>Moja</i> <i>matko, ja wiem</i> (st. A. Małyszko, muz. P. Majboroda) w wykona- niu B. Ładysza ■ dowolny utwór w wykonaniu grupy <i>Il Divo</i> ■ J. Of- fenbach, duet <i>Barcarolle</i> z opery <i>Opowieści Hoffmanna</i>
marzec	Muzykujemy Album muzyczny	20. Jak stworzyć or- kiestrę? Improwizu- jemy muzyczne rondo	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 30, 38–39, 44–48 P. Czajkowski, <i>Walc kwiatów</i>	flety, bębenki, tamburyny, tale- rze, trójkąty, klawesy ■ J. Haydn, <i>Symfonia G-dur (Symfonia z ude- rzeniem w kotły)</i> ■ L. van Beetho- ven, <i>V symfonia c-moll (Symfo- nia Przeznaczenia, Symfonia Losu)</i> ■ W.A. Mozart, <i>Eine Kleine Na- chtmusik (Mała nocna serenada)</i> , cz. 1: <i>Allegro</i> ■ W.A. Mozart, <i>Sym- fonia C-dur (Jowiszowa)</i> , cz. 1: <i>Al- legro vivace</i> ■ L. van Beethoven, <i>Marsz turecki</i> ■ J.S. Bach, <i>Badinera</i> z <i>II Suity h-moll</i>

	Album muzyczny Nasze piosenki	21. Poznajemy słynnych kompozytorów wiedeńskich. Nauka piosenki <i>Trzej muzycy, trzej klasycy</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 50, 61 <i>Trzej muzycy, trzej klasycy</i>	J.S. Bach, <i>Rondo z Suity nr 2</i> ■ J.-P. Rameau, <i>Rondeau des Indes Galantes</i> ■ J. Haydn, <i>Symfonia G-dur (Symfonia z uderzeniem w kotły)</i> ■ W.A. Mozart, aria Królowej Nocy z opery <i>Czarodziejski flet</i> ■ L. van Beethoven, <i>Oda do radości z IX symfonii</i>
	Nasze nuty	22. Gramy jak wielcy mistrzowie. Klasowa orkiestra fletowa	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 36–37 <i>Trzej muzycy, trzej klasycy</i>	flety, dzwonki chromatyczne, bębni, tamburyny, talerze, trójkąty, marakasy, klawesy, instrumenty zrobione przez dzieci ■ chusteczki lub apaszki ■ W.A. Mozart, <i>Rondo z Koncertu Es-dur na róg i orkiestrę nr 2</i>
kwiecień	Nasze nuty	23. Muzyczna wiosna. Gramy piosenki wiosenne: <i>Kogucik i Gaiki, maiki</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 40–41 <i>Z jajkiem i zającem</i> <i>Przyszła do nas Pani Wiosna</i> M. Musorgski, <i>Taniec piskląt w skorupkach</i> <i>Polka-fasolka</i>	flety, bębni, tamburyny, talerze, trójkąty, marakasy, klawesy ■ balony, przybory i materiały potrzebne do wykonania gaików lub kogucików ■ C. Saint-Saëns, <i>Skamieliny</i> (miniatura z cyklu <i>Karnawał zwierząt</i>)
	Nasze piosenki	24. Improwizacje muzyczno-ruchowe do tekstu i piosenki. Nauka piosenki <i>Hej, Kolumbie</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 60 C. Saint-Saëns, <i>Akwarium Hej, Kolumbie</i>	stare gazety, lustracje lub fotografie przedstawiające stare żaglowce
maj	Album muzyczny Nasze piosenki	25. Tańczymy poloneza. Nauka piosenki <i>Poloneza barwny czar</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 52, 63 F. Chopin, <i>Polonez B-dur</i> <i>Poloneza barwny czar</i>	bębni ■ M.K. Ogiński, <i>Pożegnanie ojczyzny</i> ■ film <i>Pan Tadeusz</i> (reż. A. Wajda)
	Nasze piosenki	26. Wokoło wiosna śpiewa i gra. Nauka piosenki <i>Jadą, jadą dzieci drogą</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 62 <i>Jadą, jadą dzieci drogą</i>	flety, dzwonki chromatyczne ■ wstążki, szarfy lub apaszki
	Nasze piosenki	27. Gramy i śpiewamy dla mam. Nauka piosenki <i>Mamie życzę</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 62 <i>Jadą, jadą dzieci drogą</i> <i>Mamie życzę</i>	flety, bębni, tamburyny, talerze, trójkąty, marakasy, dzwonki chromatyczne ■ zapis nutowy piosenki <i>Mamie życzę</i>
	Nasze piosenki	28. Rodzinne granie. Nauka piosenki <i>Familiijny blues</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 64 <i>Nuty znam, śpiewam i gram</i> <i>Familiijny blues</i>	bębni, tamburyny, trójkąty, klawesy, marakasy, dzwonki chromatyczne, instrumenty wykonane przez dzieci (szarpańce, kastaniety, grzechotki)
czerwiec	Nasze piosenki	29. Wiosenne wędrówki z muzyką. Nauka piosenki <i>Naprzód lewa, prawa</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 65 <i>Naprzód lewa, prawa</i>	klawesy, instrumenty wykonane przez dzieci (grzechotki, szarpańce, kastaniety, kije deszczowe) ■ film z występem Zespołu Artystycznego „Gawęda”
	Nasze piosenki	30. Co już potrafimy? Nauka piosenki <i>Śpiewaj tak jak on</i>	Muzyka 3. Zeszyt ćwiczeń, s. 60 <i>Śpiewaj tak jak on</i>	trójkąty, instrumenty wybrane przez dzieci do prezentacji ■ LOKomotywki, papierowe trójkąty, żetony lub inne drobne przedmioty zamieniane na punkty ■ pytania do muzycznego quizu

SZCZEGÓŁOWE PLANY ZAJĘĆ

W klasie 3 dzieci uczą się grać na flecie prostym. Kontynuują też naukę gry na dzwonkach chromatycznych.

1 Uwertura trzecioklasisty © VIII 1.1; 1.2; 1.4; 1.5; 1.6; 1.7; 2.2; 2.4; 3.1; 4.7; 5.3

Dźwięki wysokie i niskie. Poznanie piosenki *Hej, pierwszaku*

Materiały: s. 4–5, 54 *Poraz na muzykowanie* ■ *Hej, pierwszaku* drewnianka (klawesy), dzwonki chromatyczne ■ A. Vivaldi, *La Notte*, koncert na flet i orkiestrę g-moll ■ G.B. Pergolesi, koncert fletowy G-dur ■ J.S. Bach, *Menuet, Badinerie* z II suity na flet prosty sopranowy ■ G.S. Mercadante, *Rondo Russo* z koncertu e-moll na flet i orkiestrę ■ T. Boehm, wybrany utwór na flet ■ E. Grieg, *Poranek* ze suity *Peer Gynt* ■ P. Czajkowski, wstęp do baletu *Dziadek do orzechów* ■ G. Rossini, uwertury do oper *Wilhelm Tell* i *Cyrulik sewilski* ■ C. Monteverdi, uwertura do opery *Orfeusz* ■ G. Verdi, uwertura do opery *Nabucco*

3 **Rozpoczęcie zajęć piosenką z klasy 1 *Pora na muzykowanie***

Nauczyciel zaprasza na zajęcia muzyczne, intonując piosenkę. Dzieci przypominają sobie piosenkę z klasy 1 wraz z jej układem ruchowym, zgodnym z tekstem piosenki w refrenie.

W drugiej zwrotce w ostatnim wersie zmieniamy słowa „a pierwszaki zaśpiewają” na „a uczniowie zaśpiewają” lub „a dzieciaki zaśpiewają”.

Swobodna rozmowa na temat muzycznych upodobań dzieci i pracy na lekcjach muzyki w nowym roku szkolnym połączona z prezentacją brzmienia fletu prostego

Rozmawiamy o tym, co uczniowie lubią robić na zajęciach muzycznych, nad czym chcieliby popracować, czego nowego się nauczyć. Następnie nauczyciel odtwarza wybrany utwór na flet prosty, np.:

- A. Vivaldi, *La Notte*, koncert na flet i orkiestrę g-moll;
- G.B. Pergolesi, koncert fletowy G-dur;
- J.S. Bach, *Menuet, Badinerie* z II suity na flet prosty sopranowy;
- G.S. Mercadante, *Rondo Russo* z koncertu e-moll na flet i orkiestrę;
- T. Boehm, wybrany utwór na flet;
- E. Grieg, *Poranek* ze suity *Peer Gynt*.

Jeśli nie ma możliwości odtworzenia żadnego z powyższych utworów, nauczyciel powinien sam zagrać dzieciom na flecie wybraną melodię z klasy 3, np. *Dzwonki Papagena* W.A. Mozarta (zeszyt ćwiczeń, s. 37).

Uczniowie, słuchając utworu, próbują rozpoznać, jaki instrument jest wiodący.

Nauczyciel wyjaśnia, że w klasie 3 będą się uczyć grać właśnie na tym instrumencie.

Dźwięki z otoczenia – zeszyt ćwiczeń, s. 4

Ćwiczenie 1

Przed wykonaniem ćwiczenia dzieci wysłuchują różnych dźwięków z otoczenia. Rozmawiają o tym, czy są to dźwięki głośne czy ciche, wysokie czy niskie.

Można wykorzystać nagrania z klasy 1 i 2, np. zegary, sekwencje pogodowe lub dźwięki wydawane przez przedmioty z najbliższego otoczenia ukryte za parawanem, np. klucze, drewniane kredki, gazety, szklanki.

Słuchanie piosenki *Hej, pierwszaku* i jej rytmizacja – zeszyt ćwiczeń, s. 54

Nauczyciel odtwarza nagranie. Dzieci słuchają piosenki i jednocześnie śledzą tekst oraz próbują nucić melodię. Następnie rozmawiamy o treści piosenki:

- ▶▶ O kim jest mowa w piosence?
- ▶▶ Dla kogo można ją zaśpiewać i przy jakiej okazji?
- ▶▶ Jak wykonywany jest refren?

Potem dzieci słuchają piosenki po raz kolejny. W czasie refrenu wyklaskują rytm i jednocześnie próbują wypowiadać tekst. Następnie połowa uczniów w klasie otrzymuje instrumenty perkusyjne – drewnianka (klawesy) – i wystukuje na nich rytm refrenu, pozostałe dzieci rytmicznie wypowiadają tekst. Podczas kolejnego odtworzenia nagrania uczniowie zamieniają się rolami.

Rytm można wystukiwać dokładnie, zgodnie z układem sylab w refrenie, uderzając drewnikiem tylko na „raz” albo w jeszcze inny sposób – wymyślony przez dzieci.

Zabawa ruchowa – wystuchiwanie dźwięków wysokich i niskich

Nauczyciel proponuje zabawę ruchową przy dźwiękach dzwonek chromatycznych.

Dzieci najpierw poruszają się po sali w rytmie wystukiwanym przez nauczyciela na klawesach. Zatrzymują się, gdy zabrzmiał dzwonek. Wystuchują, czy grane dźwięki są wysokie czy niskie. Kiedy wysokie – wspinają się na palcach, a kiedy niskie – kucają.

Zabawa powtarzana jest kilka razy. Nauczyciel gra na dzwonekach za każdym razem inaczej, zaczynając od dźwięków możliwie najwyższych i najniższych. Na zakończenie gra na przemian dźwięki *g* i *e* (jako dźwięk wyższy i niższy), a dzieci albo wspinają się na palcach, albo kucają.

M Dźwięki wysokie i niskie – zeszyt ćwiczeń, s. 5

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie można rozpocząć od prób grania dźwięków na dzwonekach. Każde kółeczko to jeden dźwięk. Dzieci w parach grają według podanych schematów, następnie wybrana para prezentuje swoją propozycję. Nauczyciel zwraca uwagę na dynamikę, np. w pierwszej linii początek ćwiczenia należy wykonywać *forte*, a drugą część – *piano*.

Następnie uczniowie próbują śpiewać dźwięki wyższe i niższe zgodnie z podanymi schematami – nauczyciel może zagrać na dzwonekach podane schematy na dźwiękach *g* i *e*, a dzieci powtarzają je ze słuchu.

Ćwiczenie 3

Dzieci samodzielnie rysują propozycje układów dźwięków wysokich i niskich. Koleżanki lub koledzy z ławki próbują odtworzyć zaproponowane układy dźwięków – grając na dzwonekach lub śpiewając.

Wypowiedź papugi Sylaby

Wybrane dziecko czyta wypowiedź papugi Sylaby. Następnie uczniowie zastanawiają się, po co w piosence jest przygrywka, a w spektaklu operowym – uwertura.

- i** Przygrywka – 1. utwór muzyczny stanowiący wstęp instrumentalny do jakiegoś większego utworu; też: lekki utwór muzyczny wykonywany przy różnego rodzaju okazjach;
- 2. zapowiedź, przedsmak czegoś (wg *Słownika języka polskiego PWN*).

Uwertura – orkiestrowy wstęp zaczynający operę, operetkę lub inne dzieło muzyczno-sceniczne. Uwertura pozwala publiczności przenieść się w świat przedstawiony w operze. Wprowadza w jej nastrój i muzyczne tematy (związane z niektórymi postaciami i wydarzeniami), które powrócą w kolejnych aktach.

Słuchanie uwertury

Nauczyciel wyjaśnia, że pierwsza lekcja muzyki w klasie 3 jest uwerturą tego, co będzie się działo przez cały rok szkolny (śpiewanie piosenek, zabawy muzyczne, słuchanie i tworzenie muzyki, gra na instrumentach). Na zakończenie zajęć dzieci słuchają wybranej uwertury, np. G. Rossiniego do oper *Cyrulik sewilski* lub *Wilhelm Tell*, C. Monteverdiego do opery *Orfeusz*, G. Verdiego do opery *Nabucco*, P. Czajkowskiego wstęp do baletu *Dziadek do orzechów*.

Podczas słuchania danego utworu warto proponować dzieciom jakiś rodzaj aktywności, np. naśladowanie dyrygenta, grę na wybranym instrumencie, ciche wystukiwanie rytmu (palcami o wnętrze dłoni) albo pulsu utworu (na „raz”).

2 Powitanie nowych kolegów

© VIII 1.1; 1.4; 2.2; 2.4

Nauka piosenki *Hej, pierwszaku*. Instrumenty perkusyjne melodyczne i niemelodyczne

Materiały: **M** s. 48–49, s. 54 **3** *Hej, pierwszaku* bębni, klawesy, tamburyny, talerze, trójkąty, marakasy, dzwonki chromatyczne, instrumenty wykonane przez dzieci w klasach 1 i 2 (grzechotki, janczary, kije deszczowe, szarpańce)

3 Zabawa integracyjna z instrumentami perkusyjnymi

Uczniowie siadają w krąg. Nauczyciel daje wybranemu dziecku dowolny instrument perkusyjny (np. klawesy). Uczeń ma podać jego nazwę i sposób grania. Następnie wykonuje na nim rytm do piosenki *Hej, pierwszaku* (wersja instrumentalna). W tym czasie pozostałe dzieci stukają o podłogę palcami dłoni. Wszyscy grają do momentu, gdy nauczyciel przerwie odtwarzanie nagrania. Wtedy uczeń przekazuje instrument osobie siedzącej z prawej strony.

Podczas pauzy nauczyciel daje innemu dziecku kolejny instrument (np. trójkąt). Uczeń nazywa go i pokazuje sposób grania. Następnie dzieci razem grają do dalszego fragmentu piosenki (te, które mają w rękach instrumenty, grają na nich, a te bez instrumentów – stukają palcami o podłogę).

Zabawa kończy się, gdy już wszystkie dzieci mają instrumenty lub grały przynajmniej raz.

Nauczyciel może jednocześnie rozdawać po kilka tych samych instrumentów.

Przerw może być tyle, ile różnych instrumentów jest w klasie.

M Przypomnienie informacji na temat instrumentów perkusyjnych – zeszyt ćwiczeń, s. 48–49

Dzieci po cichu czytają tekst na temat instrumentów perkusyjnych. Oglądają ilustracje przedstawiające instrumenty i zaznaczają w wybrany sposób (np. literami *M* i *N*), które z nich to instrumenty melodyczne (*M*), a które – niemelodyczne (*N*).

Rozpoznawanie brzmienia instrumentów perkusyjnych

Nauczyciel przygotowuje dostępne instrumenty perkusyjne, również te wykonane przez dzieci. Gra na nich za zasłoną (parawanem) – poza wzrokiem uczniów. Dzieci, siedząc w kręgu, wsłuchują się w brzmienie instrumentów. Rozpoznają je i nazywają. Następnie nauczyciel prezentuje sekwencje dźwięków – na początku nie więcej niż trzy różne dźwięki. Zadaniem uczniów jest nazwanie instrumentów i odtworzenie na nich takiego samego układu dźwięków.

Przy kolejnych powtórzeniach dzieci same mogą zadawać innym osobom dźwiękowe zagadki.

3 M Nauka piosenki *Hej, pierwszaku* – zeszyt ćwiczeń, s. 54

Uczniowie słuchają piosenki, próbują nucić melodię zwrotki i recytować znany już z poprzedniej lekcji refren.

Po pierwszym odtworzeniu piosenki dzieci uczą się zwrotki, powtarzając kolejne jej frazy. Na początek najlepiej pracować tylko z pierwszą zwrotką, aby uczniowie dobrze opanowali melodię. Potem można śpiewać piosenkę na różne sposoby, np. kolejne wersy na zmianę raz chłopcy, raz dziewczynki lub – wybrane fragmenty – soliści albo pary. Dzięki temu dzieci wielokrotnie powtarzają i utrwalają melodię oraz tekst piosenki.

Piosenka może być wykonana – wspólnie z zespołem wokalnym lub chórem szkolnym – podczas pasowania pierwszoklasistów na uczniów.

3 Dźwięki na pięciolinii

① VIII 1.6; 2.1; 2.2; 2.4; 4.2; 4.7; 5.1; 5.3

Nazwy literowe i solmizacyjne nut. Poznanie piosenki z musicalu *Dźwięki muzyki*

Materiały: **M** s. 6–7, 54 **3** *Hej, pierwszaku* ■ *Alfabet muzyczny* LOKOMotywki ■ bębni, tam-buryny, talerze, trójkąty, marakasy, dzwonki chromatyczne ■ kartki z bloku A3 lub większe, kredki lub flamastry

Ćwiczenia na rozśpiewanie i wydłużanie oddechu

Dzieci siadają w krąg. Nauczyciel gra trójdźwięk *c–e–g* i *g–e–c* (w górę i w dół), może korzystać z dzwonek chromatycznych, pianina lub innego instrumentu klawiszowego. Dzieci powtarzają, śpiewając dowolną sylabę, np. *la, li, lo, lu, lo, li, la* lub *ma, mi, mo, mu, mi, ma*. Następnie nauczyciel podaje kolejne dźwięki (*d, e, f, g...*), od których dzieci śpiewają trójdźwięki coraz wyżej.

Uczniowie powinni przy tym starać się zaśpiewać każdą sekwencję dźwięków na jednym oddechu.

3 **M** Powtórzenie piosenki *Hej, pierwszaku* – zeszyt ćwiczeń, s. 54

Dzieci śpiewają piosenkę – z pamięci lub korzystają z tekstu. Początkowo należy odtworzyć nagranie z wokalem, a gdy uczniowie już dobrze opanują melodię – wersję instrumentalną. Wybrane osoby mogą solo śpiewać zwrotki. Zwracamy szczególną uwagę na wyrazistą recytację refrenu i prawidłową wymowę wyrazów.

Aby pomóc dzieciom w rytmizacji, można wykorzystać instrumenty perkusyjne (bębenki, trójkąty itp.), które podkreślą rapowany rytm refrenu.

M Melodia gamy i nazwy nut – solmizacyjne i literowe – zeszyt ćwiczeń, s. 6

Dzieci przypominają zapis nut w gamie C-dur – klucz wiolinowy, pięciolinię, położenie nut – odpowiadając na pytania typu: Jaka nuta leży na drugiej linii? Jaka na trzecim polu? Jaka pod pierwszą linią? Gdzie leży najwyższa nuta gamy C-dur?

i Nazwy solmizacyjne nut stosuje się w śpiewie do ćwiczeń wokalnych. Solmizacja została wprowadzona przez Guida z Arezzo w XI w. Nazwy nut pochodzą od pierwszych sylab kolejnych wersów hymnu na cześć św. Jana Chrzciciela: *Ut queant laxis, Resonare fibris. Mira gestorum, Famuli tuorum. Solve polluti. Labii reatum, Sancte Ioannes*. W późniejszych wiekach dodano nazwę *si* (od inicjałów ostatnich słów hymnu), a początkowe *ut* zastąpiono *do*.

Nazwy literowe służą do precyzyjnego nazywania nut podczas grania na instrumentach.

Ćwiczenie 1

Uczniowie grają gamę C-dur na dzwonekach – w ten sposób przypominają sobie jej melodię. Potem śpiewają gamę solmizacją z akompaniamentem nauczyciela. Następnie dzieci śpiewają, grając na dzwonekach. Można także podzielić klasę na dwie grupy: uczniowie z pierwszej grupy grają na dzwonekach, a ci z drugiej śpiewają – po czym następuje zmiana.

Ćwiczenie 2

Dzieci utrwalają nazwy oraz położenie nut – wpisują na pięciolinii brakujące nuty gamy C-dur i je podpisują.

M Muzyczny quiz – zeszyt ćwiczeń, s. 7

Ćwiczenie 3

Uczniowie samodzielnie rozwiązują test, by sprawdzić swoją wiedzę na temat zapisu nutowego. Nauczyciel po sprawdzeniu poprawności wykonania może nagrodzić dzieci np. LOKOMotywkami.

3 Poznanie piosenki *Alfabet muzyczny*

Uczniowie słuchają piosenki z musicalu *Dźwięki muzyki* – zwanej *Alfabetem muzycznym*. Rozmawiają o jej treści – piosenka jest utworem mnemotechnicznym, służącym zapamiętaniu nazw nut.

Jeśli to możliwe, nauczyciel odtwarza fragment filmu *Dźwięki muzyki* (*The Sound of Music – Do Re Mi Fa*) w wersji oryginalnej.

3

Wykonanie plakatu do piosenki – ilustrowanie jej tekstu

Dzieci w grupach przygotowują ilustrowaną wersję tekstu piosenki. Kilkakrotnie słuchają piosenki i rysują odpowiednie ilustracje do każdej nazwy dźwięku, która może być wcześniej napisana flamastrzem przez nauczyciela. Na koniec, korzystając z wykonanych plakatów, próbują recytować tekst, a potem śpiewać piosenkę z pamięci.

4

Wartości rytmiczne i muzyczne znaki – przypomnienie [Ⓟ] VIII 1.1; 1.3; 1.4; 2.2;

Wykonanie własnych kastanietów

2.4; 3.2; 4.1; 4.4; 4.7; 5.3

Materiały: **M** s. 8–9, 49, 55 **3** *Alfabet muzyczny* bębny, dzwonki chromatyczne, tamburyny, talerze, trójkąty, marakasy, klawesy ■ narzędzia, karton, duże guziki

3

Utrwalenie piosenki *Alfabet muzyczny* – zeszyt ćwiczeń, s. 55

Zanim uczniowie zaśpiewają piosenkę, ćwiczą głos – kilkakrotnie śpiewają solmizacją gamę C-dur, w górę i w dół. Następnie wybrana grupa dzieci gra jako przygrywkę melodię gamy na dzwonkach (razem z nagraniem), pozostałe dzieci śpiewają. Aby poprawnie odtwarzać tekst, mogą posłużyć się plakatami z poprzednich lekcji lub korzystać z zapisu na s. 55.

Zabawa ruchowo-rytmiczna – uwrażliwienie na rytm

Nauczyciel gra na dowolnym instrumencie perkusyjnym. Dzieci poruszają się zgodnie z podanym rytmem.

1) W rytmie na 2 nauczyciel gra ósemki, akcentując (głośniej uderzając) na „raz”. Dzieci biegają swobodnie po sali.

2) W rytmie na 4 nauczyciel gra ćwierćnuty. Akcentuje na „raz”. Dzieci maszerują w kole.

3) W rytmie na 3 nauczyciel gra ćwierćnuty. Akcentuje na „raz”. Dzieci odtwarzają krokami wysłuchany rytm.

Zabawę należy powtórzyć kilka razy, aby dzieci usłyszały zmiany w akcencie metrycznym.

Na zakończenie ustalamy, jakie było metrum granych rytmów – nauczyciel gra jeszcze raz rytmy do zabawy, a dzieci klaszczą, próbując akcentować na „raz”. Na koniec mogą stwierdzić, że rytm ósemkowy służył do biegania, ćwierćnotowy na 4 – do marszu, a na 3 – do tańczenia walca.

Przypomnienie wartości rytmicznych i muzycznych znaków – zeszyt ćwiczeń, s. 8–9

Ćwiczenie 1

Dzieci odczytują polecenie. Oglądają schematy przedstawiające wartości rytmiczne znane z klasy 2. Uzupełniają zapis zgodnie ze schematem.

Ćwiczenie 2

Uczniowie najpierw nazywają nuty w zapisie rytmu. Odczytują metrum, wskazują kreski taktowe, zakończenie – znak powtórzenia. Następnie próbują odtworzyć rytm.

Można to zrobić na kilka sposobów:

- w parach – jedno dziecko liczy, a drugie gra na wybranym instrumencie;
- klasa jest podzielona na dwie grupy – jedna grupa liczy (podaje puls), a druga gra na instrumentach;
- wszystkie dzieci liczą i grają jednocześnie;
- wersja najtrudniejsza – każdy uczeń jedną ręką wystukuje rytm, a drugą – puls na 4.

Dzieci odczytują polecenie. Podają ustnie propozycje uzupełnienia taktów. Następnie ołówkiem uzupełniają brakujące nuty. Najpierw w metrum $\frac{2}{4}$, a potem $\frac{3}{4}$. Na zakończenie wybrane osoby odtwarzają kolejne rytmy (na instrumencie lub wystukując palcami), a inni uczniowie próbują ustalić, jakie nuty zostały przez nie wpisane do ostatnich taktów.

Wybrane dzieci wystukują rytm jednej i drugiej melodii. Wszyscy uczniowie wspólnie ustalają, że oba rytmy są takie same. Następnie podpisują nuty nazwami literowymi i grają melodie na dzwonkach.

Uczniowie powinni dojść do wniosku, że różne melodie mogą mieć ten sam rytm.

Dzieci wykonują instrument zgodnie z instrukcją. Nauczyciel pomaga przy prawidłowym i bezpiecznym umocowaniu guzików na tekturze. Uczniowie przygotowują po dwa kastaniety – wtedy można grać obiema rękami.

i Kastaniety – instrument perkusyjny o nieokreślonej wysokości brzmienia, używany w tańcach hiszpańskich (przez tancerki) do podkreślenia rytmu; składa się z połączonych ze sobą drewnianych muszli, które uderzane o siebie wydają charakterystyczne klekocące brzmienie.

Dzieci śpiewają piosenkę – podobnie jak na początku lekcji – grając przygrywkę na dzwonkach. Kastaniety akompaniują tylko przy śpiewaniu w zwrotkach kolejnych nazw nut (w pierwszej – nazw solmizacyjnych, a w drugiej – literowych), czyli na początku każdej frazy muzycznej.

Ⓟ VIII 1.2; 1.4; 1.6; 2.2; 2.4; 3.1; 3.2; 4.1; 4.1; 4.7; 5.3

Materiały: **M** s. 10–11, 56 **3** A. Vivaldi, *Cztery pory roku* ■ *A ja patrzę, a ja słucham* bębenek, dzwonki chromatyczne

Nauczyciel odtwarza dowolny utwór: może być wersja instrumentalna piosenki *A ja patrzę, a ja słucham* – CD5 (6) – lub utwór klasyczny, np. dowolny fragment z *Czterech pór roku* A. Vivaldiego – CD2 (6) lub (7).

Dzieci improwizują taniec według własnego pomysłu. Po chwili nauczyciel przerywa nagranie i gra na bębnie rytm (ćwierćnuta z kropką, ósemka). Uczniowie powtarzają go kilkakrotnie – stukając o podłogę. Potem nauczyciel dalej odtwarza nagranie i dzieci improwizują taniec do chwili, gdy usłyszą następny rytm. Takie przerwy mogą się kilka razy powtórzyć – nauczyciel gra wtedy na zmianę podane poniżej rytmy, a dzieci (w następnych przerwach) mogą klaskać lub tupać.

3

Dzieci słuchają nagrania piosenki. Nauczyciel pyta, w jakim metrum jest piosenka i który rytm z zabawy ruchowej do niej pasuje. Następnie dzieci rozmawiają o treści piosenki.

Należy zwrócić uwagę na kontrasty, o których mowa w tekście [blisko – daleko, mokre – suche, zimne – gorące], i zapytać, jakie są kontrasty w muzyce [cicho – głośno, wolno – szybko, smutno – wesoło]. Omawiając kontrasty, można sięgnąć do tekstu piosenki w zeszycie muzycznym.

Forma muzyczna piosenki to AB, gdzie A to zwrotka, a B – refren.

M **Poznanie ćwierćnuty z kropką i półnuty z kropką oraz wykonanie ćwiczenia z nowymi wartościami rytmicznymi (nuty z kropką) – zeszyt ćwiczeń, s. 10**

Ćwiczenie 1

Dzieci oglądają schematy wartości rytmicznych. Czytają wyjaśnienie papugi Sylaby. Następnie wykonują ćwiczenie. Należy zwrócić uwagę, że w rytmie na 3 półnuta z kropką wypełnia cały takt.

W zapisie rytmu na 2 dzieci mogą wskazać znany z zabawy ruchowej rytm – ćwierćnuta z kropką, ósemka. Aby prawidłowo wystukać ten rytm, można wprowadzić liczenie pulsu ósemkowego z literą „i” – „raz i dwa i – raz i dwa i ...”.

3 M **Nauka piosenki *A ja patrzę, a ja słucham* – zeszyt ćwiczeń, s. 56**

Nauczyciel odtwarza nagranie piosenki. Dzieci słuchają i próbują nucić melodię. Wyklaskują rytm zwrotki i refrenu. Próbują śpiewać kolejne linijki (frazy), zaczynając od zwrotki. Kiedy już ją opanują, mogą klaskaniem wypełniać pauzy półnutowe w drugim i czwartym takcie.

M **Rozpoznawanie melodii na podstawie zapisu nutowego – zeszyt ćwiczeń, s. 11**

Ćwiczenie 2

Uczniowie najpierw podpisują nuty nazwami literowymi lub solmizacyjnym, potem próbują zaśpiewać kolejne melodie – solmizacją. Nauczyciel może podawać początkowy dźwięk na dzwoneczkach i pomagać śpiewać.

Niektóre dzieci rozpoznają melodie piosenek po samym zapisie, ale inne będą musiały zagrać je na dzwoneczkach. Warto też zachęcić uczniów, aby spróbowali zaśpiewać z nut solmizacją, chociaż będzie to najtrudniejsze.

6

Nasz nowy instrument – flet prosty ⑧ VIII 1.4; 1.7; 2.2; 2.4; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2; 4.6; 5.3

Układ dłoni i sposób wydobywania dźwięków. Jak dbać o flet?

Materiały: **M** s. 12–15 **3** *A ja patrzę, a ja słucham* flety, kastaniety zrobione przez dzieci ■ dwa dziecięce parasole

3

Zabawa ruchowo-rytmiczna z rekwizytem (parasolem) do piosenki *A ja patrzę, a ja słucham*

Dzieci tworzą krąg, a dwoje solistów (chłopiec i dziewczynka) staje w środku. Przy dźwiękach z płyty (np. w wersji instrumentalnej) uczniowie śpiewają pierwszą zwrotkę i jednocześnie maszerują. W drugim i czwartym takcie wypełniają pauzy klaskaniem lub graniem na kastanietach. Soliści poruszają się pod parasolem/parasolami w kierunku przeciwnym do pozostałych dzieci.

Pierwszy refren wykonują soliści: najpierw jedna osoba śpiewa do frazy „co mi nuci deszcz do ucha”, potem druga śpiewa dalszą część refrenu, przykładając rękę do czoła (jakby się rozglądała). Pozostali uczniowie stoją zwrócenii do środka koła.

Śpiewając drugą zwrotkę, dzieci maszerują w przeciwną stronę. Podczas pauz w drugim i czwartym takcie kucają i wspinają się na palce (naśladując dół i górę). W tym czasie do koła wchodzi dwoje innych solistów, którzy wykonują refren podobnie jak w pierwszej zwrotce.

W trakcie śpiewania refrenu przez solistów pozostali uczniowie stoją twarzami do środka koła i grają rytm ćwierćnutowy na kastanietach.

M **Poznanie budowy fletu prostego – zeszyt ćwiczeń, s. 12**

Dzieci oglądają swoje flety – rozkładają je na części, liczą otwory, próbują dmuchać w ustnik. Następnie czytają informacje na temat nazwy i pochodzenia instrumentu. Nauczyciel pokazuje, jak prawidłowo złożyć flet – zwraca uwagę, że dziurki obu części fletu powinny znaleźć się w jednej linii.

M Nauka trzymania i wydobywania dźwięków na flecie prostym – zeszyt ćwiczeń, s. 12–13

Ćwiczenie 1

Dzieci odczytują polecenie i próbują je wykonać pod okiem nauczyciela, który jednocześnie wskazuje palce lewej i prawej ręki wykorzystywane do grania.

Można zasugerować uczniom odwrócenie zeszytu ćwiczeń, tak aby ustnik fletu na rysunku znalazł się na dole. Wtedy łatwiej będzie im ułożyć palce na właściwych otworach fletu.

Następnie nauczyciel demonstruje różne dźwięki – dzieci obserwują zależność wysokości dźwięku od sposobu ułożenia palców i liczby zakrytych otworów fletu.

Ćwiczenie 2

Dzieci oglądają dokładnie swoje flety. Porównują je z fotografiami i sprawdzają, czy mają instrument barokowy (angielski) czy renesansowy (niemiecki). Zaznaczają odpowiednią fotografię.

Następnie wybrana osoba czyta wypowiedź papugi Sylaby. Uczniowie próbują odpowiedzieć na pytanie, dlaczego nie może ona grać na flecie. **[ma za mało palców/pazurków, nie może nimi dokładnie zakrywać otworów]**

M Odczytywanie schematów chwytów na flet – zeszyt ćwiczeń, s. 13

Ćwiczenie 3

Nauczyciel pomaga dzieciom właściwie odczytać schematy – wspólnie porównują je z rysunkiem na sąsiedniej stronie, gdzie jest pokazany flet z przodu i z tyłu. Uczniowie próbują zakrywać otwory zgodnie ze schematami. W razie trudności mogą też ponownie odwrócić książkę.

Należy od początku zwracać uwagę na prawidłowe trzymanie fletu, ponieważ dzieci często mylą lewą rękę z prawą i próbują chwytać flet odwrotnie: prawą – wyżej, a lewą – niżej.

Na koniec chwytają flet prawą ręką tak, aby nie zakrywać żadnych otworów, i wydobywają dźwięk.

■ Słuchanie wybranego utworu granego na flecie prostym

Nauczyciel odtwarza dowolne nagranie (np. jedno z zaproponowanych do lekcji 1. lub *Everybody Loves Mo* – wersję na flet prosty sopranowy) jako przykład możliwości wykorzystania instrumentu i celu, do którego dążą dzieci, gdy uczą się grać.

Jeśli nie ma możliwości wysłuchania nagrania, to nauczyciel powinien zademonstrować wybrany utwór z klasy 3 (np. *Stary Donald* lub *Była sobie żabka mała* – zeszyt ćwiczeń, s. 35 i 38).

M Wydobywanie pierwszego dźwięku na flecie prostym – zeszyt ćwiczeń, s. 13–14

Ćwiczenie 4

Dzieci próbują zagrać dźwięk zgodnie z poleceniem. Nauczyciel zwraca uwagę, aby dmuchać delikatnie i nie wkładać ustnika zbyt głęboko do ust.

Instrukcja

Uczniowie odczytują instrukcję na s. 14 oraz komentarz papugi Sylaby. Nauczyciel demonstruje wszystkie czynności na swoim flecie. Każde dziecko próbuje ułożyć palce jak na schemacie, a nauczyciel kolejno sprawdza, czy wszyscy uczniowie prawidłowo odczytali schemat.

Następnie każde dziecko po kolei próbuje wydobyć dźwięk *a*. Nauczyciel koryguje chwyt i udziela wskazówek. Pozostali uczniowie słuchają uwag i starają się do nich dostosować.

Najczęściej dzieci nie zakrywają dokładnie otworów fletu opuszkami palców, przez co dźwięki nie brzmią czysto, albo dmuchają zbyt mocno – wtedy dźwięki są zbyt wysokie.

Ćwiczenie 1

Dopiero gdy każde dziecko zagrało poprawnie pierwszy dźwięk, uczniowie próbują zagrać *a* w podanym rytmie: najpierw indywidualnie, potem parami, trójkami, same dziewczynki, sami chłopcy i na końcu cała klasa.

Za każdym razem nauczyciel zwraca uwagę na prawidłowe brzmienie dźwięku i koryguje usłyszane nieprawidłowości.

M **Granie na flecie dwóch dźwięków – a i h** – zeszyt ćwiczeń, s. 15

Ćwiczenie 2

Najpierw dzieci ćwiczą chwyt do dźwięku *h* – postępują podobnie jak przy nauce gry dźwięku *a*. Następnie zmieniają układ palców i próbują grać na przemian dźwięki *a* i *h*.

Uczniowie ćwiczą indywidualnie, następnie gra każde dziecko po kolei, a na koniec – cała klasa.

Za każdym razem nauczyciel zwraca uwagę na prawidłowe brzmienie dźwięku i koryguje usłyszane nieprawidłowości.

Ćwiczenie 3

Uczniowie podpisują nuty nazwami literowymi. Następnie próbują zagrać melodie – zaczynają od pierwszej. Najpierw ćwiczą indywidualnie, potem parami, trójkami, w grupie i na koniec wszyscy razem.

Jeśli jest zbyt mało czasu, nauczyciel poleca naukę gry następnych melodii jako zadanie domowe.

M **Pielegnacja fletu** – zeszyt ćwiczeń, s. 15

Na zakończenie zajęć dzieci zapoznają się z instrukcją i postępują zgodnie z nią: rozkładają instrument, wycierają go i zostawiają do wyschnięcia. Potem pakują flet do pudełka lub etui. Nauczyciel informuje uczniów, że zawsze po skończonej grze należy wyczyścić i wysuszyć instrument.

7

Melodie z trzech dźwięków na flecie

© VIII 1.4; 2.2; 2.4; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2; 4.6; 5.3

Nauka piosenki *W deszczowym rytmie*

Materiały: **M** s. 16–17, 56 **3** C. Saint-Saëns, *Akwarium* ■ F. Chopin, *Preludium Des-dur (Deszczowe)* ■ *W deszczowym rytmie* ✂ karta ze schematem chwytów na flet flety ■ C. Debussy, *Ogrody w deszczu* ■ A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Lato*, cz. 3: *Presto* ■ stare gazety

3

Zabawa ruchowo-rytmiczna z rekwizytem (gazetami) do piosenki *W deszczowym rytmie*

W zabawie wykorzystujemy nagranie akompaniamentu do piosenki *W deszczowym rytmie*.

Każde dziecko otrzymuje arkusz gazety. Uczniowie zaczynają maszerować w krąg, trzymając gazetę w prawej ręce i rytmicznie nią wymachując (do czwartego taktu). Na sygnał nauczyciela (od czwartego taktu) dzieci zmieniają kierunek ruchu i przekładają gazety do lewej ręki. W refrenie stoją twarzą do środka koła, trzymają gazetę przed sobą i rytmicznie stukają w nią palcami. Przy drugiej zwrotce maszerują w krąg z gazetami na głowach (jak pod parasolami). W czasie refrenu stoją tyłem do środka koła i znowu grają na gazetach. Trzecią zwrotkę dzieci swobodnie improwizują, a refren grają na gazetach.

M **Granie z nut melodii opartych na poznanych chwytach** – zeszyt ćwiczeń, s. 16

Ćwiczenia z fletem można rozpocząć od zagrania przez chętne dzieci poznanych dźwięków (*a* i *h*) oraz wybranej melodii z poprzedniej lekcji (s. 15). Przy okazji nauczyciel przypomina podstawowe zasady gry (sposób trzymania i zakrywania otworów, zadęcie).

Ćwiczenia 1–3

Uczniowie ćwiczą chwyt do dźwięku *g* według zasad z poprzedniej lekcji – indywidualnie, w parach, w zespole i wszyscy razem. Nauczyciel koryguje błędy. Następnie dzieci kolejno próbują zagrać dźwięk *g* w rytmie podanym w ćwiczeniu 3.

Ćwiczenie 4

Dzieci najpierw podpisują nuty, następnie ćwiczą melodię w metrum $\frac{3}{4}$, a potem – $\frac{4}{4}$.

Zanim uczniowie zaczną grać z nut, powinni wykonać kilka ćwiczeń doskonalących umiejętność zmiany chwytów, np. granie sekwencji dźwięków: *g, a, h – h, a, g* lub *g, a, g, h*, lub *h, g, a, g* itp.

3 ■ Słuchanie deszczowej muzyki

Dzieci słuchają deszczowej muzyki, np. wybranego nagrania z klasy 2 – *Akwarium* C. Saint-Saënsa lub *Preludium Des-dur (Deszczowego)* F. Chopina.

Dodatkowe propozycje: C. Debussy, *Ogrody w deszczu* (fragment) lub A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Lato*, cz. 3: *Presto*.

Słuchając utworu, uczniowie mogą cicho wystukiwać puls. Następnie zastanawiają się, jaka może być deszczowa muzyka. [cicha, głośna, monotonna, rytmiczna, szeleszcząca, pluskająca, szumiąca, delikatna]

Większość utworów „deszczowych” ma wyraziste naśladowujące deszczostinato (np. powtarzające się rytmiczne akordy, szczególnie w akompaniamencie do głosu głównego, jak w *Preludium Des-dur* F. Chopina), co mogą zauważyć dzieci.

3 ■ Nauka piosenki *W deszczowym rytmie* – zeszyt ćwiczeń, s. 56

Podczas nauki piosenki dzieci mogą korzystać ze słów w zeszycie ćwiczeń.

Dzieci siedzą kręgiem na podłodze, przed nimi leżą gazety. Słuchają piosenki, a następnie rozmawiają o jej treści. Podczas ponownego odtwarzania piosenki wystukują w refrenie rytm ćwierćnotowy na gazetach. Następnie uczą się rytmu zwrotki – recytują tekst, wystukując puls ćwierćnotowy na gazetach. I w refrenie, i w zwrotce najpierw nauczyciel rytmizuje fragmenty tekstu, a dzieci za nim powtarzają. Potem uczą się melodii – powtarzają kolejne fragmenty pierwszej zwrotki. W końcu śpiewają z nagraniem pierwszą zwrotkę, a refren wystukują na gazetach.

W podobny sposób uczniowie opanowują kolejne zwrotki. Na koniec śpiewają całą piosenkę, a podczas refrenu wystukują rytm ćwierćnotowy na gazetach.

M Granie w duecie z nut melodii opartych na poznanych chwytach – zeszyt ćwiczeń, s. 17

Ćwiczenie 5

Dzieci w parach wybierają jedną z partytur. Podpisują nuty, następnie ćwiczą osobno swoje głosy, a potem grają melodię w duecie. Na zakończenie lekcji pary ochotników prezentują swoje utwory.

Drugą melodię dzieci mogą ćwiczyć w domu.

8

Muzykujemy na flecie

© VIII 1.4; 2.2; 2.4; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2; 4.6; 5.3

Gramy i śpiewamy piosenkę *Owieczki Kasi*

Materiały: M s. 18–19 3 *W deszczowym rytmie* ■ *Owieczki Kasi* ✂ karta ze schematem chwytów na flet □ flety, trójkąty, kastaniety zrobione przez dzieci

3 ■ Zabawy z piosenką *W deszczowym rytmie*

Propozycja 1

Dzieci śpiewają piosenkę z towarzyszeniem instrumentów perkusyjnych:

- w zwrotekach grają trójkąty na „raz”;
- w refrenach kastaniety odzywiają się w czasie pauzy i przy słowach „kap, kap”.

Dzieci mogą też same zaproponować akompaniament i instrumenty.

Propozycja 2

Ta zabawa wymaga bardzo dobrego opanowania piosenki przez dzieci.

Wszyscy siedzą kręgiem. Zabawę rozpoczyna jedno dziecko, które wstaje i idąc wokół kręgu, śpiewa piosenkę. W dowolnym miejscu pierwszej zwrotki (znak może dać nauczyciel) podchodzi do któregoś ucznia, lekko go dotyka i przestaje śpiewać. W tym samym momencie wybrana osoba wstaje i podejmuje śpiew, tak aby nie powstała przerwa w melodii. W wykonaniu całej piosenki może wziąć udział nawet 15 dzieci (jeśli każde będzie śpiewać po dwie linijki tekstu).

3 M Rytmizacja tekstu piosenki *Owieczki Kasi* – zeszyt ćwiczeń, s. 18

Ćwiczenie 1

Dzieci najpierw wyklaskują zapisany rytm, a następnie wypowiadają rytmicznie słowa piosenki *Owieczki Kasi*. Potem wystuchują pierwszej zwrotki i próbują ją śpiewać z akompaniamentem z płyty.

3 Przygotowanie do zagrania melodii piosenki na flecie. Utrwalenie schematów chwytów – zeszyt ćwiczeń, s. 18

Ćwiczenie 2

Uczniowie przypominają, jak się gra poszczególne dźwięki. Korzystają z podpowiedzi na poprzednich stronach zeszytu ćwiczeń lub z karty ze schematem chwytów i zamalowują odpowiednie kółka na schematach. Następnie próbują zagrać zapisaną melodię.

3 M Śpiewanie piosenki *Owieczki Kasi* – zeszyt ćwiczeń, s. 19

Nauczyciel odtwarza nagranie piosenki. Ponieważ piosenka jest bardzo prosta, mogą ją śpiewać z samym akompaniamentem.

3 M Ćwiczenie na flecie melodii piosenki *Owieczki Kasi* – zeszyt ćwiczeń, s. 19

Na początku nauczyciel gra piosenkę na flecie przy akompaniamencie z płyty. Dzieci rozpoczynają naukę gry od podpisania nut, aby szybciej je odczytywać. Ćwiczą indywidualnie takt lub dwa (nauczyciel koryguje zauważone błędy), a następnie grają razem. Podobnie ćwiczą dalsze takty. Na koniec próbują zagrać całość w zespołach, a potem – wszyscy wspólnie.

Jeśli uczniowie dobrze opanują piosenkę, mogą ją zagrać z towarzyszeniem wersji instrumentalnej z płyty. W domu uczą się grać melodię z pamięci.

9 Melodia wesola i smutna

Ⓟ VII 2.2; 2.3; 2.4; 4.2; 4.7; 5.3

Nauka piosenki *A to jeż*

Materiały: **M** s. 20–21, 57 **3** A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Zima, cz. 2: Largo* ■ M. Musorgski, *Taniec piskląt w skorupkach* ■ *A to jeż* ■ *Owieczki Kasi* ■ *Kujawiacek* ■ *Śpiewaj tak jak on* LOKOmotywki ■ flety, trójkąt, bębenek, dzwonki chromatyczne ■ patyki długości ok. 80 cm lub duże arkusze gazety zwinięte ciasno w rulon (dla każdego dziecka)

 Zabawa ruchowo-rytmiczna z rekwizytem (patyki)

Do zabawy wykorzystujemy drewniane patyki lub duże arkusze gazety ciasno zwinięte w rulon.

„Patyki” zrobione z gazetowych rulonów są bezpieczniejsze od drewnianych, ale wymagają dokładnego wykonania. Najlepiej zwinąć arkusz gazety jak najciaśniej po skosie, a na koniec zakleić taśmą, aby arkusz się nie rozwinął.

Uczniowie wykonują w zabawie różne zadania w zależności od użytego przez nauczyciela instrumentu:

- dzwonki, dźwięki wysokie – dzieci trzymają patyki oburącz nad głowami; wędrując po sali, wspinają się na palce;
- dzwonki, dźwięki niskie – uczniowie trzymają patyki oburącz nisko przy kolanach; pochyleni chodzą w rytm akompaniamentu;
- trójkąt – każde dziecko trzyma jeden koniec swojego patyka, a drugi opiera o podłogę; uczniowie obiegają patyki w rytmie ósemek;
- bębenek – patyki leżą na podłodze; każde dziecko przeskakuje swój patyk obunóż do przodu i do tyłu w rytmie ćwierćnut.

3 M**Granie i śpiewanie piosenki *Owieczki Kasi* – zeszyt ćwiczeń, s. 19**

Ochotnicy grają na fletach piosenkę z pamięci. Potem gra cała klasa, nauczyciel dyryguje orkiestrą, koryguje błędy. Następnie wszystkie dzieci grają przy akompaniamencie z płyty.

Na koniec połowa klasy śpiewa piosenkę, a druga połowa gra na fletach, po czym następuje zamiana ról.

3**Słuchowe rozpoznawanie nastroju utworów muzycznych**

Dzieci słuchają dwóch kontrastujących fragmentów utworów muzycznych (smutny – wesoły). Próbuje nazywać nastrój i emocje, jakie wywołuje dany utwór.

Utwory do wyboru z klasy 3:

- *Kujawiaczek* (wersja instrumentalna);
- *Śpiewaj tak jak on* (wersja instrumentalna).

Utwory do wyboru z klasy 1:

- A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Zima, cz. 2: Largo*;
- M. Musorgski, *Taniec piskląt w skorupkach*.

3 M**Nazywanie nastrojów w wysłuchanych fragmentach muzycznych – zeszyt ćwiczeń, s. 20****Ćwiczenie 1**

Dzieci słuchają utworów i dobierają kolory kredek według własnego uznania. Najpierw kolorują klucze wiolinowe. Następnie jeszcze raz kolejno wysłuchują utworów i wykonują dalszą część polecenia.

Nauczyciel powinien zostawić uczniom wybór, nawet jeśli sami nie będą zgodni w swoich odczuciach lub ich ocena będzie się różniła od jego opinii. Zwykle dzieci uznają za wesołą muzykę rytmiczną, szybką i głośną, a za smutną – wolną i cichą.

3 M**Poznanie piosenki *A to jeź*, ilustrowanie tekstu piosenki – zeszyt ćwiczeń, s. 21****Ćwiczenie 2**

Dzieci słuchają piosenki najpierw w wersji instrumentalnej. Rozmawiają o nastroju zwrotki i refrenu. Posługują się przy tym wyrazami z sąsiedniej strony. Zapisują wybrane określenia pod ramami.

Następnie słuchają wokalne wersji piosenki i dopiero wtedy wykonują ilustracje do zwrotki oraz refrenu.

3 M**Nauczanie piosenki *A to jeź* – zeszyt ćwiczeń, s. 57**

Nauczyciel ponownie odtwarza nagranie piosenki w wersji wokalne. Dzieci słuchają tekstu, razem z nagraniem wyklaskują rytm piosenki, następnie próbują nucić melodię – na sylabie *la*. Potem nauczyciel śpiewa kolejne frazy pierwszej zwrotki lub odtwarza je z płyty, a uczniowie powtarzają. Po opanowaniu melodii próbują śpiewać całą piosenkę, korzystając z tekstu zamieszczonego w zeszyt ćwiczeń.

10**Cisza i muzyczne echo. Pauza**

Ⓟ VIII 1.6; 1.7; 2.2; 2.4; 3.1; 3.5; 4.7; 5.3

Śpiewamy piosenki patriotyczne

Materiały: **M** s. 22–23, 55 **3** *Mazurek Dąbrowskiego* ▪ *Płynie Wisła, płynie* ▪ *Przybyli ułani* ▪ *A to jeź* ▪ *Na Nowej Górze* flety, bębnek ▪ patyki lub rulony z gazety wykonane na poprzedniej lekcji

3**Zabawa inscenizująca piosenkę *A to jeź* z wykorzystaniem rekwizytów (patyków)**

Do zabawy będą potrzebne patyki lub rulony gazetowe z poprzednich zajęć.

Dzieci stoją w rozсыpcie, ale na niedużej przestrzeni. Patyki trzymają jak laski, tuż przy prawej nodze. W takim ustawieniu wykonują pierwszą zwrotkę, starają się przy tym swoim śpiewem oddawać jej treść (lęk, strach). Małymi krokami poruszają się do przodu, obracają na boki – jeden krok na takt lub frazę – jakby przestraszone rozglądały się dookoła.

W refrenie uczniowie ustawiają się w zwartej grupie – np. w szeregach po 5–6 osób (w pierwszym może być mniej), ciasno jeden szereg za drugim – by utworzyć ze swoich ciał kształt jeża. Podnoszą patyki do góry (tworzą wtedy jakby igły jeża) i poruszają nimi w takt refrenu w górę i w dół.

W drugiej zwrotce dzieci ponownie stają w rozsypce, ale poruszają się szybciej. Podczas refrenu jeszcze raz tworzą jeża.

Tę inscenizację piosenki można wykonać np. na zajęciach otwartych dla rodziców.

M **Granie dźwięku *f* na flecie prostym** – zeszyt ćwiczeń, s. 22

Ćwiczenia 1–2

Dzieci uczą się grać dźwięk *f* z uwzględnieniem rodzaju fletu (angielskiego lub niemieckiego), o czym przypomina wypowiedź papugi Sylaby.

Wykonują kolejne ćwiczenia – postępują podobnie jak w nauce wcześniejszych chwytów. Nauczyciel koryguje błędy, słucha każdej osoby indywidualnie. Na koniec wszyscy uczniowie grają razem dźwięk *f* w rytmie ćwierćnut i wybranej piosenki.

Ćwiczenie 3

Dzieci uczą się łączyć poznane dotychczas chwyt (a i *g*) z nowym.

Te melodie powinny też ćwiczyć na flecie w domu.

3

Powtórzenie hymnu Polski i piosenek patriotycznych z klas 1 i 2

Dzieci przypominają piosenki patriotyczne poznane w młodszych klasach. Wykonują najpierw piosenkę *Przybyli ułani* (np. jako muzyczne echo, czyli śpiewają powtarzające się wersy), następnie *Płynie Wisła, płynie*. Na koniec przypominają hymn Polski.

Zabawa ruchowo-rytmiczna z pauzami – uwrażliwienie na pauzy muzyczne

Dzieci poruszają się po sali zgodnie z rytmem (np. ćwierćnutowym lub ósemkowym) granym przez nauczyciela na bębnie. Gdy nauczyciel przerywa grę, uczniowie zatrzymują się i stoją nieruchomo, dopóki trwają poszczególne pauzy (całnutowa, półnutowa, ćwierćnutowa).

Po zabawie dzieci rozmawiają o ciszy w muzyce. Nauczyciel może zacytować fragment wiersza *Pauza* Elżbiety Zechenter-Spławińskiej:

*Pauza to muzyczna cisza,
gdy żadnego dźwięku nie słychać. (...)
Pauza to głęboki oddech,
który właśnie wzięła muzyka.*

Wiersz przypomina o tym, co dzieci powinny pamiętać z poprzednich klas (pauza to cisza w muzyce).

Na koniec powtarzamy rytmiczną wyliczankę z pauzą ćwierćnutową. Uczniowie klaszczą w dłonie i recytują tekst, w miejscu pauzy rozkładają ręce i mówią „sza”:

Można też przypomnieć piosenki, w których występowały pauzy, np. *W deszczowym rytmie*.

M **Poznanie zapisu pauz** – zeszyt ćwiczeń, s. 23

Dzieci czytają wyjaśnienia papugi i oglądają muzyczne znaki pauz odpowiadających poznanym wartościom rytmicznym.

Nauczyciel przy tłumaczeniu, ile trwają poszczególne pauzy, może posłużyć się tataizacją: pauza ćwierćnutowa – „sza”, półnutowa – „sza-a”, całonutowa – „sza-a-a-a”, a pauza ósemkowa – „es”.

M Śpiewanie i granie melodii w duecie – zeszyt ćwiczeń, s. 23

Ćwiczenie 4

Dzieci oglądają zapisy nutowe. Próbuje wyklaskiwać podane rytmy (w miejscu pauz wykorzystują tataizację i rozkładają ręce na boki). Ustalają, kto wykonuje melodie i w jaki sposób (gra na flecie i śpiew), a następnie próbują wykonać w duecie pierwszą partyturę. Mogą wtedy odkryć, że jest to muzyczne echo – jedna osoba gra na flecie, a później druga śpiewa to samo – jak echo.

W czasie lekcji dzieci mogą ćwiczyć tylko jedną wybraną melodię, druga może być zadaniem domowym do wykonania przez dziecko i np. jednego z rodziców.

3

M Nauka piosenki *Na Nowej Górze* – zeszyt ćwiczeń, s. 55

Podczas nauki piosenki dzieci mogą korzystać ze słów w zeszycie muzycznym.

Na początku słuchają piosenki. Rozmawiają o jej treści. Potem śpiewają powtarzające się wersy i powtórkę refrenu. Następnie nucą lub próbują śpiewać całość. Nauczyciel może też śpiewać fragmenty solo, a dzieci – jak echo – powtarzają za nim.

Gdy uczniowie już dość dobrze opanują piosenkę, można wprowadzić solistów – żołnierza („Wstań, wstań, panieneczko...”) i dziewczynę („Jakże ja mam wstać...”). Pozostałe fragmenty śpiewają wszyscy.

11

Gama C-dur na flecie

Ⓢ VIII 1.4; 1.7; 2.3; 2.5; 3.1; 3.2; 4.7; 5.1; 5.3

Gramy i śpiewamy piosenkę *Stary Donald*

Materiały: **M** s. 24–25, 35 3 *Alfabet muzyczny* flety, dzwonki chromatyczne

Ćwiczenia wokalne z gamą C-dur

Przypominamy melodię gamy C-dur (wznosząco i opadająco) ze słowami: „Słońce wschodzi coraz wyżej, a zachodzi coraz niżej”. Następnie dzieci śpiewają gamę solmizacją, grając jednocześnie na dzwoneczkach.

3

Przypomnienie piosenki *Alfabet muzyczny*

Uczniowie śpiewają piosenkę. W przygrywce oraz przy początkach fraz muzycznych z nazwami dźwięków gamy C-dur (*do, re, mi, fa, sol, la, si, do* oraz *c, d, e, f, g, a, h, c*) grają odpowiednie dźwięki na dzwoneczkach.

M Nauka gry na flecie dźwięków *e, d, c* dolne i *c* górne – zeszyt ćwiczeń, s. 24–25

Ćwiczenia 1–2

Dzieci analizują schematy. Przypominają sobie poznane dotąd chwytów na flet i uczą się nowych – do dźwięków *e* i *d*. Następnie ćwiczą wszystkie dźwięki, grając z nut.

Ćwiczenia 3–4

Uczniowie uczą się chwytów *c* dolnego i *c* górnego. Czytają wskazówkę papugi Sylaby, a następnie grają na przemian nowe dźwięki. Nauczyciel koryguje błędy – w szczególności poprawia zakrywanie otworów przy dźwięku *c* dolne (ten chwyt zwykle sprawia dzieciom największą trudność).

M Ćwiczenia w graniu melodii z dźwięków gamy C-dur – zeszyt ćwiczeń, s. 25

Ćwiczenie 5

Kiedy dzieci opanują dobrze nowe dźwięki, próbują grać obie melodie.

Granie na flecie gamy C-dur należy wyćwiczyć w domu.

M **Przypomnienie piosenki *Stary Donald* – zeszyt ćwiczeń, s. 35**

Uczniowie zazwyczaj znają już tę piosenkę. Nauczyciel przypomina więc jej melodię, grając np. na dzwonkach lub flecie. Następnie dzieci śpiewają całą piosenkę, wykorzystując przy tym propozycje odgłosów zwierząt, podane pod ilustracjami.

M **Nauka gry na flecie piosenki *Stary Donald* – zeszyt ćwiczeń, s. 35**

Dzieci podpisują nuty i próbują zagrać melodię piosenki. Kiedy przynajmniej część uczniów ją opanuje, mogą jednocześnie śpiewać i grać.

Nauczyciel poleca dzieciom nauczyć się w domu grać na flecie piosenkę z pamięci.

12

Wokół Świąt...

© VIII 1.4; 2.1; 2.2; 2.4; 4.7; 5.3

Nauka kolędy *Lulajże, Jezuniu*

Materiały: **M** s. 32 **3** *Nie miały aniołki* ■ *Srebrne kolczyki* akompaniament do kolędy *Lulajże, Jezuniu* ■ flety, dzwonki chromatyczne, trójkąty, kije deszczowe zrobione przez dzieci, instrumenty perkusyjne do akompaniamentu kolędy *Gdy się Chrystus rodzi* lub *Pójdźmy wszyscy do stajenki*

W okresie przedświątecznym dzieci uczą się grać na flecie dwie kolędy zaproponowane w zeszyt ćwiczeń. Jeżeli uczniowie dobrze opanowali już umiejętność gry na instrumencie, można nauczyć ich jeszcze innych kolęd, zamieszczonych w przewodniku.

Ćwiczenie gry należy przeprowadzać nie tylko podczas zajęć muzycznych raz w tygodniu, lecz także jako przerwę przynajmniej raz dziennie, aby utrwalać umiejętności dzieci. Dobrze opanowane kolędy można wykonać na szkolnych jasełkach lub na świątecznym spotkaniu z rodzicami.

Muzyczne powitanie – ćwiczenia wokalne

Nauczyciel gra na dzwonkach proste melodie – dzieci je powtarzają, śpiewając dowolne sylaby (np. *ma, mi, mo, mu*). Następnie chętne osoby improwizują muzyczne powitania, np. *Witam cię, Kasiu! Jak się masz, Michale! Dzień dobry, Olu!*

Dziecko, do którego skierowano powitanie, odpowiada improwizowanym tekstem i melodią.

M **Nauka kolędy *Lulajże, Jezuniu* – zeszyt ćwiczeń, s. 32**

Nauczyciel gra kolędę na flecie. Dzieci mogą rozpoznać jej tytuł i próbować nucić melodię. Następnie podpisują nuty i próbują grać kolędę. Nauczyciel koryguje błędy, słucha gry indywidualnej, gry w parach, w grupie, wreszcie kolędę próbuje grać cała klasa.

M **Granie kolędy *Lulajże, Jezuniu* z akompaniamentem – zeszyt ćwiczeń, s. 32**

Kolędę można też zagrać z akompaniamentem perkusyjnym, wykorzystując dzwonki, trójkąty i kij deszczowy. Wyznaczamy zespół grający na fletach, zespół grający na dzwonkach oraz zespół instrumentów perkusyjnych. Uczniowie wykonują przydzielone role w następujący sposób:

- dzwonki i flety grają melodię kolędy;
- trójkąty grają na „raz” w każdym takcie;
- kij deszczowy kończy każdą frazę (przy słowach „peretko”, „pieścidełko” itd.).

3

Powtórzenie piosenek świątecznych z klas 1 i 2

Przypominamy piosenki świąteczne z młodszych klas: *Nie miały aniołki* oraz *Srebrne kolczyki*. Jeśli dzieci dobrze je pamiętają, można wyznaczyć solistów i wykorzystać instrumenty perkusyjne.

Inne propozycje kolęd do śpiewania i grania na flecie z akompaniamentem instrumentów perkusyjnych można znaleźć na następnych stronach.

Gdy się Chrystus rodzi

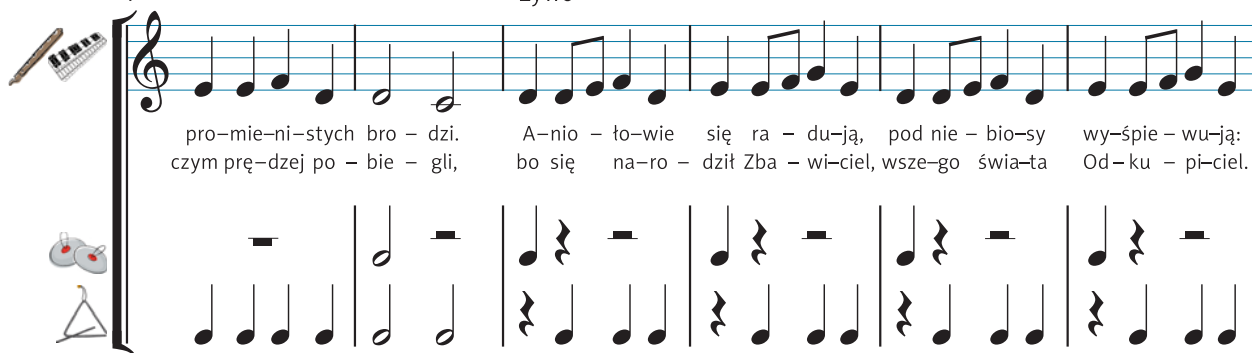
Umiarkowanie

1. Gdy się Chrys-tus ro - dzi i na świat przy - cho - dzi, ciem-na noc w ja - sno - ściach
2. Mó-wią do pa - ste-rzy, któ-ry trzód swych strze - gli, a - by do Bet - le - jem

7

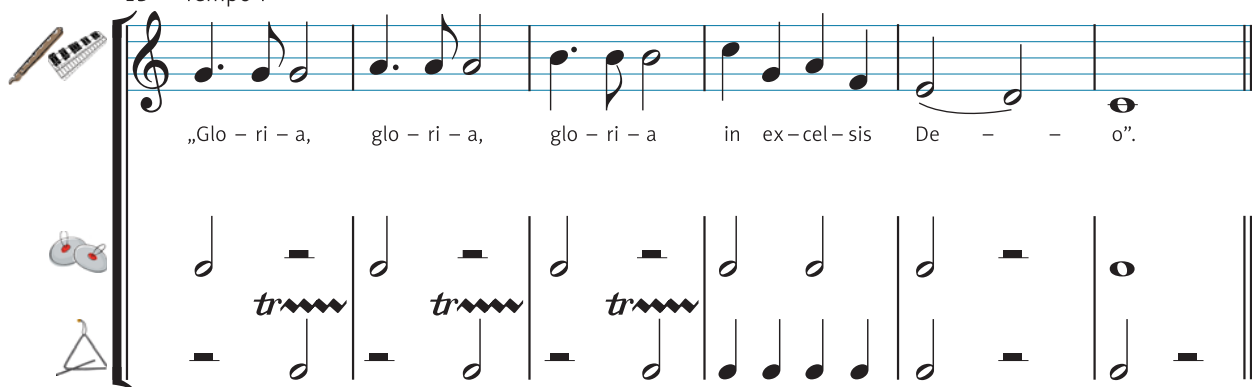
Żywo

pro-mie-ni-stych bro - dzi. A-nio - ło-wie się ra - du-ją, pod nie - bio-sy wy-śpie - wu-ją:
czym prę-dziej po - bie - gli, bo się na-ro - dził Zba - wi-ciel, wsze-go świa-ta Od - ku - pi-ciel.

13

Tempo I

„Glo - ri - a, glo - ri - a, glo - ri - a in ex-cel-sis De - - o”.

Pójdźmy wszyscy do stajenki

Żywo

1. Pójdź-my wszy-scy do sta-jen-ki, do Je-zu-sa
 2. Wi - taj Je-zu u - ko-cha-ny, od-pat-ry-jar-
 2. Wi - taj Dzie-ci - necz-ko w żło-bie, wy-zna-je-my

6

1. i Pa-nien - ki, po - wi - taj - my Ma - leń - kie - go i Ma - ry - ję
 chów cze - ka - ny, od pro - ro - ków o - gło - szo - ny, od na - ro - dów
 Bo - ga w To-bie, coś się na - ro - dził tej no - cy, byś nas wyr - wał

10

2. ma - tkę Je-go, i Ma - ry - ję ma - tkę Je-go.
 u - pra-gnio-ny, od na - ro-dów u - pra-gnio-ny.
 z czar - ta mo - cy byś nas wyr-wał z czar-ta mo-cy.

Coda

Poznanie piosenki *Kolędnicy – wędrownicy*

Materiały: **M** s. 32–33, 58 **3** *Kolędnicy – wędrownicy* akompaniament do kolęd *Lulajże, Jezuniu* i *Wśród nocnej ciszy* ■ flety, dzwonki chromatyczne, talerze, trójkąty ■ rekwizyty i stroje do inscenizacji piosenki *Kolędnicy – wędrownicy*

Ćwiczenia wokalne-dykcyjne

Nauczyciel rytmizuje dowolny tekst, np. fragment piosenki *Kolędnicy – wędrownicy*. Dzieci powtarzają, starając się mówić wyraźnie i kontrolować oddech.

Przykłady tekstów do rytmizowania:

- „rok, rok, rok, dobry rok”;
- „mrok, mrok, mrok – światło idzie w mrok”;
- „roztańczyły się anioły z wysokiego nieba”;
- „wszyscy tańczą rokendrola”.

Teksty te można recytować na różne sposoby: wolno, coraz szybciej, coraz wolniej, szybko; cicho, głośno, coraz głośniej, coraz ciszej.

M **Przypomnienie i utrwalenie kolędy *Lulajże, Jezuniu* z akompaniamentem** – zeszyt ćwiczeń, s. 32
Uczniowie grają kolędę z wybranym akompaniamentem. Ćwiczą ją kilkakrotnie, aby utrwalić wspólne granie.

M **Granie dźwięku *fis* na flecie** – zeszyt ćwiczeń, s. 33
Do kolędy *Wśród nocnej ciszy* potrzebny jest chwyt dźwięku *fis*. Wyjaśniamy dzieciom, że krzyżyk (#) przy nucie *f* oznacza, że dźwięk ten brzmi o pół tonu wyżej niż dźwięk *f*.
Dzieci wyszukują nowy znak w zapisie nutowym kolędy i otaczają pętlą zapis dźwięku *fis*. Następnie słuchają kolędy granej przez nauczyciela na flecie. Potem – jeśli potrzebują – podpisują nuty nazwami literowymi. Na koniec uczą się grać dźwięk *fis* na flecie.

M **Nauka kolędy *Wśród nocnej ciszy*** – zeszyt ćwiczeń, s. 33
Uczniowie ćwiczą kolędę podobnie jak wcześniejsze utwory: wielokrotnie powtarzają frazy, grają indywidualnie, w parach, w zespołach, a na koniec – wszyscy razem.
Gdy uczniowie już dosyć dobrze opanują melodię, można kolędę zagrać z akompaniamentem. Część dzieci może grać na dzwonkach chromatycznych.

Do kolędy można dodać akompaniament na instrumentach perkusyjnych, np.:

- talerze – w zwrotce na początek frazy muzycznej (przy słowach: „Wśród”, „Wstańcie”);
- trójkąty – w refrenie rytm ćwierćnotowy.

Akompaniament mogą też wymyślić dzieci samodzielnie.

3

M **Poznanie piosenki *Kolędnicy – wędrownicy*** – zeszyt ćwiczeń, s. 58

Uczniowie słuchają piosenki. Określają jej nastrój, charakter. Rozmawiają o treści. Podczas ponownego słuchania mogą wyklaskiwać rytm i nucić melodię.

Piosenka *Kolędnicy – wędrownicy* jest utrzymana w stylu rockowym, popularnym od lat 50. ubiegłego wieku i lubianym aż do dzisiaj. Ma szybkie tempo i prosty charakterystyczny rytm. Zespoły grające rocka wykorzystują przede wszystkim gitary i perkusję, dlatego w tekście pojawia się nazwa gitary. Popularne są też układy taneczne do tej muzyki – stąd rock and roll to także nazwa tańca, często połączonego z elementami akrobatycznymi.

3

M **Nauka piosenki *Kolędnicy – wędrownicy*** – zeszyt ćwiczeń, s. 58

Dzieci słuchają nagrania piosenki fragmentami, po czym powtarzają melodię i tekst na zasadzie echa muzycznego. Korzystają przy tym z tekstu zamieszczonego w zeszytzie muzycznym.

3 M

Śpiewanie piosenki *Kołędnicy – wędrownicy* i inscenizowanie jej treści – zeszyt ćwiczeń, s. 58

Kiedy piosenka jest już dobrze opanowana, można zaproponować jej inscenizację z rekwizytami (m.in. gwiazdą na patyku, skrzydłami anielskimi, gitarą wyciętą z kartonu oraz strojami dla kołędników):

- pierwszą zwrotkę śpiewają wszyscy, wybrane dzieci naśladują grę na gitarach;
- pierwszy refren wykonują dziewczynki;
- drugą zwrotkę śpiewa solista-narrator oraz dziecko grające rolę św. Józefa;
- drugi refren śpiewają wszyscy, wybrane dzieci „grają” na gitarach;
- trzecią zwrotkę wykonują chłopcy, dziewczynki anioły improwizują taniec;
- trzeci refren śpiewają wszyscy.

14 Gramy i śpiewamy w kanonie

© VIII 2.1; 2.2; 2.3; 2.4; 4.7; 5.3

Poznanie piosenki *Pada śnieżek*

Materiały: M s. 26–27, 59 3 *Kołędnicy – wędrownicy* ■ *Pada śnieżek* flety, bębni, trójkąty, dzwonki chromatyczne ■ J. Pachelbel, *Kanon D-dur*

Zabawa – ruchowy kanon do piosenki *Mały biały osioł*

Dzieci wraz z nauczycielem siedzą na krzesłkach ustawionych w podkowę.

Na początku nauczyciel śpiewa piosenkę. Dzieci powtarzają za nim.

Mały biały osioł

1. Ma-ty bia-ty o-sioł wę-dru-je po-przez świat. Ko-ty-sze bio-der-ka-mi i śpie-wa so-bie tak: i-

2.

3. hoo, i - hoo, i - ho, i - hoo.

Do piosenki wykonujemy następujący układ ruchowy:

- „Mały biały osioł wędruje poprzez świat” – dzieci, siedząc, tupią nogami, jakby maszerowały;
- „Kołyśże bioderkami i śpiewa sobie tak” – uczniowie wstają i kołyszą biodrami;
- „lhoo, ihoo, iho, iho, ihoo” – dzieci przykładają dłonie do głowy i wachlują nimi jak osioł uszami.

Kiedy wszyscy dobrze opanują piosenkę i ruchy, można próbować wykonać ją w kanonie. Każdy bok podkowy to jedna grupa – głos. Wejścia grup zaznaczone są w zapisie nutowym cyframi 1, 2, 3 nad odpowiednimi taktami.

Zabawę zaczyna pierwsza grupa. Po słowach „wędruje poprzez świat” dołącza druga grupa, która śpiewa piosenkę od początku. Po kolejnych dwóch taktach wchodzi grupa trzecia.

Jeśli nauczyciel nie potrafi zaśpiewać z nut, może dowolnie zrytmizować podany tekst i nauczyć dzieci piosenki *Mały biały osioł* tylko jako kanonu rytmiczno-ruchowego.

3

Powtórzenie piosenki *Kołędnicy – wędrownicy*

Uczniowie śpiewają piosenkę z nagraniem instrumentalnym. Można zaproponować dzieciom wykonanie tej piosenki z solistami – jak przy jej inscenizacji.

M Poznanie kanonu rytmicznego – zeszyt ćwiczeń, s. 26

Wprowadzając pojęcie kanonu, można zaproponować wysłuchanie utworu opartego na tej formie, np. *Kanonu D-dur* J. Pachelbela.

Kanon (łac. *canon* – „prawidło, norma”) to najstarsza znana już w średniowieczu technika polifoniczna (polegająca na jednoczesnym prowadzeniu wielu głosów), w której melodię głosu rozpoczynającego powtarzają kolejno z jednakowym opóźnieniem pozostałe głosy. Kanon to również nazwa utworu wykorzystującego tę technikę. Zbliżonym rodzajem utworu jest fuga, chętnie komponowana przez J.S. Bacha.

Ćwiczenie 1

Dzieci rytmicznie czytają rymowaną i śledzą fotografie ilustrujące jej treść. Następnie próbują w parach wykonać kanon rytmiczny. Na koniec można powtórzyć kanon z całą klasą podzieloną na dwie grupy.

Ćwiczenie 2

Nauczyciel rozdaje połowie uczniów trójkąty, a drugiej połowie – bębnenki. Najpierw wszystkie dzieci grają podane rytmy na swoich instrumentach. Potem próbują wykonać kanon w parach (trójkąt – bębenek), a na koniec gra cała klasa (dzieci mogą usiąść w dwóch grupach instrumentów).

M Kanon rytmiczny do wiersza o papudze – zeszyt ćwiczeń, s. 27

Ćwiczenie 3

Uczniowie najpierw po cichu czytają wierszyk *Papuga*, a następnie – polecenie. Potem wszyscy wspólnie rytmizują wierszyk. Na koniec próbują wykonać recytację w kanonie.

3

M Osluchanie z piosenką *Pada śnieżek* – zeszyt ćwiczeń, s. 59

Dzieci słuchają piosenki. Rozmawiają o jej treści, nastroju, charakterze. Podczas kolejnego odtwarzania piosenki uczniowie wypełniają klaskaniem pauzy w refrenie (w rytmie ósemek).

M Wykonanie gamy C-dur w kanonie – zeszyt ćwiczeń, s. 27

Ćwiczenie 4

Dzieci grają gamę C-dur na fletach. Następnie próbują grać w kanonie.

Ćwiczenie można wykonać też na dzwonkach lub na dzwonkach i flecie. Warto też zaproponować uczniom wersję najtrudniejszą z podziałem na dwie grupy, z których jedna gra na fletach, a druga śpiewa gamę solmizującą.

15

Zimowa improwizacja dźwiękowa do tekstu

Ⓟ VIII 1.1; 1.2; 1.4; 1.5; 1.6; 1.7;

Nauka piosenki *Pada śnieżek*

2.2; 2.4; 3.1; 3.5

Materiały: **M** s. 28–29, 59 **3** A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Zima*, cz. 1 ■ A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Zima*, cz. 2 ■ P. Czajkowski, *Walc kwiatów* ■ *Pada śnieżek* flety, talerze, bębnenki, trójkąty, marakasy, tamburyny, instrumenty wykonane przez dzieci (janczary, kastaniety) ■ P. Czajkowski, *Walc śnieżynek* albo *Taniec Wieszczy Cukrowej* z suity baletowej *Dziadek do orzechów* ■ A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Zima*, cz. 3 ■ A. Borodin, *Tańce połowieckie* z opery *Książę Igor* ■ J. Brahms, *Taniec węgierski nr 5* ■ D. Szostakowicz, *Walc nr 2* ■ paski białej krepiny zebrane w pęk (dla każdego dziecka po dwa), stare gazety

3

Zabawa ruchowa z rekwizytem (pękami krepiny) – improwizowany taniec zimowy

Do improwizowanej zabawy tanecznej należy przygotować rekwizyty – np. zebrane w pęk długie paski białej krepiny, po dwa dla każdego ucznia.

Najpierw dzieci dowolnie improwizują taniec. Nauczyciel może zapowiedzieć, że będzie obserwował pomysły taneczne dzieci i potem wykorzysta je przy ułożeniu klasowej choreografii. W ten sposób zmotywuje dzieci do ciekawej improwizacji oraz niepowtarzania figur wykonywanych przez kolegów.

Następnie ustala z dziećmi kolejne elementy tańca, wykorzystuje przy tym zaobserwowane wcześniej figury (stara się uwzględnić możliwie wszystkie pomysły dzieci), np.:

- 1) uczniowie stoją i machają paskami z krepiny nad głowami;
- 2) dzieci obracają się dookoła, falując pękami krepiny;
- 3) uczniowie na przemian kucają i się podnoszą, machając przy tym wstęgami;
- 4) wszyscy biegają swobodnie i szeleszczą krepiną;
- 5) dzieci dobierają się w pary i tańczą w kółko.

Propozycje muzyki do improwizacji z poprzednich klas:

- A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Zima*, cz. 1;
- A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Zima*, cz. 2;
- P. Czajkowski, *Walc kwiatów*.

Odpowiednie też będą utwory:

- P. Czajkowski, *Walc śnieżynek* albo *Taniec Wieszczyki Cukrowej* z suity baletowej *Dziadek do orzechów*;
- A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Zima*, cz. 3;
- A. Borodin, *Tańce połowieckie* (początkowy fragment) z opery *Kniaz Igor*;
- J. Brahms, *Taniec węgierski nr 5*;
- D. Szostakowicz, *Walc nr 2*.

M **Nauka piosenki *Pada śnieżek*** – zeszyt ćwiczeń, s. 59

Dzieci słuchają piosenki i klaszczą za nauczycielem na „raz”. Ustalają z pomocą nauczyciela metrum – $\frac{4}{4}$. Rozmawiają o treści piosenki.

M **Dźwięki, które naśladują otoczenie** – zeszyt ćwiczeń, s. 28

Ćwiczenie 1

Dzieci odczytują polecenie. Próbują uzyskać różne dźwięki, wykorzystując gazety, dłonie i nogi. Rozmawiają o tym, co z otoczenia mogą przypominać te dźwięki.

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie jest podobne do poprzedniego, ale z wykorzystaniem instrumentów perkusyjnych.

Nauczyciel rozdaje uczniom instrumenty. Grupa z tym samym instrumentem wspólnie ustala, jakie dźwięki można na nim zagrać i co z otoczenia te dźwięki naśladują.

M **Improwizacja muzyczna do wiersza *Nadejdzie pora śnieżnych czarów*** – zeszyt ćwiczeń, s. 28–29

Ćwiczenie 3

Dzieci odczytują polecenie oraz wiersz K.J. Węgrzyna na s. 29. Zastanawiają się (np. w parach), jak należy wykonać polecenie. Następnie nauczyciel dzieli klasę na kilka grup 4–5-osobowych, przydziela instrumenty i rekwizyty (gazety). Uczniowie opracowują recytację z akompaniamentem akustycznym, przydzielają sobie role recytatorów i akompaniatorów.

Na koniec grupy prezentują swoje utwory. Podsumowaniem pracy może być klasowa prezentacja – wszystkich wykonawców jednocześnie.

Jeśli zostanie czas, grupy mogą przygotować inną wersję efektów dźwiękowych do recytacji.

M **Fletowa orkiestra – powtórzenie poznanych utworów**

Uczniowie wybierają dowolne utwory z zeszytu ćwiczeń. Wykonują je solo i w duetach, a na koniec gra cała klasa.

Nauka piosenki – kanonu *Nuty znam, śpiewam i gram*

Materiały: **M** s. 34 **3** *Nuty znam, śpiewam i gram* flety, dzwonki chromatyczne ■ drobne przedmioty (np. kasztany, klocki, kulki z gazety)

Zabawa ruchowo-rytmiczna „Podaj do kolegi”

Dzieci siedzą kręgiem w siadzie skrzyżnym. Przed każdą osobą leży dowolny rekwizyt (np. woreczek do ćwiczeń, kulka z gazety, klocki, kasztan). Następnie w rytmie ćwierćnut granych przez nauczyciela na bębenku uczniowie kładą swój przedmiot przed osobą z prawej strony. W tym samym czasie otrzymują rekwizyt od dziecka siedzącego po lewej stronie. Zabawa się udaje, gdy wszyscy podają przedmioty w tym samym tempie. Ułatwieniem może być rytmiczne wypowiadanie słów „podaj – weź” lub „moje – twoje”.

Kiedy dzieci dobrze opanują rytmiczne podawanie rekwizytu, można wprowadzić muzykę – wersję instrumentalną kanonu *Nuty znam, śpiewam i gram* – i przekazywać przedmioty nadal w rytmie ćwierćnutowym. W ten sposób dzieci osłuchają się z melodią piosenki.

3

M**Nauka piosenki *Nuty znam, śpiewam i gram* – zeszyt ćwiczeń, s. 34**

Uczniowie czytają głośno tekst. Rozmawiają o treści piosenki. Następnie próbują śpiewać – najpierw samą melodię, a potem z tekstem.

M**Nauka gry melodii piosenki *Nuty znam, śpiewam i gram* – zeszyt ćwiczeń, s. 34**

Dzieci podpisują nuty, nauczyciel zwraca uwagę na dźwięk *fis* – przypomina odpowiedni chwyt na flecie. Następnie uczniowie próbują grać melodię indywidualnie, w parach, w grupie, a na końcu – wszyscy razem.

M**Granie piosenki na flecie w kanonie – zeszyt ćwiczeń, s. 34**

Nauczyciel wybiera dzieci, które już dosyć dobrze opanowały utwór. Ustala, kto zagra pierwszy głos, a kto zacznie z opóźnieniem dwóch taktów. Następnie kanon próbują zagrać najpierw wybrane dzieci, a potem – cała klasa podzielona na dwa głosy.

3

M**Próby śpiewania piosenki *Nuty znam, śpiewam i gram* w kanonie – zeszyt ćwiczeń, s. 34**

Próby śpiewania w kanonie zaczynamy od kanonu rytmicznego – dzieci recytują tekst zgodnie z rytmem piosenki. Następnie słuchają nagrania kanonu. Potem z nagraniem śpiewają *unisono* (na jeden głos), a na koniec próbują zaśpiewać na dwa głosy.

Omówienie zadania domowego

Nauczyciel prosi uczniów, aby zastanowili się, jakie instrumenty mogą wykonać samodzielnie, oraz by przynieśli na następne zajęcia potrzebne do tego przybory i materiały.

17 Skąd się wzięły instrumenty?

© VIII 1.1; 4.3; 4.4; 5.2; 5.3

Słowno-muzyczne przedstawienie do wiersza *Pranie* Marii Konopnickiej

Materiały: **M** s. 31, 42–43 **3** J. Strauss, *Marsz Radetzky'ego* ■ P. Czajkowski, *Walc kwiatów* ■ *Nuty znam, śpiewam i gram* flety, bębny, tamburyny, talerze, trójkąty, marakasy, klaweszy ■ przybory i materiały do wykonania wymyślnego instrumentu (przyniesione przez dzieci) ■ różne przedmioty, które wydają dźwięki (np. drewniane kredki, klocki, dzwonek, książka, gazeta, noga od krzesła, kubek, łyżki, klucze, patyki, zamek przy piórniku, metalowa sprzączka plecaka)

3 Zabawa „Co może być instrumentem?”

Dzieci wyszukują w klasie przedmioty, które mogłyby stać się instrumentami (nauczyciel może je specjalnie przygotować). Siedzą kręgiem i prezentują brzmienie znalezionych przedmiotów.

Następnie nauczyciel ustawia dzieci w grupy z instrumentami o podobnym brzmieniu (np. instrumenty papierowe, drewniane, metalowe, szklane). Włącza dowolne nagranie muzyczne i dyryguje „orkiestrą” klasowych przedmiotów. Dyrygentem może być też wybrane dziecko.

Propozycje nagrań:

- J. Strauss, *Marsz Radetzky'ego*;
- P. Czajkowski, *Walc kwiatów*.

M Rozmowa na temat powstania instrumentów oraz czytanie tekstu *Skąd się wzięły instrumenty?* – zeszyt ćwiczeń, s. 42–43

Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat powstania instrumentów. Dzieci podają swoje pomysły na to, skąd mogły się wziąć różne znane im instrumenty.

Następnie nauczyciel lub uczeń głośno czyta tekst o powstaniu instrumentów. Dzieci konfrontują swoje wcześniejsze przemyślenia z uzyskanymi informacjami. Na koniec opowiadają o instrumentach wymyślonych przez siebie (w ramach wcześniejszej pracy domowej).

Wykonanie własnego wymyślnego instrumentu

Dzieci korzystają z przyniesionych lub zgromadzonych w klasie materiałów i wykonują własne instrumenty.

Na zakończenie uczniowie siadają w krąg. Każda osoba prezentuje sposób grania i brzmienie swego wynalazku, a także próbuje nazwać jego rodzaj – czy to jest instrument perkusyjny, strunowy czy dęty.

M Tworzenie partytury do utworu *Pranie* Marii Konopnickiej – zeszyt ćwiczeń, s. 31

Ćwiczenie 2

Nauczyciel odczytuje głośno wiersz *Pranie*. Następnie dzieli klasę na kilka grup. Uczniowie opracowują w grupach efekty dźwiękowe do utworu i przydzielają sobie role. Mogą wykorzystać własnoręcznie zrobione instrumenty lub instrumenty perkusyjne oraz flet. Ćwiczą wykonanie utworu.

M Wykonanie zespołowe inscenizacji do wiersza *Pranie* – zeszyt ćwiczeń, s. 31

Grupy prezentują swoje wersje utworu. Na zakończenie wszyscy oceniają przedstawione pomysły. Następnie utwór wykonują wszystkie grupy jednocześnie z jednym solistą w roli recytatora.

3 Śpiewanie kanonu *Nuty znam, śpiewam i gram*

Dzieci najpierw grają melodię kanonu na fletach (lub na fletach i dzwonekach). Następnie śpiewają piosenkę z towarzyszeniem wersji wokalne lub instrumentalnej. Potem uczniowie podzieleni na grupy śpiewają kanon dwugłosowy przy akompaniamencie z płyty.

Nauka piosenki *Kujawiaczek*

Materiały: **M** s. 52–53, 57 **3** *Biały walczyk* ■ *Polka-fasolka* ■ P. Czajkowski, *Walc kwiatów* ■ *Kujawiaczek*

 3 ■ Zabawy taneczne – przypomnienie poznanych tańców

Nauczyciel odtwarza nagrania znane z klasy 2: krakowiaka, polkę i walca. Dzieci próbują rozpoznać tańce. Następnie nauczyciel przypomina kroki jednego lub dwóch tańców.

Walc

Podstawowa figura walca: na „raz” uczniowie robią krok w prawo lub lewo, na „dwa” dostawiają drugą nogę, unosząc się na palcach, na „trzy” robią krok w miejscu z unoszeniem się na palcach.

Dzieci tworzą taneczne pary: stają twarzami do siebie, chwytają się za ręce i poruszają w rytm walca. Następnie wszyscy ustawiają się na obwodzie koła (bez par) i wykonują na przemian krok do przodu i do tyłu z unoszeniem się (albo półobroty: noga prawa ze skrętem do tyłu i uniesieniem, a potem lewa ze skrętem do przodu i uniesieniem).

Polka

Uczniowie dobierają się w pary i podają sobie skrzyżowane ręce. Pary ustawiają się w krąg. Zmieniają krok w zależności od słyszanego fragmentu melodii.

Przygrywka: Pary posuwają się krokiem dostawno-odstawnym po kole (można dzieciom powiedzieć, że „noga goni nogę”).

Zwrotki: Dzieci chwytają się za ręce, tworzą duże koło i tańczą w prawo bocznym cwałem lub trzymają się w parach za skrzyżowane ręce i obracają (robią młynek).

Refren: Uczniowie w parach stają naprzeciw siebie i klaszczą po trzy razy – najpierw w uda, potem we własne dłonie, a na końcu w dłonie osoby z pary.

Kiedy poszczególne elementy tańca zostaną już opanowane, można w połowie przygrywki i zwrotki zmieniać kierunek ruchu.

Nauczyciel może modyfikować zabawę (dodać inne elementy lub uprościć taniec) w zależności od możliwości uczniów.

Krakowiak

Ustawienie podstawowe w parach (chłopiec i dziewczynka): Chłopiec stoi bliżej środka koła, dziewczynka – na zewnątrz. Chłopiec trzyma dziewczynkę w pasie prawą ręką, a lewą rękę unosi wyprostowaną w kierunku tańca lub opiera na swoim biodrze. Dziewczynka kładzie lewą dłoń na ramieniu chłopca, a prawą ręką chwyta spódniczkę.

Figura 1: Cwał boczny w parach po kole.

Figura 2: Młynek w parach – dzieci podają sobie skrzyżowane ręce i obracają się w kółko.

Figura 3: Chłopiec klęka na jednym kolanie, unosi wysoko rękę. Dziewczynka chwyta jego palce jedną ręką (drugą trzyma spódniczkę) i okrąża go, podskakując.

Figura 4: Chłopcy klękają na jednym kolanie tyłem do środka koła i klaszczą miarowo w kolano. W tym czasie dziewczynki chwytają spódniczki obiema rękami, bocznym cwałem okrążają wszystkich tancerzy i wracają do swoich partnerów.

Figura 5: Dziewczeta chwytają się za ręce i tworzą koło wewnętrzne, a chłopcy – również trzymając się za ręce – formują koło zewnętrzne. Oba koła poruszają się cwałem bocznym w przeciwnych kierunkach. Zamiast chwytac się za ręce, dziewczynki mogą trzymać spódniczki, a chłopcy położyć jedną rękę na biodrze, drugą unieść wyprostowaną w kierunku tańca.

Figura 6: Para w ustawieniu podstawowym obraca się dookoła. Chłopiec w czasie obrotu najpierw wysoko unosi rękę, następnie opuszcza ją na biodro.

Figura 7: Dzieci w parach stoją bokiem do siebie (biodro przy biodrze), jedną ręką obejmują się w pasie, drugą rękę unoszą wysoko. Każda para obraca się wokół własnej osi.

Poszczególne figury przedzielamy ustawieniem podstawowym w parach.

Dzieci uczą się najprostszych lub bardziej skomplikowanych figur zależnie od swoich możliwości.

M Czytanie informacji na temat tańców polskich – zeszyt ćwiczeń, s. 52–53

Uczniowie głośno odczytują informacje dotyczące tańców – najpierw tych, które już znają (krakowiaka, polki i walca), a następnie pozostałych (poloneza, mazura, kujawiaka).

3 M Słuchanie i nauka piosenki *Kujawiaczek* – zeszyt ćwiczeń, s. 57

Dzieci słuchają melodii kujawiaka. Określają jego charakter, tempo, sprawdzają metrum. Następnie uczą się śpiewać piosenkę.

3 Nauka tańczenia kujawiaka

Uczniowie stoją kręgiem, trzymają ręce na biodrach.

Pierwsza zwrotka: Tancerze kołysz się (w rytm muzyki) raz w prawo, raz w lewo z przechyleniem głowy i tułowia.

Refren: Dzieci podają sobie ręce i posuwają się do środka koła małymi kroczkami (na „raz” krok na całej stopie, na „dwa” i „trzy” – kroki w miejscu na palcach) lub trzema krokami (z akcentem na pierwszy krok; 2 razy). W ten sam sposób wracają ze środka koła.

Druga zwrotka: Uczniowie ustawiają się jak w pierwszej zwrotce. Kołysz się raz w prawo, raz w lewo, a następnie w pięciu krokach obracają się przez prawe ramię dookoła własnej osi. Powtarzają sekwencję jeszcze raz, ale z obrotem w lewo.

Refren: Dzieci dobierają się w pary. Chłopiec chwytą partnerkę w pasie, ona kładzie ręce na jego barkach i razem się kołysz.

19 Głos – najlepszy instrument

© VIII 1.1; 1.4; 1.5; 1.7; 2.1; 2.2

Nauka piosenki *Była sobie żabka mała*

Materiały: **M** s. 38–39, 51 **3** S. Moniuszko, *Aria Skotuby* z opery *Straszny dwór* flety, bębni, tamburyny, talerze, trójkąty, marakasy, klawesy, dzwonki chromatyczne, instrumenty wykonane przez dzieci

- LOKomotywki ▪ pieśń *Moja matko, ja wiem* (st. A. Małyшко, muz. P. Majboroda) w wykonaniu B. Ładysza
- dowolny utwór w wykonaniu grupy *Il Divo* ▪ J. Offenbach, duet *Barcarolle* z opery *Opowieści Hoffmanna*

Ćwiczenia dykcyjno-wokalne

Dzieci powtarzają na zasadzie echa teksty (łamańce językowe) podawane przez nauczyciela, starają się przy tym wymawiać je wyraźnie i dokładnie. Nauczyciel śpiewa lub rytmizuje (grając na dzwoneczkach lub instrumencie perkusyjnym, np. bębni, klawesach, trójkącie).

Propozycje łamańców językowych i melodii do nich:

- 1) „W Szczepieszynie chrząszcz brzmi w trzcinie” – na melodię gamy C-dur.
- 2) „Mama ma mamatygę” – na trójdźwięku c–e–g–c–g–e–c.
- 3) „Pompka za trąbką, gąbka po trąbce, stąpają z pompką w Górnej Porąbce” – 4 razy na dźwiękach g, e, e, g, e.
- 4) „Spadł bąk na strąk, a ten strąk na pąk” – na dźwiękach c, d, e, f, g, f, e, d, c.
- 5) „Wróblek Walerek miał mały werbelek” – na dźwięku e lub g.
- 6) „Zagadki Agatki to gratki dla tatki” – 2 razy na dźwiękach c, c, c, e, g, czyli na melodii dwóch początkowych taktów piosenki *Zielony mosteczek*.
- 7) „Baba bada baobaby. Baba dba o baobaby” – 2 razy na dźwiękach c, c, c, c, g, g, g, g.
- 8) „Wlej olej w lej” – na dźwiękach c, e, g, c.
- 9) „Boa ma omamy, a emu nie ma, bo nie ma” – na melodię początku piosenki *W murowanej piwnicy*.
- 10) „Król Karol kupił królowej Karolinie korale koloru koralowego” – na dowolnym dźwięku.
- 11) „Mi nie minie mina mima ma” – na dźwiękach c, d, e, f, g, f, e, d, c.

- 12) „Może morze może, a może morze nie może” – na dowolnym dźwięku.
13) „Tamta tapeta tu, tamta tapeta tam” – na dowolnym dźwięku.
14) „Ziarnko do ziarnka, a będzie miarka” – 2 razy na dźwiękach *c, c, g, g*.
15) „Żubr żuł żuchwą żurawinę” – na dźwiękach *g, e, g, e, g, e, g, e*.

Każdy łamaniec językowy można wypowiedzieć na różne sposoby. Warto przypomnieć przy tym poznane elementy dynamiki i tempa lub zastosować nowe, np.:

Dynamika:

- głośno (*forte, f*);
- średnio głośno (*mezzoforte, mf*);
- cicho (*piano, p*);
- bardzo cicho (*pianissimo, pp*);
- coraz głośniej (*crescendo*);
- coraz ciszej (*diminuendo*).

Tempo wykonania:

- szybko (*allegro*);
- wolno (*lento*);
- coraz szybciej (*accelerando*);
- coraz wolniej (*ritenuto*).

Nauka piosenki *Była sobie żabka mała* – zeszyt ćwiczeń, s. 38–39

Nauczyciel gra piosenkę na flecie, dzwoneczkach lub instrumencie klawiszowym. Dzieci słuchają i jednocześnie śledzą zapis nutowy utworu. Przy drugim słuchaniu patrzą w nuty i próbują nucić melodię. Następnie nauczyciel śpiewa piosenkę, a uczniowie włączają się w powtarzające się „re re kum kum”. Nauczyciel rozmawia z dziećmi o treści utworu. Następnie wszyscy śpiewają całą piosenkę, ale słowa „re re kum kum” na zmianę – raz dziewczynki, raz chłopcy.

Nauka gry na flecie melodii piosenki *Była sobie żabka mała* – zeszyt ćwiczeń, s. 38

Uczniowie próbują grać na flecie piosenkę z nut. Nauczyciel zwraca uwagę na prawidłowe zakrywanie otworów przy dźwięku *c* dolne.

Opracowanie akompaniamentu do piosenki *Była sobie żabka mała* – zeszyt ćwiczeń, s. 38

Dzieci pracują w grupach. Ustalają elementy akompaniamentu na instrumenty perkusyjne i dzwoneczki. Prezentują swoje pomysły, a następnie wybierają najciekawszy akompaniament.

Zabawa „Kto tak śpiewa?”

Uczniowie siedzą w zwartej grupie na podłodze. Kiedy jedno wyznaczone dziecko wychodzi za drzwi, nauczyciel wskazuje solistę. Zanim uczeń wróci, wszyscy odwracają się tyłem do wchodzącego. Na kłaśnięcie nauczyciela solista zaczyna śpiewać dowolną piosenkę. Wyznaczone dziecko odgaduje, kto jest solistą. Zabawę należy powtórzyć kilka razy. Można ją utrudnić przez wybranie do jednoczesnego śpiewania 2–3 dzieci.

Po skończonej zabawie warto zapytać dzieci, po czym rozpoznawały głosy koleżanek i kolegów. [Ważna jest barwa głosu. Wpływ na nią mają różne czynniki, jak: sposób wypowiadania/śpiewania głosek, emocje, wysokość głosu, nosowe śpiewanie, chrypka, dźwięczność lub matowość głosu, wady wymowy itp.]

Przypomnienie informacji na temat rodzajów głosów – zeszyt ćwiczeń, s. 51

Dzieci siedzą kręgiem. Rozmawiają o tym, co potrafi głos ludzki [np. naśladować różne odgłosy, śpiewać, krzyczeć, szeptać, przestraszyć, rozśmieszyć, wzruszyć]. Uczniowie przypominają rodzaje głosów poznane w młodszych klasach. Ustalają, że ich dziecięce głosy to soprały i czasem alty.

Następnie odczytują informacje zamieszczone w zeszyt ćwiczeń. W szczególności próbują ustalić skalę, czyli możliwości głosu danego rodzaju. Nauczyciel może pokazać na instrumencie klawiszowym, jak brzmią najwyższe i najniższe z możliwych do zaśpiewania dźwięków danego głosu. Przy okazji

informuje, że skalę głosu można powiększyć odpowiednimi ćwiczeniami wokalnymi. Dzieci mogą też sprawdzić, jaka jest skala ich głosu.

3

Rozpoznawanie podstawowych rodzajów głosów ludzkich

Uczniowie wysłuchują fragmentów wokalnych wykonywanych przez określone głosy.

Propozycje nagrań:

- bas – *Aria Skołuby* z opery *Straszny dwór* S. Moniuszki lub pieśń *Moja matko, ja wiem* w wykonaniu Bernarda Ładysza (autorem słów jest poeta i pisarz A. Małyszko, a muzykę skomponował P. Majboroda);
- tenor – dowolny utwór w wykonaniu grupy *Il Divo*;
- sopran i alt – duet *Barcarolle* z opery *Opowieści Hoffmanna* J. Offenbacha.

20

Jak stworzyć orkiestrę?

© VIII 1.4; 1.5; 1.6; 1.7; 3.1; 3.2

Improwizujemy muzyczne rondo

Materiały: **M** s. 30, 38–39, 44–48 **3** P. Czajkowski, *Walc kwiatów* flety, bębny, tamburyny, talerze, trójkąty, klawesy ■ J. Haydn, *Symfonia G-dur (Symfonia z uderzeniem w kotły)* ■ L. van Beethoven, *V symfonia c-moll (Symfonia przeznaczenia, Symfonia losu)* ■ W.A. Mozart, *Eine Kleine Nachtmusik (Mała nocna serenada)*, cz. 1: *Allegro* ■ W.A. Mozart, *Symfonia C-dur (Jowiszowa)*, cz. 1: *Allegro vivace* ■ L. van Beethoven, *Marsz turecki* ■ J.S. Bach, *Badinera* z *II suity h-moll*

Zabawa rytmiczna z powtarzającym się refrenem

Dzieci siedzą kręgiem. Nauczyciel (lub dziecko) rapuje dowolny tekst, który będzie refrenem do zabawy. Może przy tym wykonywać jakieś gesty, np. uderzać dłońmi o kolana. Wszyscy powtarzają refren. Następnie kolejne dzieci improwizują zdania i gesty, a po każdym takim występie wszyscy powtarzają refren.

Przykład refrenu:

Grasz w kolory – gram.

Masz kolory – mam.

Do takiego refrenu pasują teksty dotyczące kolorów, np.:

Zielony mech, zielona trawa.

Zaraz będzie dobra zabawa.

*Złote słońce, złoty blask –
ciepło lubi nas.*

*Żółte kurczątka, żółty kwiatek
i moja bluza na dodatek.*

*Czerwone serce, czerwone jabłuszko,
coś wam powiem na uszko.*

*Niebieski jest atrament, niebieskie migdały –
to szkolny zestaw doskonały.*

Dzieci nie muszą wymyślać rymowanek. Mogą układać rapowane zdania o kolorach.

Słuchanie utworu symfonicznego – ile gra instrumentów?

Nauczyciel odtwarza dowolne nagranie fragmentu utworu orkiestrowego. Poleca dzieciom, aby spróbowały ustalić, ile instrumentów słychać w utworze.

Po wysłuchaniu wybranego fragmentu rozmawiamy na temat orkiestry. Uczniowie próbują ustalić rodzaj instrumentów i ich orientacyjną ilość. Nauczyciel może zapisywać nazwy instrumentów na tablicy.

Propozycje nagrań:

- P. Czajkowski, *Walc kwiatów*;
- J. Haydn, początek *Symfonii G-dur (Symfonia z uderzeniem w kotły)*;
- L. van Beethoven, *V symfonia c-moll (zwana Symfonią przeznaczenia lub Symfonią losu)* – początkowe akordy (motyw przewodni symfonii);
- W.A. Mozart, *Eine Kleine Nachtmusik (Mała nocna serenada)*, cz. 1: *Allegro*;
- W.A. Mozart, *Symfonia C-dur (Jowiszowa)*, cz. 1: *Allegro vivace*.

Bardzo trafnym przykładem jest *Walc kwiatów* Czajkowskiego, ponieważ w tym utworze wyraźnie słychać podstawowe instrumenty orkiestry symfonicznej: smyczkowe (np. skrzypce, altówki, wiolonczele), dęte (np. waltornie, flety), perkusyjne (np. trójkąty), a także – jako początkowe solo – harfę.

Kiedy uczniowie słuchają utworu muzycznego, zawsze podajemy imię i nazwisko jego twórcy oraz tytuł utworu. Powtarzamy to przy każdym ponownym słuchaniu tego samego dzieła. W ten sposób dzieci mają okazję zapamiętać nie tylko brzmienie utworu, lecz także jego kompozytora.

M Jak wygląda orkiestra symfoniczna? – oglądanie schematu rozmieszczenia instrumentów – zeszyt ćwiczeń, s. 44

Dzieci oglądają schemat rozmieszczenia instrumentów w orkiestrze symfonicznej. Nazywają poznane już instrumenty. Nauczyciel odwołuje się do wysłuchanego wcześniej utworu. Uczniowie konfrontują swoje ustalenia z informacjami widocznymi na schemacie.

i Symfonia (gr. *symphonia* – „współbrzmienie”) to jedna z głównych wielkich form orkiestrowych, wykształcona pod koniec XVIII w. przez m.in. klasyków wiedeńskich: J. Haydna, W.A. Mozarta i L. van Beethovena.

Orkiestra symfoniczna składa się z instrumentów smyczkowych, dętych i perkusyjnych. Dobór instrumentów oraz ich liczba zależą od rodzaju wykonywanych utworów. Mała orkiestra liczy ok. 40 osób, wielka – ok. 75, zwiększona – ok. 100.

(na podstawie: J. Habela, *Słowniczek muzyczny*, PWM, Kraków 1977)

M Przypomnienie informacji o grupach instrumentów – zeszyt ćwiczeń, s. 45–48

Uczniowie czytają teksty o grupach instrumentów. Rozpoznają je na fotografiach. W celu utrwalenia nazw i wyglądu instrumentów, dzieci mogą zadawać sobie zagadki na ich temat, np.:

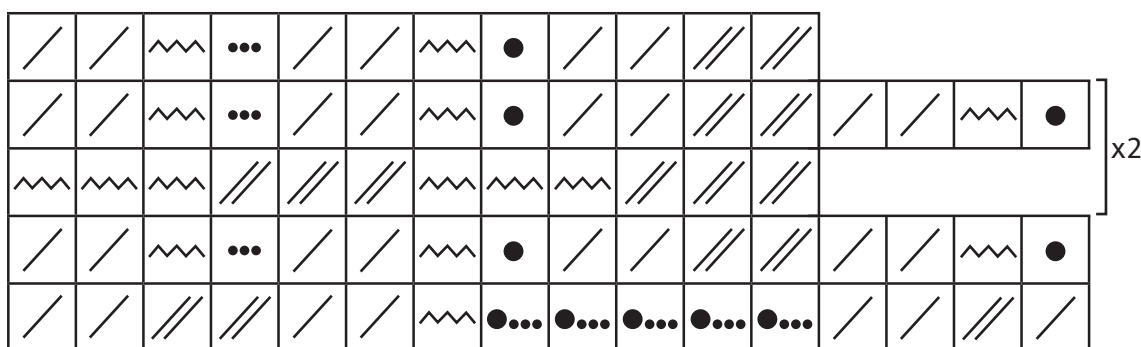
- Muzyk opiera go na kolanach. Aby zagrać na tym instrumencie, szarpie się struny.
- Jest z drewna. Ma cztery struny. Gra się na nim wielkim smyczkiem na stojąco.
- To kilka połączonych ze sobą rurek, w które się dmucha. Jest najstarszym instrumentem dętym.
- Wygięty kawałek drutu, dźwięczy przenikliwie.

Klasowa orkiestra symfoniczna

Propozycje do wykonania przez klasową orkiestrę:

- L. van Beethoven, *Marsz turecki*

/ czum

• tak

• tak z akcentem

~ trrr

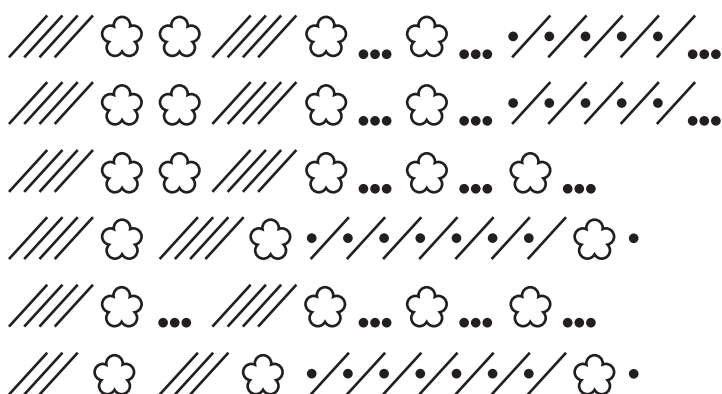
Do instrumentacji potrzebne są talerze, klawesy i tamburyny. *Marsz turecki* można też wykonać głosem: gdy miały grać talerze, dzieci wypowiadają sylabę *czum*, gdy klawesy – *tak*, a gdy tamburyny – *trrrr*.

Nauczyciel dzieli uczniów na trzy grupy – każda dostaje inne instrumenty. Wszyscy ustawiają się w półkole. Dzieci z tym samym instrumentem (albo wypowiadające to samo słowo) stoją razem. Nauczyciel musi bardzo dobrze znać utwór i wcześniej kilkakrotnie go wystłuchać, aby właściwie dyrygować – wskazując nie tylko instrumenty, lecz także rytm, w jakim mają grać.

W instrumentacji jest ważne, żeby instrumentów brząających cicho było najwięcej, a głośniejszych – najmniej. Dlatego najwięcej powinno być dzieci z klawesami, a najmniej – z talerzami. Dzieci, które grają na tamburynach, powinny tylko nimi potrząsać.

Granie w orkiestrze to dla uczniów bardzo ciekawe doświadczenie. Należy tyle razy powtórzyć instrumentację, aż każde dziecko zagra na wszystkich trzech instrumentach.

- J.S. Bach, *Badinera* z *II suity h-moll*

Przy opracowaniu *Badinery* postępujemy podobnie jak przy *Marszu tureckim*. Utwór Bacha jest trudniejszy do instrumentacji przede wszystkim ze względu na szybkie tempo.

(Obie instrumentacje pochodzą z kursu *Aktywne metody słuchania muzyki wg Batii Strauss*, prowadzonego przez Dorotę Antos z Łodzi).

M Rondo – nowa forma muzyczna – zeszyt ćwiczeń, s. 30

Ćwiczenie 1

Dzieci oglądają schemat. Ćwiczą poszczególne rytmy z wykorzystaniem podanych instrumentów. Następnie nauczyciel rozdziela „głosy” (instrumenty) i kieruje wykonaniem utworu.

Budowa utworu: A B A C A D A E (kolejność można zapisać na tablicy).

M Utrwalenie piosenki *Była sobie żabka mała* – zeszyt ćwiczeń, s. 38–39

Na zakończenie zajęć dzieci grają piosenkę na fletach. Można wyznaczyć solistę do głównej melodii i zespół (pozostałe dzieci) do grania tylko melodii do słów „re re kum kum, re re kum kum”.

21 ■ Poznajemy słynnych kompozytorów wiedeńskich ⑧ VIII 1.4; 1.5; 1.6; 1.7; 3.1; 3.2

■ Nauka piosenki *Trzej muzycy, trzej klasycy*

Materiały: ■ s. 50, 61 ③ *Trzej muzycy, trzej klasycy* ■ J.S. Bach, *Rondo z Suity nr 2* ■ J.-P. Rameau, *Rondeau des Indes Galantes* ■ J. Haydn, *Symfonia G-dur (Symfonia z uderzeniem w kotły)* ■ W.A. Mozart, aria Królowej Nocy z opery *Czarodziejski flet* ■ L. van Beethoven, *Oda do radości z IX symfonii*

■ Zabawa z rondem muzycznym

Dzieci przypominają poznaną na poprzedniej lekcji formę muzyczną – rondo. Następnie bawią się do wybranego utworu, naśladując nauczyciela.

Propozycje utworów i ćwiczeń:

- J.S. Bach, *Rondo z Suity nr 2*

Budowa utworu: A A B A C A

Część A jest refrenem, który dzieci mogą śpiewać ze słowami:

Utwór ten dobrze znasz la, la, la... (2 razy)

Przecież to jest Jan Sebastian Bach.

Części B i C uczniowie tylko uważnie słuchają, aby w odpowiednim momencie zaśpiewać refren.

- J.-P. Rameau, *Rondeau des Indes Galantes*

Budowa utworu: A B A C A

Część A (refren) – dzieci klaszczą w ręce i o uda w podanym rytmie i wypowiadają niezbyt głośno słowa:

Część B – uczniowie naśladują zachowanie słuchaczy podczas koncertu, wcielają się w dawne damy z wachlarzami i panów z lornetkami.

Część C – dzieci naśladują grę na instrumentach smyczkowych.

(Obie propozycje opracowania rond pochodzą z kursu *Aktywne metody słuchania muzyki wg Batii Strauss*, prowadzonego przez Dorotę Antos z Łodzi).

■ Słynni kompozytorzy – zeszyt ćwiczeń, s. 50

Uczniowie oglądają portrety kompozytorów. Próbuje ustalić, co wiedzą o ich twórczości i których utworów już słuchali.

■ Jan Sebastian Bach – kompozytor niemiecki. Pochodził z rodziny bardzo utalentowanej muzycznie. Pisał preludia, fugi, koncerty, suity oraz utwory religijne: msze, kantaty, oratoria. Miał liczną rodzinę, a kilku jego synów również zostało kompozytorami.

Józef Haydn – kompozytor austriacki. Pierwsze lekcje muzyki otrzymał w wieku 5 lat. Do 15 roku życia śpiewał w chórze przykościelnym. Pracował jako kapelmistrz (dyrygent) orkiestr dworskich. Komponował oratoria, msze, kantaty, opery. Zostawił po sobie także ponad 100 symfonii, wiele utworów kameralnych, koncertów fortepianowych i skrzypcowych, kwartetów smyczkowych, sonat fortepianowych, a także wariacje, fantazje i inne drobne utwory na fortepian.

Wolfgang Amadeusz Mozart – kompozytor austriacki. Uczył się grać od 4 roku życia. W wieku 5 lat zaczął komponować pierwsze utwory, a jako 6-latek już koncertował na dworach książąt, gdzie grywał na skrzypcach i klawesynie. Skomponował ponad 600 utworów: symfonie, opery, koncerty, tańce, sonaty i utwory religijne.

Ludwig van Beethoven – kompozytor niemiecki. Zaczął koncertować w wieku 7 lat, a jako 11-latek mógł już zastępować swojego nauczyciela i został pomocnikiem organisty. Zaledwie 2 lata później opublikował pierwsze kompozycje – cykl wariacji. W wieku 36 lat zaczął tracić słuch, ale nie przerwał swojej pracy muzyka i kompozytora. Pisał utwory na fortepian, orkiestrę symfoniczną i różne zespoły instrumentalne. Do jego najśłynniejszych kompozycji należy 9 symfonii.

Fryderyk Chopin – kompozytor polski. Urodził się w Żelazowej Woli. Dzieciństwo spędził w Warszawie, gdzie w wieku 6 lat rozpoczął naukę gry na fortepianie. Rok później skomponował swój pierwszy utwór. Jako 20-latek wyjechał z Polski i na stałe zamieszkał w Paryżu. Jego utwory szybko przyniosły mu sławę, sam też wykonywał je na licznych koncertach. Zmarł przeżywszy zaledwie 39 lat. Komponował głównie utwory na fortepian: etiudy, preludia, walce, nokturny, a także 2 koncerty na fortepian i orkiestrę. W wielu utworach zawarł rytmy polskich tańców ludowych.

Stanisław Moniuszko – kompozytor polski. Urodził się na Białorusi. Już od dziecka uczył się gry na fortepianie i organach. Naukę kontynuował w Mińsku i w Warszawie. Po studiach w Berlinie zamieszkał w Wilnie, gdzie był organistą, nauczycielem muzyki i dyrygentem. Następnie przeniósł się do Warszawy i został dyrygentem tamtejszej opery. Jest autorem ponad 250 pieśni zebranych w 12 zeszytach *Śpiewników domowych*, przeznaczonych do domowego muzykowania (najbardziej znane to *Prząśniczka*, *Pieśń wieczorna*, *Dziad i baba*). Skomponował 7 oper, z których najśłynniejsze są *Halka* i *Straszny dwór*. Moniuszko jest uważany za twórcę polskiej opery narodowej.

Modest Musorgski – kompozytor rosyjski. Pochodził z bogatej rodziny Musorgskich. Porzucił karierę oficera, aby zająć się muzyką. Grał na fortepianie i po krótkiej nauce rozpoczął komponowanie, chociaż nigdy nie uzyskał formalnego wykształcenia muzycznego. *Obrazki z wystawy* to najpopularniejszy jego utwór (składa się z 10 miniatur fortepianowych). Pisał też opery (np. *Borys Godunow*), utwory orkiestrowe (np. *Noc na Łysej Górze*) i wokalne (*Pieśni i tańce śmierci*). W jego twórczości brzmiały motywy z rosyjskiej muzyki ludowej.

Piotr Czajkowski – kompozytor rosyjski. Miał zostać prawnikiem, muzyką zajmował się amatorsko. W wieku 23 lat zaczął naukę w konserwatorium w Petersburgu. Po 3 latach został profesorem w konserwatorium moskiewskim. Napisał 10 oper (m.in. *Damę Pikową*, *Eugeniusza Oniegina*), 3 balety (*Jezioro Łabędzie*, *Śpiącą królową*, *Dziadka do orzechów*), symfonie, poematy symfoniczne, 3 koncerty fortepianowe i inne utwory orkiestrowe oraz wokalne.

Nauczyciel proponuje zadania wymagające znajomości dat urodzin i śmierci:

- ▶▶ Którzy kompozytorzy mogli się ze sobą spotkać?
- ▶▶ Który z kompozytorów mógł słuchać muzyki Mozarta, a który – Chopina?
- ▶▶ Kto żył najdłużej, a kto najkrócej?

Wysłuchanie fragmentów utworów klasyków wiedeńskich – zagadka słuchowa

Nauczyciel odtwarza fragmenty utworów, które brzmią w piosence *Trzej muzycy, trzej klasycy*:

- J. Haydn, *Symfonia G-dur (Symfonia z uderzeniem w kotły)*;
- W.A. Mozart, aria Królowej Nocy z opery *Czarodziejski flet*;
- L. van Beethoven, finał *IX symfonii (Oda do radości)*.

Dzieci powinny rozpoznać przynajmniej *Odę do radości*.

3

Poznanie i nauka piosenki *Trzej muzycy, trzej klasycy* – zeszyt ćwiczeń, s. 61

Uczniowie słuchają piosenki, ukierunkowani wcześniej poleceniami nauczyciela:

- ▶▶ O jakich kompozytorach opowiada piosenka?
- ▶▶ Co znajomego brzmi w piosence?

Dzieci uczą się śpiewać najpierw refren, a potem kolejne zwrotki.

3

Improwizacja ruchowa do piosenki *Trzej muzycy, trzej klasycy*

Dzieci śpiewają piosenkę i jednocześnie wykonują układ ruchowy (naśladujący stary dworski taniec, do którego potrzebna jest parzysta liczba tancerzy).

Przygrywka i refren: dzieci ustawiają się w krąg, tańczą ze zmianą partnera – raz z osobą z prawej, a raz z lewej strony.

W parach trzymają prawe dłonie złęczone na wysokości twarzy i obracają się dookoła. Podczas przerwy w śpiewie kłaniają się sobie głęboko: wysuwają prawą nogę do przodu i rozkładają ręce na

boki. Potem wracają do ustawienia, ale tym razem z osobą z lewej strony – podają sobie lewe dłonie i obracają się w przeciwnym kierunku niż poprzednio.

Zwrotka: dzieci ponownie stoją kręgiem, w trzech małych krokach idą w kierunku środka koła i na „cztery” kłaniają się, potem wracają tyłem (także w trzech krokach) i na „cztery” znowu wykonują ukłon.

Podczas wstawek z utworów klasycznych uczniowie naśladują dyrygenta orkiestry lub grę na wybranym instrumencie.

22 Gramy jak wielcy mistrzowie

Ⓟ VIII 1.2; 1.4; 1.5; 1.6; 1.7; 2.2; 2.4; 3.1; 3.5; 3.6

Klasowa orkiestra fletowa

Materiały: **M** s. 36–37 **3** *Trzej muzycy, trzej klasycy* flety, dzwonki chromatyczne, bębny, tam-
buryny, talerze, trójkąty, marakasy, klawesy, szarpańce zrobione przez dzieci ■ chusteczki lub apaszki
■ W.A. Mozart, *Rondo z Koncertu Es-dur na róg i orkiestrę nr 2*

3 **M** Powtórzenie piosenki *Trzej muzycy, trzej klasycy* z układem ruchowym z poprzedniej lekcji

Uczniowie śpiewają piosenkę *Trzej muzycy, trzej klasycy* i wykonują do niej układ choreograficzny z poprzedniej lekcji.

M Wybór partytury do grania na flecie – zeszyt ćwiczeń, s. 36–37

Dzieci oglądają zapisy nutowe utworów klasyków wiedeńskich. Odczytują ciekawostki o utworach. Wybierają dla siebie jeden z nich. Następnie ćwiczą granie.

Utwór *Dzwonki Papagena* ma przedtakt i jakby podwójne zakończenie. Należy wyjaśnić dzieciom, że najpierw zamiast grać ostatnią nutę (c), gra się jeszcze raz melodię od znaku ||: i dopiero wtedy kończy się utwór nutą c.

Klasowa orkiestra fletowa

Uczniowie grają na fletach wybrane utwory. Mogą przy tym zaproponować akompaniament na dzwoneczkach i instrumentach perkusyjnych. Gdy grają dzieci, które wybrały kompozycję Beethovena, pozostałe osoby mogą śpiewać *Odę do radości*.

Śłuchanie fragmentu książki *Nazywam się Wolfgang Amadeusz Mozart*

Warto przeczytać uczniom fragment książki *Nazywam się Wolfgang Amadeusz Mozart*, autorstwa M. Marti i X. Salomó. Następnie zachęcamy dzieci do rozmowy na temat wysłuchanej treści: uczniowie ustalają, kto jest narratorem tekstu, i wymieniają fakty z życia kompozytora.

Opracowanie utworu Wolfganga Amadeusza Mozarta

Przy opracowaniu utworu postępujemy podobnie jak przy zabawie z rondem muzycznym podczas poprzednich zajęć (lekcja 21).

Dzieci poznają też brzmienie waltorni – rogu.

i Waltornia, róg – instrument dęty blaszany o miękkiej, głębokiej barwie dźwięku. Pierwotnie wykonywano go z naturalnego rogu zwierzęcego, stąd jego nazwa. Współczesny instrument jest wyposażony w mechanizm wentylowy, który pozwala na otrzymanie pełnej skali dźwięków.

Propozycja utworu:

■ W.A. Mozart – *Rondo z Koncertu Es-dur na róg i orkiestrę nr 2*

Budowa utworu: A B A C A D A

Potrzebne instrumenty: klawesy, bębny, trójkąty, szarpańce

Dodatkowe przedmioty: chusteczki lub apaszki

M Rozmowa na temat muzycznych zwyczajów związanych z wiosną i Wielkanocą – zeszyt ćwiczeń, s. 40–41

Dzieci czytają tytuły piosenek i rozmawiają o zwyczajach, o których jest mowa w piosenkach (cho-dzenie z kogucikiem lub gaikiem). Jeśli uczniowie nie znają tych zwyczajów, nauczyciel podaje pod-stawowe informacje.

- i** Chodzenie z kogucikiem – zwyczaj wywodzi się z obyczajów i wierzeń słowiańskich. Kogut sym-bolizował vitalność i płodność. W dzień śmigusa-dyngusa chłopcy wozili żywego ptaka po wsi na specjalnym wózku, pomalowanym na czerwono i ozdobionym kwiatami, koralami oraz kolorowymi wstążkami. Z czasem zwierzę zastąpiono drewnianym kurkiem. Śmigus-dyngus był okazją dla mło-dych do wspólnej zabawy oraz śpiewu. Odwiedziny kogutka miały zapewnić rodzinom zdrowie i po-myślność. Z kolei odwiedzający otrzymywali za swoje występy słodki poczęstunek, jajka i inne datki. Gaik, maik – zwyczaj związany z powitaniem wiosny. W różnych regionach Polski obchodzony w innym czasie: dzień po topieniu marzanny, w Wielkanoc lub nawet w maju. Gaikiem lub maikiem była na ogół gałąź jodły lub sosny ozdobiona wstążkami, świecidełkami, koralikami i kryzami z krepiny. Z gaikiem chodzący po domach głównie dziewczęta. Śpiewały i prosiły o datki: jajka, placki, obwarzanki i drobne pieniądze.

(na podstawie: R. Hryń-Kuśmirek, *Rok polski. Zwyczaje i obrzędy*, wyd. Podśiedlik-Raniowski i Spółka, Poznań 1999)

Przygotowanie rekwizytów do wiosennych piosenek

Dzieci wykonują rekwizyty do wybranej piosenki, wykorzystując przyniesione materiały. (Najłatwiej i najszybciej wykonać gaik).

M Nauka gry na flecie wiosennych piosenek – zeszyt ćwiczeń, s. 40–41

Dziewczynki uczą się grać na flecie piosenkę *Gaiki, maiki*, a chłopcy – *Kogucika*. Każda grupa na koniec prezentuje swój utwór.

M Śpiewanie piosenek *Gaiki, maiki* oraz *Kogucik*. Inscenizowanie zwyczajów wiosennych z akompa-niamentem na fletach – zeszyt ćwiczeń, s. 40–41

Dzieci uczą się śpiewać obie piosenki. Potem dziewczynki inscenizują chodzenie z gaikiem, a chłopcy – z kogucikiem. Nauczyciel wybiera z każdej grupy osoby, które będą akompaniować na fletach.

24 Improwizacje muzyczno-ruchowe do tekstu i piosenki

Nauka piosenki *Hej, Kolumbie*

© VIII 2.2; 2.3; 2.4
3.1; 3.5; 4.7; 5.3

Materiały: **M** s. 60 **3** C. Saint-Saëns, *Akwarium* ■ *Hej, Kolumbie* stare gazety, ilustracje lub fo-tografie przedstawiające stare żaglowce

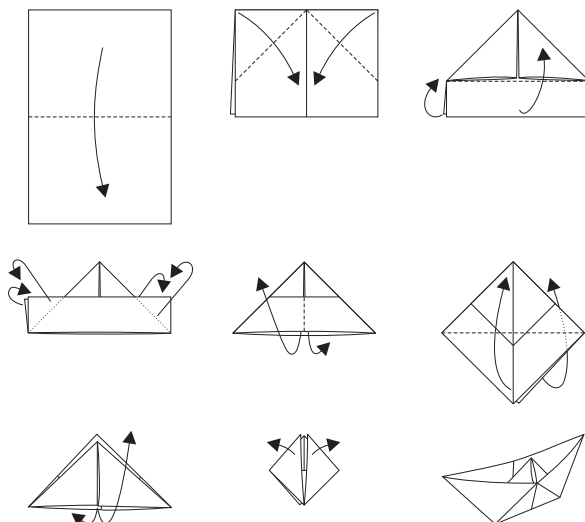
3 Zabawa muzyczna z rekwizytem

Do zabawy będzie potrzebna łódeczka zrobiona z arkusza gazety. Można ją wykonać np. we-dług instrukcji obok.

Jeśli nauczyciel zna jakąś piosenkę związaną z morzem (np. *Płynie łódź moja*, *Morskie opo-wieści*, *Płyną statki z bananami*, *Chłopcy, ahoj*), uczy dzieci ją śpiewać. Łódeczkę kładzie się na dłoni i faluje nią w rytm melodii.

Jeżeli nauczyciel nie ma możliwości nauczania dzieci piosenki żeglarskiej, odtwarza nagranie utworu C. Saint-Saënsa *Akwarium*.

Uczniowie improwizują taniec na morzu, wy-korzystując papierowe łódeczki.

3 M Słuchanie piosenki *Hej, Kolumbie* – zeszyt ćwiczeń s. 60

Dzieci słuchają piosenki. Rozmawiają o jej treści, nauczyciel wyjaśnia niezrozumiałe słowa. „Fest” oznacza „krzepki, silny”. Oglądają stare żaglowce na fotografiach.

- Karawela – w XV–XVII w. dwu- lub trójmasztowy żaglowiec z wysokimi nadbudówkami na dziobie i rufie, wyposażony zwykle w ciężkie działa oraz mniejsze działka. Ponieważ karawele były szybkie, zwrotne i bezpieczne, sprawdzały się podczas dalekich podróży morskich.

Przy okazji nauczyciel może opowiedzieć o Krzysztofie Kolumbie.

- Krzysztof Kolumb – żeglarz, kapitan wyprawy, która w 1492 r. wyruszyła w poszukiwaniu drogi morskiej do południowej i wschodniej Azji (wg ówczesnego nazewnictwa: do Indii). Załoga licząca ok. stu marynarzy podróżowała trzema żaglowcami: karawelami Niña i Pinta oraz karaką Santa Maria. Wyprawa pokonała Ocean Atlantycki, lecz dotarła nie do Indii, a do wybrzeży Ameryki – kontynentu nieznanego w ówczesnej Europie. Kolumb nie zdawał sobie z tego sprawy, dlatego nazwał tubylców Indianami. W następnych latach Kolumb odbył jeszcze trzy podobne wyprawy. Za swoje dokonania został mianowany admirałem i wicekrólem wszystkich odkrytych ziem.

3 ■ Pantomimiczne przedstawienie treści piosenki *Hej, Kolumbie*

Nauczyciel dzieli uczniów na 3–4-osobowe grupy. Do pantomimy używamy gazetowych arkuszy, z których dzieci będą tworzyły swoje okręty.

Uczniowie najpierw wspólnie ustalają, jakie scenki będą odgrywać przy śpiewaniu piosenki:

- 1) Wymyślanie okrętu – dzieci rozkładają arkusze gazety.
- 2) Rysowanie projektu – uczniowie na wybranym arkuszu rysują ołówkiem projekt statku.
- 3) Budowanie karaweli – dzieci tworzą statek z arkuszy (mogą łączyć arkusze w większe i z nich wykonać składankę z początku zajęć).
- 4) Ustawianie masztu – uczniowie z gazety rolują 2–3 „patyki” na maszty, dokleja je do kadłuba statku, a z kolejnego arkusza robią żagle.

Podczas pracy piosenka jest kilkakrotnie odtwarzana. W ten sposób dzieci osłuchują się z jej melodią. Na koniec zabawy, trzymając statek w prawych dłoniach, uczniowie „pływają” po sali jeden za drugim.

3 M Nauka piosenki *Hej, Kolumbie* – zeszyt ćwiczeń, s. 60

Dzieci uczą się śpiewać piosenkę – śledzą wzrokiem tekst i powtarzają kolejne fragmenty. Na koniec wspólnie śpiewają i bawią się tódeczkami z papieru.

25

Tańczymy poloneza

© VIII 1.7; 2.2; 2.4; 3.7; 4.1

Nauka piosenki *Poloneza barwny czar*

Materiały: s. 52, 63 F. Chopin, *Polonez B-dur* ■ *Poloneza barwny czar* bębenek ■
M.K. Ogiński, *Pożegnanie ojczyzny* ■ film *Pan Tadeusz* (reż. A. Wajda)

Zabawa ruchowo-rytmiczna – poznanie rytmu poloneza

Uczniowie stoją w rozсыpcе. Nauczyciel gra na bębenku podstawowy rytm poloneza. Dzieci powtarzają rytm (klaskaniem) i starają się go zapamiętać. Następnie nauczyciel gra inne rytmy (np. do biegania, podskoków, marszu, walca), a uczniowie poruszają się zgodnie z nimi. Kiedy usłyszą rytm z początku zabawy, zatrzymują się i go wyklaskują.

Rytm poloneza (do kilkukrotnego powtórzenia):

M Informacje na temat poloneza – zeszyt ćwiczeń, s. 52

Dzieci czytają informacje dotyczące poloneza. Nauczyciel uzupełnia je o dodatkowe ciekawostki.

- Polonez wywodzi się z tańca ludowego, który z czasem przyjął się także na dworach magnackich. Szybko stał się elementem dworskiego ceremoniału: rozpoczynano nim bale, w jego rytm szlachta

stawiała przed tronem i prezentowała się królowi. W zależności od regionu polonez występował pod różnymi nazwami, takimi jak: taniec polski, chodzony, piesz, wolny, wielki. Również dziś tańczy się go dla podkreślenia wagi uroczystości, np. polonezem zawsze zaczynają się studniówki i komersy.

Wielu kompozytorów ma w swoim dorobku polonezy, np. J.S. Bach, W.A. Mozart, P. Czajkowski, M. Musorgski. Jednak najbardziej znane są nam kompozycje polskie: przede wszystkim F. Chopina (jednym z pierwszych utworów, jakie napisał, był właśnie polonez), polonez *Pożegnanie Ojczyzny* M.K. Ogińskiego i wreszcie bardzo popularny obecnie polonez skomponowany przez W. Kilara do filmu *Pan Tadeusz*.

■ **Słuchanie wybranego poloneza**

Można wykorzystać nagranie z klasy 2 *Poloneza B-dur* F. Chopina, odtworzyć poloneza *Pożegnanie ojczyzny* M.K. Ogińskiego lub obejrzeć końcową scenę filmu *Pan Tadeusz* (z tanecznym korowodem).

■ **Nauka poloneza**

Do nauki tańca można wykorzystać nagranie wersji instrumentalnej piosenki *Poloneza barwny czar* lub odtworzyć jeden ze znanych polonezów (np. W. Kilara lub M.K. Ogińskiego).

Pozycja podstawowa: Dziewczynka staje po prawej stronie chłopca. Tancerz wyciąga prawą rękę do przodu (poniżej linii barków), a tancerka kładzie na niej lewą dłoń. Prawa ręka dziewczynki jest opuszczona i odchylona do tyłu, natomiast lewa ręka tancerza – opuszczona i nieco uniesiona w bok lub oparta na biodrze.

Podczas tańca wykonuje się trzy kroki do przodu. Przy kroku na „raz” należy zwrócić uwagę na miękkie, płynne ugięcie nóg w kolanach. Kroki na „dwa” i „trzy” robimy już wyprostowanymi nogami. Ważne jest proste trzymanie tułowia.

Propozycja korowodu tanecznego:

- 1) Wejście para za parą na salę i uformowanie koła.
- 2) Pierwsza para prowadzi tańczących środkiem sali do przodu, aż do utworzenia jednej kolumny, po czym pary kolejno się rozchodzą (począwszy od pierwszej): dziewczynki w prawo, chłopcy w lewo.
- 3) Tancerze łączą się w pary i tworzą kolumnę. Następnie ponownie się rozchodzą, ale tym razem całe pary na przemian: jedna w prawo, druga w lewo. W efekcie powstają dwie grupy par.
- 4) Grupy spotykają się naprzeciw siebie na końcu sali. Jedna grupa tworzy „mostek” (tancerze w parach unoszą podane sobie ręce), druga grupa parami przechodzi w lekkim pochyleniu pod wzniesionymi rękami. Obie grupy cały czas poruszają się krokiem poloneza do przodu i spotykają się w przeciwległych miejscach na końcu sali. Tu następuje zmiana ról (teraz „mostek” tworzą pary, które przechodziły w pochyleniu).
- 5) Grupy spotykają się na końcu sali, łączy się w czwórki i tak poruszają się do przodu.
- 6) Czwórki idą środkiem sali. W określonym momencie podnoszą ręce i tworzą dwa osobne „tunele” – pary pierwszej czwórki wykonują zwrot w tył i przechodzą do końca sali, każda pod swoim „tunelem”. Wszystkie pary następnej czwórki po dojściu do przodu wchodzi do „tunelu”. Figura trwa aż do powrotu dwóch pierwszych par na początek.

Korowód taneczny może być dowolnie urozmaicany – zależnie od możliwości uczniów i pomysłowości nauczyciela.

■ **Nauka piosenki *Poloneza barwny czar* – zeszyt ćwiczeń, s. 63**

Nauczyciel odtwarza nagranie piosenki. Dzieci słuchają tekstu, próbują nucić melodię. Następnie nauczyciel rozmawia z uczniami o treści piosenki i jej charakterze. Zwraca uwagę, że słowa piosenki mówią o tym, jak tańczy się poloneza i jakie figury w nim występują.

Nauka piosenki *Jadą, jadą dzieci drogą*

Materiały: **M** s. 62 **3** *Jadą, jadą dzieci drogą* flety, dzwonki chromatyczne ■ wstążki, szarfy lub apaszki

Ćwiczenia wokalne

Dzieci śpiewają kilkakrotnie znaną im melodię *Panie Janie* – za każdym razem na innej sylabie, np. *la, lo, lu, li, le*. Nauczyciel zwraca uczniom uwagę na wydłużanie oddechu i prawidłowe otwieranie ust.

Granie ze słuchu na flecie znanych melodii

Dzieci próbują zagrać ze słuchu melodie podpowiadane przez nauczyciela, np. *Trzy kurki*, *Wlazł kotek na płotek*, *Mam chusteczkę*, *Zielony mosteczek*, *Pojedziemy na łów*.

Można wykorzystać zapis wybranych melodii (początkowe takty), które znajdują się na s. 11 w zeszyte ćwiczeń.

3**Słuchanie piosenki *Jadą, jadą dzieci drogą***

Uczniowie słuchają piosenki, rozmawiają o jej treści. Nauczyciel może poinformować, że jest to bardzo stara piosenka, do której tekst napisała Maria Konopnicka, autorka utworów dla dzieci.

3**M****Nauka piosenki *Jadą, jadą dzieci drogą* – zeszyt ćwiczeń, s. 62**

Nauczyciel odtwarza nagranie piosenki. Dzieci słuchają tekstu, próbują nucić melodię, a potem śpiewać ze słowami. Utwór ma dużo zwrotek, więc można urozmaicać jego wykonanie – wprowadzić solistów, duety, chór.

3**Nauka układu tanecznego do piosenki *Jadą, jadą dzieci drogą***

Proponowany układ taneczny jest korowodem. Można ten taniec potraktować jako zabawę uspokajającą i wykorzystywać podczas codziennych zajęć.

Ustawienie: Uczniowie tworzą koło (ważne, by była ich parzysta liczba), następnie odliczają do dwóch. „Jedynki” otrzymują kolorowe wstążki (szarfy, apaszki). Jest to element dekoracyjny, ale też oznaczenie dzieci. Zamiast odliczania można podzielić uczniów według płci.

Krok podstawowy: Jak w walcu – akcent na „raz”, potem dwa mniejsze kroczki.

Przygrywka i wstęp do kolejnych zwrotek: „Jedynki” przesuwają się slalomem, omijając w czterech taktach „dwójki”.

Propozycje do zwrotek:

- 1) Kołysanie się w prawo i w lewo w miejscu (dzieci mogą trzymać się za ręce).
- 2) Kołysanie się w przód i w tył w miejscu.
- 3) Wchodzenie do środka koła przez cztery takty i powrót tyłem na miejsce przez kolejne cztery.
- 4) „Jedynki” wchodzą w czterech taktach do środka koła, a potem w następnych czterech powracają. „Dwójki” w tym czasie stoją w miejscu, kołyszając się w prawo i w lewo.
- 5) Jak w punkcie 4., tylko do środka wchodzą „dwójki”, a „jedynki” zostają na miejscu i kołyszają się w przód i w tył.

27 Gramy i śpiewamy dla mam

Ⓟ VIII 2.2; 2.3; 2.4; 3.4; 4.2; 4.7; 5.3

Nauka piosenki *Mamie życzę*

Materiały: **M** s. 62 **3** *Jadą, jadą dzieci drogą* ■ *Mamie życzę* flety, bębny, tamburyny, talerze, trójkąty, marakasy, dzwonki chromatyczne ■ zapis nutowy piosenki *Mamie życzę*

3 **Zabawa wprowadzająca – korowód taneczny**

Dzieci powtarzają układ taneczny z poprzedniej lekcji i śpiewają piosenkę *Jadą, jadą dzieci drogą*.

Powtórzenie wybranej instrumentacji utworu orkiestrowego

Spośród instrumentacji wykonanych w klasie 3 uczniowie wybierają jedną, którą zaprezentują na spotkaniu z okazji Dnia Matki. Następnie ustalają skład orkiestry i – jeśli jest to możliwe – wybierają dyrygenta. Potem kilka razy grają na swoich instrumentach akompaniament do wybranego utworu, starając się zastosować dokładnie do ruchów dyrygenta.

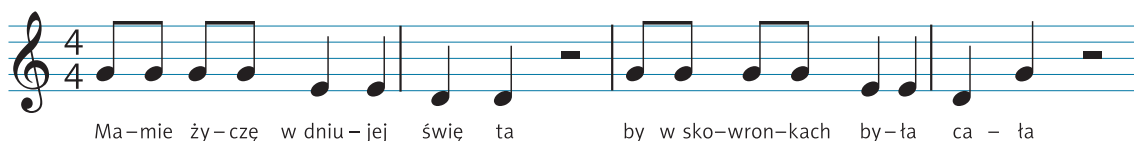
3 **M** **Nauka piosenki *Mamie życzę* – zeszyt ćwiczeń, s. 62**

Dzieci słuchają nowej piosenki. Krótco rozmawiają o jej treści. Uczą się melodii, starają się jak najładniej śpiewać – wyraźnie wymawiają słowa, kontrolują oddech.

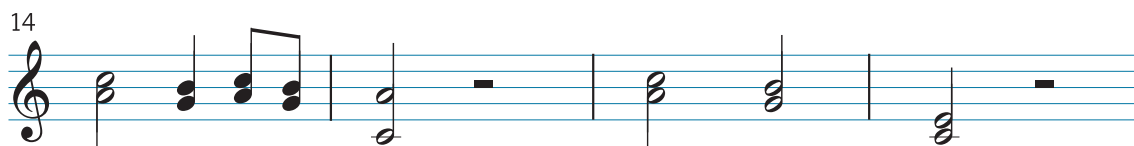
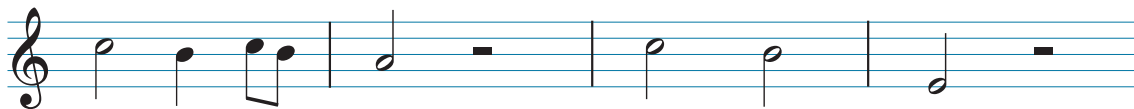
3 **Nauka gry na flecie fragmentu piosenki *Mamie życzę***

Nauczyciel przygotowuje uczniom zapis nutowy piosenki *Mamie życzę*. Dzieci ćwiczą grę refrenu na fletach.

Mamie życzę

10 flet – refren

W zapisie nutowym refrenu jest dwugłos (w drugiej linijce). Nauczyciel od razu może podzielić dzieci na głosy i wskazać, które dźwięki będzie grać głos pierwszy, a które – drugi. Uczniowie mogą oznaczyć kolorem odpowiednie nuty. Dzieci słabiej sobie radzące grają dwa razy melodię z pierwszej linijki, a te, którym gra nie sprawia kłopotu, uczą się także drugiego głosu.

3 **Ćwiczenie piosenki *Mamie życzę* z orkiestrą fletową**

Kiedy uczniowie opanują już grę na fletach, łączymy śpiew, akompaniament i refren fletowy. Piosenkę należy wielokrotnie przećwiczyć, aby można było ją zaprezentować na spotkaniu z mamami.

■ Ustalenie elementów muzycznych na klasowe spotkanie z okazji Dnia Matki

Nauczyciel wspólnie z dziećmi ustala repertuar na uroczystość Dnia Matki. Mogą się w nim znaleźć wybrane elementy z klasy 3: układ taneczny (np. polonez), utwór na flety (np. *Owieczki Kasi*), improwizacja muzyczna do tekstu (np. *Pranie*), piosenka *Mamie życzę* oraz instrumentacja do utworu orkiestrowego.

■ Ćwiczenie programu artystycznego na Dzień Matki

Uczniowie ćwiczą wybrane elementy scenariusza uroczystości. Wracają do nich również podczas innych codziennych zajęć.

28

Rodzinne granie

Ⓟ VIII 2.2; 2.3; 2.4; 3.4; 4.2; 4.7; 5.3

Nauka piosenki *Familijny blues*

Materiały: **M** s. 64 **3** *Nuty znam, śpiewam i gram* ■ *Familijny blues* bębny, tamburyny, trójkąty, klawesy, marakasy, dzwonki chromatyczne, instrumenty wykonane przez dzieci (szarpańce, kastaniety, grzechotki)

3 ■ Powtórzenie kanonu *Nuty znam, śpiewam i gram* – jako ćwiczenie na rozśpiewanie

Uczniowie przypominają, czym jest kanon. Najpierw śpiewają piosenkę na jeden głos – z nagraniem nr 23. Nauczyciel zwraca uwagę na prawidłowe artykułowanie samogłosek i oddech. Następnie dzieci wykonują kanon na dwa głosy.

Przy śpiewaniu na głosy ważne jest, aby uczniowie słuchali współbrzmień, zamiast zatykać uszy (co często robią), mimo że niektórym ułatwia to śpiewanie. Pomocne może być ustawienie się poszczególnych głosów w zwartej grupie, aby słuchać też śpiewu swojej grupy.

3 ■ Słuchanie piosenki *Familijny blues*

Dzieci słuchają piosenki i jednocześnie próbują śpiewać powtarzające się fragmenty, klaskać i poruszać tułowiem w rytmie bluesa.

Po wysłuchaniu rozmawiają o treści i budowie tekstu – w kolejnych zwrotek wymieniają osoby bliskie dzieciom, a zatem łatwo im zapamiętać słowa piosenki.

3 **M** Nauka piosenki *Familijny blues* – zeszyt ćwiczeń, s. 64

Uczniowie ćwiczą śpiewanie piosenki. Nauczyciel kieruje jej wykonaniem i zaprasza do śpiewania zwrotek solistów, duety, same dziewczynki, samych chłopców itp.

3 ■ Opracowanie akompaniamentu do piosenki *Familijny blues*

Dzieci same mogą zaproponować akompaniament do piosenki. W jego realizacji można wykorzystać różne instrumenty perkusyjne oraz efekty akustyczne, np.:

- trójkąty, szarpańce, marakasy, grzechotki, kastaniety – grają puls piosenki;
- tamburyny, klawesy, bębny – grają na „raz”, zaczynając po przedtaku.

Można też spróbować zagrać na dzwoneczkach *glissando* – od dźwięku *d* do *g* – na „raz” przez pierwsze cztery takty (do słowa „blues”). Należy pamiętać, że piosenka zaczyna się przedtakiem. Do taktu można również klaskać, pstrykać na palcach, uderzać dłońmi o uda, stukać stopą o podłogę.

3 ■ Improwizowanie nowych zwrotek piosenki *Familijny blues*

Kiedy dzieci dobrze opanują piosenkę, mogą improwizować nowe zwrotki, np. dotyczące ich klasy, koleżanek i kolegów. Powstanie wtedy klasowa piosenka, którą można zaprezentować na jakiejś szkolnej uroczystości (np. na festynie, podczas Dnia Sportu czy Dnia Dziecka).

Nauka piosenki *Naprzód lewa, prawa*

Materiały: **M** s. 65 **3** *Naprzód lewa, prawa* klawesy, instrumenty wykonane przez dzieci (grzechotki, szarpańce, kastaniety, kije deszczowe) ■ film z występem Zespołu Artystycznego „Gawęda”

Zabawa muzyczna *Mały biały osioł* – kanon ruchowy

Uczniowie powtarzają kanon melodyczno-ruchowy (lub rytmiczno-ruchowy) do piosenki *Mały biały osioł* (lekcja 14). Zaczynają od powtórzenia słów i melodii, a następnie układu ruchowego. Śpiewają piosenkę na trzy głosy.

Piosenkę można powtórzyć kilka razy, aby przedłużyć zabawę.

3

Poznanie piosenki turystycznej *Naprzód lewa, prawa* – zeszyt ćwiczeń s. 65

Dzieci słuchają piosenki. Rozmawiają o jej treści. Nauczyciel może przy tym wspomnieć, że piosenkę tę często śpiewali harcerze.

Harcerstwo w Polsce wywodzi się od skautingu, czyli ruchu mającego na celu rozwój i wychowanie młodzieży. Harcerze podczas wakacji wyjeżdżają na obozy. Tam najczęściej śpią w samodzielnie postawionych namiotach, organizują wędrówki, zdobywają sprawności, np. kucharza, śpiewaka, sprawnej ręki, wędrowca, zielarza. Uczą się też radzenia sobie w różnych sytuacjach, a także pomagania innym. Tradycją są wieczorne ogniska, przy których harcerze śpiewają piosenki turystyczne i harcerskie (często z towarzyszeniem gitary), słuchają ciekawych opowieści czy prezentują swoje nowe umiejętności.

Jeśli to możliwe, uczniowie słuchają wybranych pieśni harcerskich, np. *Płonie ognisko, Ogniska już dogasa blask*. Można też pokazać krótki film z występem „Gawędy” – reprezentacyjnego zespołu harcerskiego, założonego w 1952 r.

3

Nauka piosenki *Naprzód lewa, prawa* – zeszyt ćwiczeń, s. 65

Naukę piosenki zaczynamy od powtórzeń refrenu. Gdy melodia jest już dosyć dobrze opanowana, nauczyciel wskazuje kolejne osoby, które podejmują śpiewanie.

3

Opracowanie akompaniamentu do piosenki *Naprzód lewa, prawa*

W akompaniamentcie do piosenki należy wykorzystać przede wszystkim instrumenty zrobione przez dzieci (podobnie robili harcerze). Sposób grania powinien być dowolny: uczniowie improwizują samodzielnie akompaniament na grzechotkach, klawesach, kastanietach, szarpańcach. Dobrze też będzie brzmiał w piosence kij deszczowy.

Piosenka może zostać wykorzystana na szkolnej uroczystości na koniec roku, np. podczas akademii w ostatnim dniu przed wakacjami albo jako element części artystycznej festynu (np. z okazji Dnia Dziecka).

Omówienie zadania domowego

Uczniowie przed ostatnią lekcją muzyki przygotowują się do zaprezentowania wybranej umiejętności muzycznej: gry na instrumencie, śpiewu, tańca, dyrygowania itp.

Nauka piosenki *Śpiewaj tak jak on*

Materiały: **M** s. 60 **3** *Śpiewaj tak jak on* trójkąty, instrumenty wybrane przez dzieci do prezentacji ■ LOKOmotywki, papierowe trójkąty, żetony lub inne drobne przedmioty zamieniane na punkty ■ pytania do muzycznego quizu

Przygotowanie imprezy pt. *Muzyczny Festiwal Klasy 3*

Nauczyciel wraz z dziećmi przygotowuje salę lekcyjną do muzycznego festiwalu. Wspólnie aranżują scenę oraz widownię. Sporządzają zestaw potrzebnych nagrań i kolejność występów.

3 M Poznanie i nauka piosenki *Śpiewaj tak jak on* jako przewodniego utworu festiwalu muzycznego – zeszyt ćwiczeń, s. 60

Nauczyciel prezentuje ostatnią piosenkę z programu klasy 3. Dzieci uczą się ją śpiewać. Podczas lekcji jest ona jeszcze kilkakrotnie powtarzana – jako festiwalowy przerywnik – gdy kolejni uczniowie przygotowują się do występu. W refrenie („din don, din don, din don”) wybrane osoby grają na trójkątach – przy każdym powtórzeniu piosenki są to inne dzieci.

Prezentacje umiejętności uczniów

Dzieci prezentują wybrane przez siebie umiejętności: śpiewają, grają na instrumencie, tańczą, dyrygują itp.

Muzyczny quiz

W przerwach między występami uczniowie losują pytania sprawdzające ich wiedzę o muzyce.

Propozycje pytań:

1) Na czym zapisuje się nuty? [na pięciolinii]

2) Jaki dźwięk leży pod pierwszą linią? [dźwięk *d*]

Podobne pytania można sformułować na temat położenia innych dźwięków.

3) Wymień po kolei nazwy dźwięków gamy C-dur. [*c, d, e, f, g, a, h, c*]

4) Jak nazywa się czwarty dźwięk gamy C-dur? [dźwięk *f*]

Podobne pytania można sformułować na temat innych dźwięków gamy C-dur.

5) Co znajduje się na początku zapisu nutowego melodii na flet prosty? [klucz wiolinowy]

6) Jak nazywa się ciszę muzyczną? [pauza]

7) Co oznaczają słowa *piano* i *forte*? [*piano* – cicho, *forte* – głośno]

8) Ile ćwierćnut mieści takt w metrum $\frac{3}{4}$? [3 ćwierćnuty]

9) Ile ósemek mieści takt w metrum $\frac{2}{4}$? [4 ósemki]

10) Jak długo brzmi półnuta? [jak np. dwie ćwierćnuty]

11) Jak długo brzmi cała nuta? [jak np. cztery ćwierćnuty]

12) Co oznacza kropka przy nucie? [wydłuża nutę o połowę jej wartości]

13) Jak nazywa się słynny polski mistrz fortepianu? [Fryderyk Chopin]

14) Jaki instrument perkusyjny może zagrać melodię? [dzwonki chromatyczne, ksylofon]

15) W jaki sposób gra się na instrumencie smyczkowym? [wydobywa się dźwięk za pomocą smyczka]

16) Jaki jest najwyższy głos kobiecy? [sopran]

17) Jaki jest najniższy głos męski? [bas]

18) Kto napisał utwór, którego fragment stał się hymnem Unii Europejskiej? [Ludwig van Beethoven]

19) Jaki taniec polski znany jest na całym świecie? [polonez]

20) Jaki najniższy dźwięk możesz zagrać na flecie prostym? [dolne *c*]

- 21) Jak nazywa się polski hymn? [*Mazurek Dąbrowskiego*]
- 22) Co to znaczy grać w duecie i grać solo? [*w duecie – we dwoje, solo – samemu*]
- 23) Który instrument strunowy jest największy? [*fortepian*]
- 24) Który instrument smyczkowy jest największy? [*kontrabas*]

Na pytania odpowiadają tylko chętne dzieci. Za każdą poprawną odpowiedź uczeń otrzymuje punkty lub coś innego (np. żeton, kolorowy trójkąt z papieru), co pozwoli na ustalenie liczby zdobytych punktów i wyłonienie zwycięzcy.